

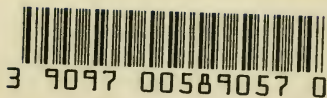
PJ
4935
.N35
L6
1853

BRANDEIS
UNIVERSITY

LIBRARY

Gift of
PROF. ALEXANDER ALTMANN

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
Boston Library Consortium Member Libraries

Maarich.

Enthält:

Erklärung von Fremdwörtern in den Talmuden, den Midraschim und dem Sohar nach alphabetischer Ordnung, sowie Erläuterung schwieriger Stellen und Mittheilung von Erzählungen nach Handschriften.

V e r f a s s t

von

R. Menachem de Lonsano.

Nach der seltenen Venezianer Edition vom J. 1618

herausgegeben

von

Adolph Jellinek.

(Auf Kosten des Hrn. J. Fischl.)

Leipzig, 1853.

Druck von A. M. Colditz.

מ ע ר י ד

קונטרס קטן הכמות ורב האיכות והוא ביאור כמה מלות קשות וזרות שלא נתבארו כל צרכן בס' הערוך או שלא נתבארו שם כלל ומלות הזוהר . ואגב ביאור המלות נתבארו בו גם כן מאמרים רבים קשיי ההבנה עד שאין ראוי לשום בן תורה לעמוד בלתו . ובסופו יש הרבה מעשיות של הנ"ל שלא נדפסו . חברו

מנחם די לונזאנו ז"ל

נדפס פעם ראשונה בויניציאה שנת ש"ח לפ"ק והובא עתה על מכבש הדפוס בהוצאות של ה"ר ירוחם פיושל ומונה ע"י

אהרן יעללינעק

יושב ודורש פה לפסיא .

לפסיא

שנת הרי"ג לפ"ק .

PJ
4235
.N35
L6
1853

על כי ספרו היום נשלם
מעריך הואיל באר כלם
הואיל וביארכם והוא לא מאריך
ערכו וזהב מעריך את מעריך
וקנו חטים מן הסיטון
הדא מלה אטימיטון
דמיא כספא תותי חספא
איגלי חספא איגלי כספא :

נתן נתן שבח לאל
מלין לא באו בערוך
מלין מתורגמין מנחם ברכו
קטן בכמות רב בתועלתו וחין
בואו זלים זהב מכיס
רחוק מספירים מכרה
הדא קושטא במשבשתא
איפתח סותא אינהר ביתא

Vorwort.

R. Menachem de Lonsano¹ gehört zu den fähigsten Lexikographen, die sich mit der Erklärung der in den Talmuden und Midraschim vorkommenden Fremdwörter beschäftigten. Im Besitze vieler Handschriften, besonders von Midraschim; ausgerüstet mit der Kenntniss der aramäischen, arabischen, türkischen, griechischen, lateinischen, spanischen, italienischen und französischen Sprache — die den gelehrten Juden der Levante gewöhnlich sehr geläufig sind —; ausgestattet mit einem feinen kritischen Blicke, der zumeist überall das Wahre und Einfache

1) Ich glaube, dass R. Menachem, der in Jerusalem wohnte, aus der Nähe des Hafens Longano in Messenien stammte. Die sefardischen Juden sprechen nach portugiesischer Mundart das *g* oft wie *sch* aus und bezeichnen letzteres durch den Buchstaben י. Es wäre demnach לונאנו gleich Longano.

findet: konnte er es unternehmen, in seinem vorliegenden Werke „Ma'arich“, nicht blos eine grose Anzahl von Fremdwörtern, die in Natan ben Jechiel's „'Aruch“ nicht genügend erläutert oder ganz ausgelassen sind, richtig zu erklären, sondern er vermochte auch an vielen Seiten die corrupten Lesearten der Midraschim zu emendiren. Dazu kamen noch seine Vertrautheit mit den arab. Sitten und seine aufopfernde Liebe zur Wissenschaft -- an deren Stelle in unsern Tagen die persönliche Eitelkeit, die sich als Alles wissend gerirt, getreten ist -- die ihn so weit trieb, dass er seine in Jerusalem wohnenden Frau und drei Kinder darben liess, um nur sein Sammelwerk „Sch'te Jadot“ drucken zu können, von dem unser „Ma'arich“ einen Theil bildet. Dieser Liebe haben wir es auch zuzuschreiben, dass er in seinem Wörterbuche gegen R. Jisachar Bärmann, den Verfasser des unter dem Namen „Matnot Chhunna“ bekannten Commentars zu den Rabbot, so heftig und schonungslos polemisirte.

Für die Geschichte des Sohar ist Menachem's Wörterbuch auch nicht ohne Bedeutung; theils weil er den griechischen, lateinischen, spanischen und arabischen Ursprung vieler Wör-

ter im Sohar nachweist, und theils weil er, als Kenner der Kabbala², Manches richtig erläutert.

Der „Ma'arich“ wird von Asulai (Schem ha-Gedolim II, Buchst. ם, Nr. 96) sehr gerühmt, ist von Philipp d'Aquin, dem Verfasser des Lexikon's „Ma'arich ha - Ma'arachot“, in abgekürzter Gestalt ausgeschrieben worden, und ist äusserst selten, so dass viele Gelehrte das vorliegende Lexikon in seiner ersten Ausgabe, als Theil des „Sch'te Jadot“, kaum je gesehen haben dürften. Hr. J. Fischl, von dem Wunsche beseelt, seltene jüdische Druckwerke dem Publicum zugänglich zu machen, fasste daher den lobenswerthen Entschluss, den „Ma'arich“ auf seine Kosten drucken zu lassen, und ich unterstützte ihn darin, indem ich die Besorgung der Edition übernahm. Ich unterliess es, auf jedes Wort einzugehen, da der Umfang des Werkes zu stark, dasselbe ein ganz anderes und dennoch nur ein Hilfsmittel zu einem grossen talmudischen Lexikon geworden wäre. Nichts desto weniger

2) Lonsano verfasste unter dem Namen עומר ם einen Commentar über die „kleine Idra“ — einen Theil des Sohar — und R. Naftali aus Amst. schrieb dagegen anonym eine Schrift: בן דוד, Amst. 1729, 8. Vgl. Asulai, Schem II, ך Nr. 61.

kann ich behaupten, dass diese Ausgabe viele Vorzüge vor der mit rabbinischer Schrift und nicht sehr deutlich gedruckten *editio princeps* hat, da hier jedes Schlagwort den Anfang einer Zeile bildet, die zahlreichen Abkürzungen vermieden, einige Fehler corrigirt sind, und das Ganze viel bequemer für den Gebrauch eingerichtet ist. Uebrigens hoffe ich auf dieses Gebiet in einer deutschen Umarbeitung meines dem Hrn. Prof. Spiegel in Erlangen wohl bekannten³, von einem jüdischen Gelehrten aber ignorirten „Sefat Chachamim“, in einer andern Weise zurückzukommen.

Leipzig, den 14. December 1852.

Adolph Jellinek.

3) Vgl. dessen deutsche Bearbtg. des „Avesta“ I, S. 279.

הקדמת המחבר

אמר מנחם בן יהודה די לונזאנוז"ל: מנעורי גדלני כאב כי אבי ואמי עזבוני בחוסר כל נעור ורק והייתי נע ונד בארץ נודד ללחם איה מקצה השמים ועד קצה השמים . ולפי שאין רע שאין בו מעט טוב מצד אחר לכן גם אני בטלטולי טלטולא הנברא קשה הרוחתי שלמדתי לשונו' הגוים ובפרט ערבי ויוני שהם היותר צריכים להבין המלות הקשות והזרות שבאו במדרשי רז"ל ולבארם ביאור ודאי ולא ביאור מסופק ביאור מדעיי ולא ביאור סבריי ודמיוני . כי הביאורים הסבריי' כלם חשודים ורובם שקר כאשר קרה לבעל מחנות כהונה שחשב לבאר המלות שברבות מסברתו ובהרבה מקומות היחה תקנתו קלקלה וביאורו כסלה כמו שיראה כל חכם לב בקונטרסיו זה . ולא די לנו זה הצער אלא שגם בגירסאות שלח ידו לפעמים והגיה מסברתו ולא ידע שהגאונים החרימו שלא להגיה ספרים מסברא . וזה לשון הר"מבן ז"ל בחדושיו לבתרא בפרק יש נוחלין הגהת ספרים מסברא עכירה היא וראוי לנדות עליה ולייטי עליה רבנן יהא ויהא עכ"ל . ובפרק המדיר כתב הר"אבד ז"ל בזה הלשון ויד המוחקת תיקצץ שמוחק הספרים כשורפי התורה ויש לי לספר כמה וכמה שמוחקו ועקרו מן הספרים העיקר מדוקדק ומפולפל יותר מן הגהתם שהיא שבוש ומשגה ואתם תלין משוגחם עכ"ל . והנה להיותי בקי בלשונות הגוים וגם לפי שנמצאו אצלי הספרים בכתיבת יד ראיתי עצמי מחוייב לקרבה אל המלאכה הזאת להועיל אל המעיינים לבאר כל מלה שלא

נחבארה כלל בספר הערוך או שלא נחבארה שם כל צרכה .
 ולפעמים גם עמו יהיה לי מעט משא ומתן כדי לברר וללכך
 הדברי' ולדעת האמת ככל האפשר והאמת יורה דרכו ואוהבו
 יבחר ויקבל האמת ממי שאמרו . ולפי שקונטריסי זה הוא
 חשלוס על ספר הערוך לכן קראתיו בשם מעריך :

אות האלף .

אב קישות שהתליעה באיביה פי' הערוך בקרקע מקום
 שמתגדלת . ואני אומר בעצו ובענפיו כמו לראות באבי
 הנחל , עודנו באבו .

אבוב רועה בלעז וירגא פסטור ובערבי עצה אל ראעי :
 אבטי היינו אמכטי או אנבטאות בלעז פילא ביוני
 ובערבי גורנא מטבל .

אבל אמר להם אבל פי' כך הוא . ובערבי בילא והוא
 הפך לא .

אבעד לי במדרש שיר קודם כחוט השני ה"ג לשון
 ערבי הוא אי בעי לטימר ארוח לי הוא אמר אבעד לי שערך
 וכו' פי' אבעד בע' הרחק .

אדמה בר"פ אחרי מות מנגעין באדמה פי' בדם .
 אוגנסין בילקוט ההלים סימן תתס"ג פי' מיוחס .
 אדמדמני עיין באות הדלת דבדבני .

אגומי הלך ציבחר וכו' כבר פ' ע"ת ה"ג כשני ספרים
 כתיבת יד ולא גרסי' לך כי אגומי בלשון יוני ר"ל לך כמו
 לך נא אל הצאן .

אבגינס בריש מדרש שיר ובר"מ קהלת ובויקרא
 רבה פרשה ב' פי' ראש היחס והוא מלשון יום גיניסויא של
 פרעה ס"פ וישב . יום לידתו .

אבל בויקרא רבה פ' י"ז הלכו כל האבילין פי' כמו
 אבל השמים ובמדרש רות פסוק ויטוהו .

אגַר במדבר רבה ר"פ ד' חטים אגורי הם פי' מלאים
סולה כמו זית אגורי .

אדקולאון בן הדיסה במדרש שיר פסוק ישקני
דע כי מעשה היה בסופר אחד שהיה לו אחות ושמה הדסה
והיה לה בן ושמו ארקולאון והסופ' הוזה היה כותב מדרשים
ונכלל מקום שהיה מוצא תורה היה מתפלל על בן אחותו
שיזכה לתורה וכותב דבריו בס' וכל הרואה חשב שהם דברי
הספר ולא היא לכן צריך למחקו . וכן בפסוק תורי זהב
צריך למחוק שלמד אלקולאון בדעתו של הב"ה .

אודן בכ"ר פי' מ"ה אין אמר לך חד אודנדך דחמר
לא תחמיין תרין עתד לך פרומביא . ה"ג בספ' כתיבת יד
פי' אם אמר לך אחד אזנדך כשל חמור לא תראה אותם
שטא אסת אמר אבל אם שנים אמרו לך כך אל תסתפק
אלא מיד תכין לך פרומביא-חמור . עתד מן ועתדה בשדה לך .
אטימיטון בפ"ק דפיאה ובכ"ר סוף פר' ל"ה מרגלית
טבא אטימיטין פי' שאין לה ערך כי טימי בלשון יון ערך
והאלף שבראש התיבה מהפך פירושה וכן מפורש שם מלה
דלית לה טימי . וביפה האר פירש רבת הערך ואין זה פי'
המלה אעפ"י שהכונה קרובה .

אטרי בפ"ק דביצה ירוש' הדא אטריתא ובפ"ק דחלה
סוף דף נ"ז אנא בעיא מייעבוד אצוותי אטרי פי' אני רוצה
לעשות עיסתי אטרי פי' לשון יוני הוא טליארינש בלעז .
ועוד יש לי לפרש לשון ערבי הוא אלטריאה בלעז והן מין
מקארוניש ארוכ' כחולעי' ודקים בלשון יוני איסקולאקיא .
אטרבולים בירוש' דשבת דף ו' ג' פי' טריפולי
נקראת כן בערבי .

איטימיסיה במדבר רבה פ' שלח לך ס"פ י"ו פי'
הכנה בלשון יוני .

איום איום בירו' דחגיגה ריש דף ע"ח ובסנהדרין
דף כ"ג ג' פי' קדושות קדושות כי המכשפות קוראות לעצמן
כן כדאמרינן בנתיב דרב נחמן בחשן קידרא בידיהו כדי

שיחשבו הרואים שהן קדושות . בספר כתיבת יד ה"ג איים
ולשון יוני הוא וכדפוס כתוב אויים וטעות סופר הוא .

איינים במס' דמאי דף כ"ו אשכח ספרא איינים
לשון יוני הוא ופירושו חלש .

אכל ומותיב במס' פיאה דף כ' אפי' אוכל ומקיא
לפי שהיה רגיל בכלי כסף ועתה היה אוכל בכלי חרס והיה
נמאס אמר לו הרופא והלא בקדרה של חרס נתבשל ומה
לי קערה מה לי קדרה . ואכלו קרציהון דיהודאי פי' הערוך
בערך קרץ ענין קריאה מהורגם קרא בגרון אכלי . ואין
נ"ל כי אדרבה המלשינות ולשון הרע נאמר בסחר ובלחש
ואיך יאמר בו לשון הכרזה . ובפסוק לא תלך רכיל פרשי'
כפשוטו לשון אכילה וכן נ"ל ועיין לקמן בערך קרץ .

אכסר כל זמן שהוא מוכרן אכסרא כתב הערוך
י"א הפסד ובלשון ישמעאל קורין ההפסד כסארה עכ"ל . ואני
אומר כי אין זה ענין לזה אלא לשון יוני הוא וענינו דבר
בלתי ידוע כי כסרה ענינו ידיעה אכסרה הקף הידיעה כי
כן מנהג לשון יון כל ענין שרוצין להפך פירושו נוחנין לו
אלף בתחלתו . נמצא פי' אכסרה לא כמד' ולא במשקל
ולא במנין אלא למראית העין בלשון טורקי קיטורו .

אכסיריה בויקרא רבה ס"פ י"ח בשר ודם נוהן
אכסיריה הערוך לא פירשו והביאו באות הכף . ומחנות
כהונה כתב פי' הערוך בית הסוה' ולא ידעתי אנה פי'
הערוך כן והוא לשון יוני ענין שילוח ונירוש .

אכסניו פרכא בירו' דקמא דף ג'ג' פקיד מן המלך
לחלק אנשי הצבא לבתים כך וכך בבית זה וכך בכך בבית
זה וקודם שיבואו החילות מותר לחת לו שוחד שלא יטיל
עליו אבל משכאו אסור לעשות כן לפי שמויק לאחרים .
פרכא בלשון ערבי מחלק .

ארגירא שם אהן כריסו ארגירא לשון יוני הוא
ופי' זהב וכסף והוא פקיד מן המלך על כל הצורפים וקודם
שיבא לעיר מותר לומר פלוני צורף כמוני אבל משבא והוא
רוצה לעשות מלאכה המלך אסו' לומר כן לפי שהוא כמלשין ומוסר .

אלוגין בשמות רכה פ' ל"א פי' זהו נוטריא הכתוב לקמן בפרשה זו אלא שזה לשון יוני וזה לשון רומי וענינו הדברים הכתובים עליו .

אלה לא באלה ולא בחמת בלעז פוררא בלשון טורקי בודגן .

אלוניסתין בסוטה ירוש' דף נ"א קריין שמע אלוניסתין פי' קורין ק"ש בלשון אלבניז הנקראים ארנאויט והערוך פי' לשון יוני ולא היא .

אלטיכסיא שלך בב"ר פ' ח' פי' אמתות שלך אליטיא בלשון יון אמת .

אלכסנדר מלך יון נקרא כן לפי שלא היה בן אביו כי פליפו אביו היה במלחמה ונקתניכור המצרי בא על אשתו ע"י כשפים וכשבא פליפו קרא שם הבן אלכסנדר ר"ל החליפ' בעל אלכסי ר"ל החליפה אנדרא ר"ל בעל . לפי דרכינו למדנו שהמקדים הסמך לכף טועה .

אלריא המלך עסוק באלריא שלו פי' שמחה יחרה ולשון ספרדי הוא¹⁾ .

אמבר פי' הערוך אוצר . ואני אומר לא כל אוצר קרוי אמבר אלא של חבואה בלבד ולשון טורקי הוא .

אלעיקי במדרש שיר פסו' משכני בעל מחנות כהונה טרח לפרשו ולריק ינע כי שבוש גמור הוא וכשני ספרים כתיבת יד לא גרסינן ליה אלא הכי גרסינן איני נוחן לכם את התורה אם לא תביאו וגו'²⁾ .

איליסים דטבריה במדר' קהלת פסו' מה יתרון העושה לשון יוני הוא ופי' חורב' כי כדי שלא יטרירוהו היה מתבודד שם . שם פסו' בעצלתי' רסיס' אית מיני' אסיס פי' מן הבי' הדולף יש סכנ' מפול' וכב"ר ס"פ ל"ד פי' יפה הואר רחוב ולא היא לא הא קמ"ל דאפי' חורבחה אוריה טוב . איליאום בשמות רכה פ' ט"ו פי' שמש בלשון יוני .

1) Spanisch *alegría*, Fröhlichkeit.

2) Siehe mein שפת חכמים in den השמטות .

אימולוגין בירוש' פ' ואו מגלחין שוברין אימולוגין
פ' הודאות בלשון יוני .

אימום שירוף במד' שיר פסו' אמרתי אעלה בתמר .
כן הגיה מתנות כהונה ושבוש הוא וצריך לומר אימוקסירוס
ופירושו נא ויבש ולשון יוני הוא והיא מלה מורכבת מן אומו
שפירושו נא קרודו בלעז ומן קסירוס שפירושו יבש וז"ש
בתנחומא בפ' צו שנשרף חציו .

אנגריא ברכות פ' שמיני פ' י"ב פי' מתנות כהונה
קול הומיה כעין מלחמה . ושבוש הוא אלא בדרך שמעו אומרים
שבעיר היו תופשין חמורים לעבודה המלך . בנשוא רכה פ'
י"א מברכין אותם באנגריא פ' כעושה דבר בעל כרחו .

אנא הוא בן עזאי דהכא בירוש' דפיאה דף י"ט ג'
פי' הריני כבן עזאי כל הרוצה לשאול יבא וישאל .

אמירון בש"ר ס"פ יהרו איסטודיו בלעז מקום שלומדין
בו חכמה יונית ובערך מרום כתב הערוך כפרי חכמה יונית
שם בלשונם המירוס .

אנדרואנטיים ברכות ר"פ יתרו פי' צלם המלך
באבן או במתכת אנדרא בלשון יוני איש . ומתנות כהונה
כתב איקונין של מלך כדכסמוך ושבוש הוא כי המשל שעשה
כאן למה יהזור לעשותו כסמוך ועוד כי כאן כתיב ונפל לחיך
ידו אלמא יש לו כל האברים ושם כתיב הלכה וישבה על
איקונין של מלך שאינה אלא צור בסמנין על הטבלא אלא
ודאי לא ראי זה כראי זה ועיין ר"פ פקודי ובפי' דברים
ובילמדנו ההדש פ' פקודי .

אותנטיאות נויקרא רכה פר' ב' הערוך גרים
אוונטיאית ולא פירש וט"ס הוא . ומתנות כהונה פירש
ממשלות ושבוש הוא שהרי בכ"ר פ' ל"ט אמרו בלשון הזה
על הרעב ומה ממשלה שייך ברעב ובפ' ט"ו פרת אוהנטין
של נהרות . אלא ענין גדולה היא .

אנן בריש ויקרא רכה יהיב אנונה ושתיק פי' הערוך
נותן כל מה שצומח בארץ לעניים ושותק . ולא נהיר וניסחא
משוכשת נודמנה לו שהרי השביעית היא הפקר אף לעשירים

אלא ארננא גרסי' והכי קאמר אעפ"י שאין לו הנאה מן
השדה הוא פורע למלך עליו .

אנבונין במדבר רבה ר"פ ג' פי' אשכולות שבהם
הפרי הנקרא אנבא .

אנן בס"פ כי תצא ה"ג לעכב אוננא של מלך פי'
רוע המלך שמדב' עמו כל היום שאם היה משה מזדווג
לאשתו לא היה הב"ה מדבר עמו חסיד . ואולי שהוא לשון
לעז ננס שהמלך משהעשעע עמו כל היום ומשה שהיה בשר
ודם לגבי מלכיהון דמלאכיא ננס קרי ליה .

אנן בספרי ר"פ דברים מה אוננא התקנת לאלו
פירוש אכילת התינוקות פפא בלעז . בב"ר פ' מ"ז המלך
מעלה לו אוננא פי' פרס כך וכך ליו' לפרנסתו בערבי גימיקיא
בלשון טורקי אולאפא בלעז סולדאדה .

אנקליטון לשון יוני הוא ופירושו אם ינצל .
אונקיות בכ"ר ס"פ ע"ט בספר כתיבת יד גרסי'
אנקות ופירושו גמלי נקבות וז"ש בסמוך ק' קמיליא כי כן
נקראים בלשון יוני הגמלים ועיין בערוך ערך נקה .

אנגליין שלו כפיסקא דשובה פי' דברי עונותיו .
אנפקא או אמפקא במדרש אסתר פסוק והשתיה
כדה אין אונס לשון לעז³⁾ - הוא עניין מלוי כלומ' כוס גדול
מלא בלשון טורקי דולי .

אנגליי ושמים לא זכו בעיניו חרנומו ואנגלי מרומא
פי' המלאכים נקראים בלעז אנגילוס .

אינוניתא עיין בערך התיא .
אניגרון מי בשול ירקית או סמני' בלעז קוזימינטו
דיקוציאוני .

אנדרוגינוס לשון יוני הוא מלה מורכבת מן
אנדרא שפירושו איש ומן גינוס שפירושו אשה כלומר שיש
לו זכרות ונקבות .

3) Wahrscheinlich *empio*, voll.

אנדרולומסיא מורכב מן אנדרא ומן לומוסיא
ופירושו הכרתת האנשים כלומר מגפה כוללת רעים וטובים .
אנטיגרפין גם זה לשון יוני ופירושו תשובת הכתב
בכ"ר פ' ס"ז .

אנטידיקון מורכב מן אנטי שפי' מנגד ומן דיקון
שפירו' משפט והוא בעל דין שכנגדו בערכי גארים . וכסוף
ב"ר צריך לחקן .

אנטיקיסר שר ופקיד שעיסד במקום המלך . ובכ"ר
פ' נ"ג פי' יפה תואר אינכשאטור ולא נהיר כי זהו שליח
ממלך אחר .

אנפקינון אומפאצינו בלעז וכל דבר שלא נגמר
בשולו נקרא כן .

איסקפטאות במדרש רות ס"פ ג' פי' מנעלים
חשובים ולשון לעז הוא סקרפיטי וכן במדרש איכה פסוק
גלחה יהודה ומתנו' כהונה כתב שם שקרים .

איסקיפסטי ה"ג בריש מדרש קהלת ובדפוס צריך
חקון ולשון יוני הוא ופירו' מכוסה ולעריסה קורא כן שדרך
לכסותה קונא בלעז .

אולוסירקון שם בסוף פסוק כל הנחלי' לשון יוני
ופירושו כולו משי כמו קמחא ואטלם בלעז דמסקו ראוו .
מיסוסיריקון חציו משי כמו בגדאדי וקוטני ופריסקורי .

אפטוניות שם בפסוק כל הדברים פי זונ' ולשון
לעז⁴) ויוני הוא אא שהקדים טית לואו כדי שלא להוציא
דבר מגונה מפיו ודברי מתנות כהונה הבל .

אנפילוגים בחכמתו שם בפסוק אי לך ארץ לשון
יוני הוא מרחיב הדבור .

אסגיניטירין במדר' אסתר פסו' ויהי כאמר' פי'
נולד בכית המלך ולשון יוני הוא .
אסטרוכיל של ריחים יש מפרשים ריחים התחתונה

4) Putana, eine Metze.

ולא נהיר דא"כ היינו ריחים ונ"ל הציר של ברזל שהוא מסבב את הריחים .

אם פר במדבר רבה פר' ד' הופך איספירא ומשור פו' בלשון טורקי טאקלא מין דלוג הוא שאדם הופך כל גופו ואם אין לו מכנסי' מתגל' ערותו וכן אירע לרוד ולכן ביותו מיכל וז"ש שם כמו שהתינוק אינו מתבייש להחגלות לפני אמו וכו' . ומכאן אתה למד שלא היה דרכם ללבוש מכנסים וכן נראה מדאצטריך קרא לכתוב בכהנים ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר ערוה .

אִיסְקְרִיטוּרִי דשלמה לשון לעז הוא ופירושו סופרים ובסו' כלאים נפל ט"ס .

אִיסְטְרוֹבִילִין או אצטרוכלין הערוך לא פירשו ורז"ל אמרו פירא דארזא ואני אומ' לשון יוני הוא פיניוניש בלעז ובערבי חב אל צנובר כך למדתי מפי' דיאסקורידי וביוני ההמוני קוקונריא . ובילמדנו פ' כי תשא פי' מאן דהוא אבנים טובות ושבוש הוא .

אִיסְטִיבָה בכ"ר ס"פ יוד פי' בטול מלחמה ופי' המלה עמידה .

אִיסִירָא בקיטרא בזוהר פ' וארא פי' קשר בחוק קשר .
אִיסְטָמָא כאסטמא לפרזלא בערבי בולאד בטורקי גיליק בלעז אזירו או אצארו וזהו ברזלא דשליט בכרזלא .

אִיסְטְרוֹלוֹגוּס מלה מורכבת מן אסטר שהיא בלשון יוני ככבים ומן לוגוס שפירושו דבור והם החזוי' בככבים .

אִיסְטִיאֲנִית הערוך הכיאו ולא פירשו ונ"ל שהוא לשון יוני סטסו ר"ל עמיד כמ"ש בכ"ר פ' ס"ו איסטמיונו של עולם פי' עמידתו וכן איסטטיבא דלעיל פי' המלה עמידה אף כאן סטסיאני אשה שמעמידה עצמה וסובלת והאלף שבראש התיבה מהפך הפעולה כלומר שאן לה אורך אפים כלל דיספאציניציאדה בלעז שאינה יכולה לסבול דבר .

אִיסְפְרִי במעשר שני פרק ב' ד' אספרי כסף לשון יוני הוא ופירושו לכנים ועד היום המטבע שבארץ יון כסף עובר נקרא כן .

אספתון בילמדנו פ' חיי שרה אמר המלך עשו לי
אספתון לשון לעז הוא איספרון חרב גדול . בשמות רבה
פרש' ט"ו אכפתין חרבות .

אסור לילך למורחו של מצורע עין מה שכתתי בערך
צרע .

אסקוטלא במ"ק פ' ג' לא בטבלא ולא באסקוטלא
פ' הערוך כמין קערה קטנה ותימה לי אי הכי אמאי אין
מוליכין בה לבי האבל ובנ"א מצאתי אסקוטלא וכן נ"ל וכן
נקרא בלשון רומי ובערבי עולבא קוטי בלשון טורקי והוא
בעין היבה של עץ ואין לו זווית כי הוא נסר אחד של עץ
דק ושני קצותיו כפופין זה על זה ויש מהם גדילים ולכן אסור .
אסקולוסטיקא דאוריחא פ' ראש בית המדרש
בלשון יוני קורין לבית המדרש איסקוליו .

אסקופתה בירושלמי דשקלים דף ג' ובעבודה
סוף דף מ"א אול בעי משוגגה אסקופתה בגו נהרא וכו' דע
כי הראש והרגלים והריאה ובני מעים הנקראים בלעז מינודו
נקראים בלשון ישמעאל סקאט אז סקוטה והנה אדם א' הלך
לרחוץ סקט בנהר ושכחו שם וכשזכר רצה לשוב לקחתו
ואמר לו רב אסור לך שאני אומר שלך שטפו נהר והביא
אהר של נבלה במקומו או שמא ע"א החליפו .

איסטרטליט שר שרים בלשון טורקי ביגלר ביגי .
אסרטא בסילקי בילמדנו ר"פ קדושים פ' דרך המלך
כמו מיסטרטא .

אסרטיון בב"ר פ' פ"ז אסרטיון של נואפים פ'
חיל ולשון רומי הוא אישירציו כמו ויניציאה ויניטיאה בירוש'
סוף העניות איסרטיא שלך פ' חיל . בשמות רבה פ' ט"ו
איסירטיוטין פ' אנשי הצבא סולדאדוש בלעז וט"ס יש שם
בדפוס במדרש קהלת פסוק שלח לחמך אסרדיוט פיר'
סולדאדו .

אסתא בב"ר פ' י"ז ובויקרא רבה פ' ל"ד שבוק הדא
אסיהא וכו' נוסחא משובשת נזרמנ' לבעל הערוך וצ"ל אסתא .
אסתנים פירש הערוך אדם שיש לו נפש רעה ואינה

מקבלה כל דבר לראות דבר מאוס . ואני אומר כי פירוש זה אינו מתיישב בכל מקום כמו בר"פ ערבי פסחים ירוש' רבי אסטניס הוה כד הוה אכיל ביטמא לא הוה אכיל ברמשא וכן ההיא דחנן ביומא אם היה כ"ג זקן או אסתני' מחמין לו חמין וכו' פי' חסר כח וחלש דיליקאדו בלעז .

אפכיות ס"פ שלח לך פי' כחבי קבלה בלעז פוליצא די ריסיבדה בערבי ווצול ואפכי גדולה שטר מחילה .

אפון בפרק ג' דעבודה ירוש' בעל ראש גויה היה וכאפון הוה פי' הבעל שהיו עובדים בימים ההם היה כעין זכרות של אדם והיה קטן כגרגיר של אפונים . ודוגמתו שם במסכת נויר דף נ"ו ב' ראיתי עגל כאפון בשפיר . ובירו' דשבת דף י"א ד' ונאפון צ"ל וכאפון . ועיין ביומא ירו' דף מ"ג ג' .

איפטיאה בריש במדבר רבה פי' טעשה ולשון לעז הוא וכילמדנו פי' המדפים שביע ושבוש הוא .

אפיים טולי כב"ר ס"פ ויצא לשון יוני הוא ופירושו איגרת הברית שכיניהם .

אפיים טוקתיא כב"ר פ' ע' פי' לא ראי' לבן עם יעקב אפי' דבר שיהיה ראוי לגרש החתול בשבילו כלומר אפי' פת לחם לא היה לו כ"כ היה נעו' וריק קתיא בלשון יוני חתולים . אפיסטו בלשון הזה וכמלה זו נוהגים היונים לגעור בחתול ולגרשו . ודע כי פיסטי בלשון יוני אמונה וכשהתן בראשו אלף ותאמר אפיסטו יהיה פירושו כופר שאין לו אמונה בלשון טירקי אימאנסים .

אפוריא כב"ר פ' ע"ב פי' פירות . שם פ' ע"א עינהי דפורייא פי' מראית הפירות מנהג העולם מי שיש לו אוצר חטים למכור לוקח מהם חופן ומראה לקונים וזה נקרא עינהי דפורייא מואיסטרה בלעז . ובעל יפה תואר פירש דוגמת המטה ושבוש הוא .

אפותיקון בשמו' רבה פ' כ"ד הצאן אין מתקנין לה אפותיקון פיר' מקום קבוע בבית לאכול שם כמו אבוס שעושין לשור וחמור .

אפנתי בלמדנו פ' ואתחנן היה הדבור קורא מן השטים והן הולכין לאפנתי שלו פירשו הערוך ענין מהנה ולא נהיר אלא פירושו לעומת פניו כההיא דאמרינן בפרק כיצד מברכין ולא אמרן אלא באפנתא פי' פנים . ובילקיט דשיר השירים דף קע"ט והשכינה הצא לאפנתי שלהם פיר' לקראתם . ובמדרש שיר פסיק עד שהמלך במסיבו ומוציאן לאפנתי של מלך פי' לקראתו כמו אואנטי⁵ .

אפסנתין כך הוא בערבי ובלשון רומי אשינצו ובספרדי אנסינתיו .

אפסונין לניח ביד העבד בלמדנו ר"פ צו פי' בשר לסעודה הערב . אי נמי מעות להוצאה ולשון יוני היא . אפיקריסין או פקריסין קרוב הוא ללשון יוני פיקאמיכו ובלעז קאמיזה .

אפופסין גזירת מיחה .

אפרוודין פירש כבשים בלשון יון פרווטא .

אפרכום בלשון ישמעאל באשה והוא מושל על עיירות רבות וכלן נקראות אפרכיא שלו .

אפרסמון בלעז בלסאמו בערבי בלסאן .

אפיפורין פי' כסא קטן החת הרגלים רגלים ביוני פודין ובערוך כתוב פורין וט"ס הוא .

אפתא דקרא במדר' איכה קוד' פירשה ציון פי' מתונה כהונה קליפי דלועין ואני אומר סיעיה .

איפותיסיס נעשו לכם בים במד' שיר פסוק לסוסתי לשון יוני הוא וענינו מערות וקברות .

אפייטרום בנשוא רבה ר"פ ט' פירוש רופא בהמו' ע"י כויה באש בלשון יוני ייטרום רופא .

אצוותא אפה ליה חד אצו דפיתא פי' הערוך הנור ולא נהיר אלא עריבה מליאה עיסה הרגים וכמשארותיק באצוותך ובפיסקא דויהי בשלח אמרו כך הוה יתיב קמי

5) *avante vor.*

חנורא אימיה אפיא והוא אכיל אימיה אפיא והוא אכיל עד
דאכל כל אציותא דפיתא .

איפסטלין ע' באוה הפא .

. אצטוה או מסטוה בערבי מצטבה והוא מקום גבוה
מן הקרקע .

אצל בפרק תמיד נשחט בין אצל לאצל טעון ארבע
מאה גמלי דרשה , פי הערוך פסוק היא בד"ה החלתו אצל
וסופו אצל וכו' ואני אומר לא כי אלא ב' פסוקים דומים
הם א' בסוף סי' ח' וא' בסוף סימן ט' ובין זה לזה ס"ה
פסוקים כמנין אדם .

אקוביטין ברבות פי' צו לשון יוני הוא ופירושו
מסיבה כמו עד שהמלך במסיבו .

אקקיא ברעיוות דפרק מי שאחזו כך הוא בערבי
ובלעז אקציא .

איקוטטא בויקרא רבה פי' ה' פי' הצופה והשומר
שלה ודברי מ"כ הכל הם .

אוקירא דקופטרא בזהר פי' ויחי פירו' שריפת
הכורת שני' בו ועל חרבך החיה .

אקשיתון אפיכון במדרש איכה פסוק שמעו פי'
הב"ה אומר לישראל העוהם פניכם לחזור אצלי ואני גירשתי
אתכם ומ"כ פי' העוהם פניכם כלפי האומות ושכוש הוא .

ארכיבריונים בפוסקא דאיכה פי' שר הפריצים .

ארכיאטרום בשמות רבה פי' מ"ו פי' ראש הרופאי
ובדפוס צריך תקון .

ארכיסטם במדבר רבה פרשה ד' פי' גדול הנבזים
ומחנות כהונה חשב דהיינו ארכילסטם ולא היא .

אירסין בפ' עקב פי' אבנים יקרות .

אירסנדבי מרירן בסימא חמיע במדר' איכה פסוק
נחנו פשענו ה"ג בספר כתיבת יד פי' עולשי שדה שהן
אינדוויא , ארסיית הן מרים והחומן חמוץ כלומר כמו שאנו
עשינו רעה במה שפשענו ומרינו כך אהה הרעות במה שלא
סלחת . ורבנן דהכא סבדי שאין ראוי לומר כן כלפי מעלה

אלא אין דעובדן בישין למריהון קשיין כלומר מי שמעשוי רעים אין הרע אלא לעצמו וזהו אתה לא סלחת ונמצא שיש לנו לסבול עונינו . ועיין בערוך ערך עלת ודברי מ"כ הבל וי"י יסלח לי על הגילוי כי רז"ל נחכנו להעלים ואני גליתי . אירכנדי בלעז ציקוריאה , ביוני פיקרו מרולה , ודרך לאבלם עם החומץ ולכן רז"ל הזכירום יחד .

ארכיטקטון ראש הבנאים .

ארכיסטריגוס בכ"ר פ' נ"א פ"י ביפה תואר גדול שבנביאים ושבוש הוא .

ארכי במדרש תלים סימן ג' ארכי שלו מקולקלת ובמדרש אסתר ס"פא ארכיון דגיר פ"י מקום המשפט כמו ערכאות שלהם .

ארכי בירושלמי דמגלה דף ע' ד' כחובה בארכיים פ"י דברי הימים בערבי חאריך . בריש מדרש רוח ארכיות ארכיות הן ואין אחד מהם נכנס לחוך ארכי של חבירו פ"י זמנים . כילמדנו ר"פ וילך ארכי של יהושע דוחקת .

ארבלא פ"י מכבר בלשון מקרא גרביל בערבי קרוילו או קרווא בלעז .

ארגטום לשון יוני וטורקי הוא פועל שכיר יום בערבי פאעל .

ארגליא לשון יוני הוא כל הכלים הצריכים לאיזה אומנות שיהיה נקראים כן .

ארגנטין דכפא ארגנטין חדשה פ"י הערוך כלי חשוב וכו' ואני אומר כי הנוסחא האמתית היא ארגינטיריא ולשון רומי הוא והוא שם כולל מיני כלים רבי של כסף ושל זהב וה"ג בירו' סוף פיואה ובמדרש אסתר פסוק בהראותו .

ארגב שם מדה גדולה היא בארץ מצרים עד הים . ארדיכל הערוך לא פירשו אך נראה שנטה דעתו

לדעת המפרשים בנאי ולא נהירא לי דהא מדאמרינן בסוף מציעא בנאי שמאר לארדיכל וכו' שמעינן דבנאי לחוד וארדיכל לחוד . ותו דבכ"ר על פסוק ויהעצב אל לבו אר"ל על מי יש לו לההרעם לא על הארדיכל ואי אמרת שהוא

הבנאי למה יתרעם עליו מה פשעו ומה חטאתו והלא הבנאי אינו עושה כלום מדעתו . ונ"ל שהוא הנקר' בלשון טורקי מאיימר ובערבי מעמאר והוא האומן לחשוב מחשבות לעשות ולסדר הבתים והחצרו' והאכסדרת והעליות ונותן שיעור לגובהן ולרחבן לרומן ולעומקן ואין הבנאי עושין דבר אלא על פיו . ופירושו ארדיכל מודד ארץ ארדי בערבי ארץ והוא קרוב ללשון הקדש . כל כמו וכל בשליש עפר הארץ וכן דרך האומן הוה שכל היום הופש בידו אמת הבנין .

אַרְטִיסִים בר"פ בא נ"א ארטיסים לשון ארס של נחש כלומר נתקשה ולא נתרכך .

אַרְכָּל בב"ר פ' והנחש היה ערום כלי פשתן מארכלי וכו' נוסחא משוכש' נודמנה לבעל הערוך והנוסחא האמתית היא כלי פשתן הארכליים וכ"מ בג' ספרים כתיבת יד וכן הוא בדפוס ופירושו כלי פשתן הבאים מעיר ארבל ככחוב בהושע בית ארבל כיום מלחמה .

אורולוגין מלה מורכבת מן אורא שפירושו שעה ומן לוגין שפירושו דברים .

אַרְס כתב הערוך דרב פפא אול גבי כותי למתבע חוביה אמר ליה תיב אערסא יתיב והוה ביה ינוקא מיה אייתי סהדי אשכחיה דיתיב אערסא אמר ליה אנת קטלתיה וכו' . זה תימה גדול' דארבא להפך אמרו בפ"ק דברכות שרב פפא נשמי' ונזהר ולא רצה לישב וכו' ע"ש .

אַרְמִילִים פ"י מחריב עם ולשון יוני הוא והיא מלה מורכבת מן אירימוי שפירושו מחריב ומן לאוס שפירושו עם . והוא מלך אדומי שינצח את אויביו נצחון גדול ויחרימם ואז יכנהו אירימילאוס . ודע כי האימפיראדור העשירי קודם לזה של עתה היה נקרא וינצילאוש רוצה לומר מנצח עם .

אַרְיִמוֹן בפ' בחוקותי למקום אירימון שהוא משוכש בגייסות פ"י חרב ושמש , ולשון יוני הוא והערוך הביאו ולא פירשו . ובדפוס כתוב ארדימון בדלת ושכוש הוא . והערוך גרים מגשש במקו' משוכש וגם זה שבוש .

אַרְוֵדִי צלמא פ"י צלם של עיר רודים כך מפורש

במדרש שמואל פ' י"ט ובירוש' סוף ט"ק ובשלישי מעבודה
 כתוב אדורי וט"ס הוא וצ"ל ארודי וכן צריך לתקן בר"פ היה
 קורא ובשקלים דף מ"ז . ובמגלה דף ע"א את הארודי רודוס .
 אריסטון פ' הערוך סעודה של יום בלשון יון .
 ואני אומר סעודה של יום בלשון יון יימא אבל אריסטון שם
 לסעודה איך שיהיה .

אריסטון פ' הערוך שלטון ואני ראיתי בירושלמי
 שמלך היה .

אריסטון עשה אונך כארפכסת ענין חטיפה הוא
 בלשון יון ונקרא כן המשפך של ריחים לפי שהוא רחב מאד
 מלמעלה וחוטף הרבה בבת אחת וכן ראוי שיעשה השומע
 ד"ה שימחר לחטוף ולקבל הכל .

אריסטון בירוש' פ' היה קורא מאן עייל קמי
 מלכא קדמי ארקפתא או ריש גלותא , כתב הערוך הוא
 אקפתא שפירשתי למעלה עכ"ל ושם כתב כי אקפתא ממונה
 על ראש גלותא . ואני אומר אילו היה הדבר כן איך היה
 החכם הזה מסתפק מי מהם יכנס ראשונה פשיטא שהאלקפתא
 יקדים כיון שהוא ממונה על ראש גלותא . וכדפוס כתוב
 ארקבסה וכן נ"ל עיקר והוא בלשון יון ראש השרים הוא
 המשנה ולפי שאינו זרע מלוכה לכן קא מיבעיא ליה .

איש בשמות רבה פ' ל"ז מ' שנה שימש משה בכהונה
 גדולה שנאמ' ומשה איש האלהים . כתב מתנות כהונה משמעו
 איש מיוחד מקריב אשה ריח ניחוח . ולא אמר כלום דאי
 היה יליף לה ממשמעות איש היה מביא פסוק וזאת הברכה
 וגו' ולא היה הולך לדברי הימים אלא מסיפיה דקרא יליף לה (6)
 דכתיב בניו יקראו על שנט הלוי אלמא איהו גופיה כהן הוה
 ועיין בר"פ שמיני רבה .

6) Es ist überhaupt eine wichtige hermeneutische
 Regel für Talmud und Midrasch, dass man bei An-
 lehnungen an Schriftstellen den ganzen Zusammen-
 hang berücksichtige. In unseren Ausgaben sind
 die Pointen gerade durch das Zeichen 'וכו' ausgelassen.

אשכרע כתב הערוך בושו בלעז והוא עץ לא לבן
ולא אדום בערבי בקם עכ"ל . ואני אומר אינו בקם כי
הבקם אדום מאד עד שצובעים בו אדום ונקרא בלעז בראויל
לפי שהוא אדום כנחלת הנקראת בראזא .

אשתקד פי' השנה שעברה ביוני פירסי בטורקי
בולדור בערבי עאם אל אויל .

אתנסיאה בפ' שמיני רבה הוא ינהגנו על מות
חרגם עקילם אתנסיא עולם שאין בו מוח . פי הערוך לשון
יון הנסיא מוח ע"כ . ואמת אמר אלא שלא השלים לפרש
והיה צריך לומר עוד כי האלף שבראש התיבה מהפך פירושה
מן מוח ללא מוח וזהו עלמות אל מוח . וענין זה הובא
במדרש שיר פסוק לריח שמניך וכירוש' דמגלה דף ע"ג ב'
ובמ"ק דף פ"ג ב' ושם נפל ט"ס וצריך לחקן אתנסיאה .
ותמהתי על בעל מתנות כהונה שאהר שכתב האמת ופי'
הערוך נטה לכו לשבוש א' שמצא בספר כתיבת יד והוא
עצמו הודה שאין לו הבנה ואינו יודע לו פירוש ועכ"ז אמר
עליו כי לא דבר רק הוא . ואני אומר הבל וריק הוא .
ומ"ש עוד כי הוא כתוב על קלף ישן נושן טוב ויפה . אני
אומר אל חבט אל מראהו וכי לפי יופי הכפר נבחר הנוסחאות
אין אלו אלא דברי רוח הלא אוון מלין תבחן ר"ת האמת .
ומ"ש עוד מוקנים אתכונן אני אומ' ומה יתכונן ולא בסבי
טעמא ומה לנו ולסבי דבהתא . ודע כי עד היום יש בספרי
הרופאים מרקחת ששמה אתנסיא לומר שמצלת מן המוח .
את ליטין פי הערוך שרים ואני אומר לא כי אלא
גבורים ועיין בילמדנו ר"פ ויגש שני אחליטין תפוסין זה בזה
אלוגאדוריש בלעז . ובלשון טורקי גיוריקצילר . וכ"כ פ'
ע"ז פי' יפה חזאר משרת המלך ושבוש הוא .

אות הבית

באג בלשון טורקי קורין לכרם באג .
בארג פי' הערוך יין מבושל שהוא מחוק הרבה דאף
על גב דשתי חויא מיניה מפשר ליה חוליא למרריה דחויא .
ואני אומר אם ידוע ששחה ממנו נחש חלילה לסמוך על זה
ומ"ש הו"ל יין מבושל אין בו משום גלוי לומר שאין נחש
שוחה ממנו ולכן אמרו בירוש' דתרומוה דף ט"ה ד' מודים
חכמים לר"ש כשראוהו נוקר בדבש שאסור ושם מביא מעשה
שאיירע לאסור .

ביבי בר אביי כן נקוד בפ"י ר"ח . פי' העולם קורין
רב ביבי בית שניה בחירק ור"ח ז"ל ידע שטעות הוא ונקד
ביבי בית שניה בקמץ כי כן הוא בעזרא .

ביביא במדרש איכה בעבדא דבן כוויבא עליל
בביביא דמדינתא פי' נכנס דרך הביבין שמוציאין המים
הנשפכין במדינה . ומתנות כהונה כתב שנכנס בשער העיר
וזה שבוש ואילו היה כן לא היה צריך להוכיח כי ודאי כל
הנכנס לעיר דרך השער נכנס אבל זה שקר כי השער סגור
היה אין יוצא ואין בא ועיין בסוף הענין ירוש' .

בבל במדרש שיר פסוק אל תראוני רומי בבלין פי'
רומי בבלי על שם המים שהביאו מבבל .

בדר בכ"ר פ' ל"א בדדיות קטנות פי' כדתנן כשביעות
בפרק כלל גדול שני אבל כותש הוא ומכניס לבודירה והוא
בית הכד קטן שמוציאין בו השמן וכאן בדדיות קטנות נקבים
קטנים להוציא בתוכם הזרע שהוא שמן ראש ועיין מה
שכתבתי בערך דרך .

ביזיא פי' דדים בערכי זכיוני . ובערוך יש ט"ס
שכתוב שרים וצ"ל שריים . וכן בסמוך שר של שמן צ"ל שר
שמן . ומה שגורס הערוך בכ"ר פ' ל"ד שכיבדו ביזיא דסקוס
נאה וכו' לא נהירא לי כי אין דרך לכבד את המלך בכחל

דמילהא וזטרתי היא לגביה ואינו ככודו אלא קלונו . ובג' ספרים כתיבת יד לא גרסי מלת כיויא גם ברכות של דפוס ובילקיט לא גרסינן לה וכן עיקר .

בחר בר"פ תפלת השחר הואיל וחנן בבחירתא כותיה .
הא דאמרינן מסכת עדויות י"א שאינו מלשון עדות אלא מלשון עידות שהוא המובחר שבכל מיני הקרקעות והיינו דהכא קרי לה בחירתא .

בטט בשמות רבה פ' ל"א שנהבטטה עליו שמחבטט עליו ה"ג בספר כתיבת יד ופירושו בוער כאש מלשון ביטיטי דנורא .
בטס בר"פ אם אינן מכירין נוטמי כך שמו בערכי והוא אילן ופריו גרגיר ירוק ועושין ממנו שמן ונקרא שמן בוטס . תחת האלה תרגמו תחות בוטמא .

בטן בטנים ושקדים פי הערוך אויליאנש ואחרים פירשו פיניוניש .

בייא בויקרא רבה ס"פ י"ז פי' מתנות כהונה לשון אוי ואבוי וכילמדנו ר"פ דברי' פי' המדפים צעקה ואינו לא ענין עול ועזות הדין .

בייבין במדר' הוה ס"פ ג' לשון לעז הוא ענין שאון זקל המיית עם רב .

בטש פי' הערוך בעיטה ברגל ואני אומר ענין הכאה זאפי' ביד .

בייכה בכ"ר ר"פ פ"ז הומיה היא וסוררת בייכה היא וטעיא צ"ל בכיא ופירושו בוכה היא לבעלה ואומרת לו חולה אני ועם יוסף ביקשה לזנות . והרי זה ע"ר מ"ש שם לעיל שית זונה ליוסף ונצורת לב לבעלה . ומתנות כהונה כהב שית זונה שגלחה לו ערוחה וזו נבואת שקר כי אפילו עזה שכעזות ופרוצה שכזונות אינה מגלה ערוחה למי שאינו הפץ בה . גם מ"ש שהיתה נוהגת מנהג שגעון היא נבואת שקר . גם מ"ש הומיה מלשון ויהם את מחנה הוא שבוש כי זה ענין המייה וזה ענין מהומה . וברכות של דפוס יש ט"ס וצריך להקן בכיא היא וטעיא .

בלדר פי' הערוך שר ואני אומר לא כי לא פי' רץ

בלשון טירקי אולאק וכן מוכח במדרש אסתר פסוק והשחיה כדת .
 בולדרים במדרש קהלח פסוק בכל עת פי רץ של
 ים ככתיב השולח בים צירים ובכלי גומא על פני מים לכו
 מלאכי קלים וגו' .

בלוט או בלוד , אלונים מבשן חרגומו בלוטין כך שמם
 בערבי ובלשון רוטי גיאנדי ובאיטאליא הם מאכל חוירים
 ובני אדם אוכלין אותם בשעת הרחק והיא קסטניא מדברית
 והקסטניא הטובה בערבי שאח בלוט .

בולי בירוש' דשקלים דף נ' ג' כנישהא דכולי ובירוש'
 דעבודה דף מ"ג כ' צלמא דכולי פי' קושטנטינה נקראת
 בולי בלשון יון . וכמו שעה יש במצרים בית הכנסת של
 טורקיאיה ובית הכנסת של אכסניים כך בזמנם היה בטכריא
 בית הכנסת של קוסטנטינה .

בוליוט כב"ר פ' ע"ו פלן עתיר נעכדיניה בוליטום .
 דע כי עיר המלוכה נקראת בלשון יון כולי קוסטנטינו בולי
 ר"ל עיר המלוכה של קוסטנטיין אנדריינובולי רצה לומר עיר
 המלוכה של אנדריאנוס וכן ע"ד זה בבית שני היו קורין
 לירושלם בולי להיוחה עיר הממלכה ומנהגם היה שהחשובים
 והמעילים והגדולים יקראו בוליטים כי לכבוד ולתפארת היו
 מיוחסים לעיר הממלכה . ולא כל הרוצה ליטול את השם
 הזה יטול ואפילו שהיה שוכן בירושלם אם לא שיהיה בהסכמת
 השרי' כמו שנהגין בויניציאה שלא לכל אדם קורין ג'ינטילאומו .
 בוליות בירוש' דשבועות סוף דף ל"ד כ"ד בוליות היו
 כדרים וכלן חרבו מפני שבועת שוא פי' עיירות גדולות כעיר
 הממלכה .

בולי בירוש' דמ"ק דף פ"א אם הזכירוך לבולי יהא
 הירדן בעל גבולך פי' אם קראוך ללכת בחכרת חכמי ישראל
 וראשיהם לדבר מצוה אל ימנעך מלכת אלא הירדן שהוא
 גבול ארץ ישראל כלומר אפי' עד קצה הגבול לך .

בולמוס מלה מורכבת מן בו שפירושו שור ומן
 לימוס שפירו' גרון בלשון יון והוא כנוי לגרגרן שאוכל יוחר
 מדאי כלחוק השור .

בלוזמאות ברבות פ' שמיני פרק י"ב הערוך הביאו ולא פירשו ומתנות כהונה כתב שמחות ואני אומ' אילו היה כן היה הספ' אומר בהדיא שמחות כמ"ש אח' שמחה וכו' אלא לשון יוני הוא ופירושו סעודות ואכילות גסות ושם של גנאי הוא מלשון כולמוס ולפי שאין רוח המקום נוחה מהן קרו להו הכי. בלעם בירוש' דתרומות דף מ"ו איש א' היה מואם בשר כבש פעם א' היה אוכל בשר שור וכא אחד ואמר לו של כבש הוא ואתבלעם ומית פי' נמאס. אסקו בלעו בערבי קרף. ומוזה הענין הוא מ"ש בב"ר פ' כ"ח למלך שהיו לו אוצרות בלוסין כמו בלעוסין ע"י מובלעת.

בלר בב"ר פ' כ"ח בלריות של זהב לשון לעו הוא ופירושו כדורי'. שם פרשה ח' בלורין פי' אבן שוהם וכה. בן ירוש' פ"ק דמ"ק בני דסכחא אתפחת פי' המרחץ של אותה העיר נפחת במועד.

בנפקין שלי כפ' קורח פי' טובתי וכבודי בניפיציו בלעו.

בנות שקמה בערבי גאמיו וביוני סיקומורו.

בס באיכה רכתי פסוק וחונח שחה מן כל ביסי וביסי וכו' נוסחא משובשת היא ובספרי הדפוס שחה מן כל פיטס וכן עיקר.

בסים כמעשר שני דף נ"ה ג' חמרך מיפוק בסים

פי' יינך ועשה חומץ ודרך סגי נהור הוא.

בסל בסנהדרין ירוש' דף כ' ג' מלכא יחיב על

בסיליון דידיה פירושו כסא מלכותו.

בסר בשמות רבה פ' א' וביסר עליה פי' וכוה כי

דבר יי' בזה הרגומו בסר. שם פ' מ"ב נוסרת עלי פועל

מן בוסר שמקיה את השינים.

בסטיא בנשוא רבה פר' ז' פי' טאפיטיש ולשון

ישמעאל הוא אי נמי לבושים של צמר גרוע בערבי כושט.

בנדיות' בב"ר פ' מ"ה פי כלי מרחץ הנקרא בני (?).

בוסיטא כוזהר פ' צו עמוד נ"ה נראה שהפה נקרא

כן. ונראה לי שהוא מלשון ערבי ופירושו הנשוק.

ביעתא בויקרא רבה פ' י"א פי' מתנות כהונה בכל רצונו ואות נפשו ושבוש הוא כי אינו אלא תרגום ביצ' שאמר שם לקעקע ביצתם .

בעל כתב הערוך כי חזק הוא ממנו מנו לא נאמר אלא ממנו וכב יכול אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא את כליו משם . פי' מנו משמע מדין ממנו דגש משמע כלפי למעלה וכו' עכ"ל . ואני אומר מ"ש מנו לא נאמר אלא ממנו אם כך היה גורם בגמרא שלו נוסחא משובשת נודמנה לו ואם הם דברי עצמו כבודו במקומו מונח כי אין הפרש בין ממנו שפירושו ממנהו כמו לא תאכל ממנו ובין ממנו שפירושו ממננו כמו כי עצמת ממנו כי שניהם דנושים להורות על האות החסרה וכ"כ רש"י בסוטה דף ל"ה ו"ל אין הפרש קריאה בין ממנו הנאמ' על יחיד שנדברים עליו לממנו של רבי' המדבריו' בעדם עכ"ל . והואיל ואני בענין זה אודיעך כי גם מ"ש בילקוט בהגהה על מ"ש המרגלים ליהושע ריש קטיעא ימלל פי' להכי קראו לו ראש קטיעא לפי שמשה קראו יהושע כלומר ראש שמו קטוע לפי שהיוד אות קטועה היא ע"כ והם דברי הערוך בערך רש שכוש גדול הוא שהרי יהודה וישראל ושם ההויה מתהיל ביווד ולכן הם כי לא להזכיר . ורש"י ז"ל פי' שם בסוטה מי שראשו קטוע שאין לו בנים ליטול חלק בארץ הוא ידבר בפנינו ע"כ וזה נכון . ויותר נכון אצלי כי ראש קטוע היינו שחסר יוד משמו כי מדאצטרך משה לקראו יהושע אתה למד שהיה חסר ראש שמו בזמן שהיה שמו הושע .

בוצינא בזוהר קורין בן לפעמים ליסודא דנוקבא במ"ש בפ' הנוקין ואמרי לה על שתי פחילות בנר אחר .
בוצית בערכי אל קאריב בטורקי סנדל בלעו אל בארקו או לה ברקא .

בצלצול בפ"ק דכלאים הכצל והכצלצול אינם כלאים כתב הערוך בירוש' כצלצול פגלגלה לשון ערכי צנון פיגלא עכ"ל . ולפי זה הכצל והצנון אינם כלאים ולא נהירא לי ובירושלמי שלנו גרסי' פללגולה ואעפ"י שאין ידוע מהו נקיט

מיהא בידך שאינו צנון . והתימה על הערוך שפירש חצי מלה לכד .

בצע בויקרא רבה פר ו' ביצע אמרתו פשרה פשר פי' הפשרה נקראת ביצוע כדאמרינן מצוה לכצוע .

בר הששי כתב הערוך הא דאמרינן בור וסירה גרמו לאבנר שיהרג מפורש בירו' פ"ק דפיאה ופ"ק דסוט' שרצה שאול להשיב את דוד כי אמ' הנה כשלקח הצפחה והחנית היה יכול להרגני וכיון שלא הרגני צדיק הוא ואין לרדפו . אמר לו אבנר לא כי אלא צפחה וחנית הנערים הלכו להביא מים מן הבור ושכחום שם ומצאם דוד ולקחם משם . אמר לו וכנף מעילי מה תאמר בו . א"ל בסירה הוערת כלומר נסכך בקוצים ונחתך ומצאו דוד ולקחו משם עכ"ל . ואין דבריו אלה אלא מן המחמיהין כי במקומות הנזכרים וגם בר"פ אמור רבה ובילמדנו פ' חוקת לא כך אמרו אלא כך כיון שבאו למעגל אמר לו הלא הענה אבנר בכנף אמרת בסירה הוערת חנית וצפחת בסירה הוערו גם הם בהמיהא ע"כ . וחמה על עצמך איך אפשר שהנערים יוליכו חנית המלך לבור והלא חנית המלך מוקצה מחמת איסור להשתמש בו אף כי חנית המלך אינה יוצאה מידו לעולם גם צפחת המלך אין דרך להוליכה לבור למלאה רק סמלאין אותה מן הניגית שבבית . ועוד כי איך יאמר אבנר כן והלא מילחא דעבידא לאיגלווי היא כי ישאל המלך לנערים ויתכרה ויאחו . ברברייין ערביים שכמערכ זהו מה שענינו רואות בזמננו שהמערכ נקרא ברבראה אבל בעל יפה תואר בכ"ר פ' ט"ב כת' כי תוגרמה הרגום ירושלמי ברברי מעם לועז ה"י מעם ברבראי .

בר פחין בירושלמי ס"פ היה קורא חמתיה חד בר פחין ובויקרא רבה פ' כ"ה הית ברת פחין פי' פחות חסר דעת .

ברדל מאה בורדלין אחת לוקה פי' מכית . בורגן בר"פ צו וכס"פ בחוקותי פי' מחנות כהונה בית קטן בנין עראי ואני אומ' סגדל בערבי בורגא בלע"ז מורדא ושומרה נקרא בורגנרא .

ברקין בריש ילמדנו פטשיהון אלו ברקון לשון לעז
 יוני הוא ופירו' מכנסים .

ברן בקדושין ירוש' דף ס"א ברוניות קשים פירוש'
 גבורים רווקים ולשון לעז הוא⁸ .

ברית בירוש' דפיאה דף י"ט ב' הברית הן הן הדברים
 וכו' פי' לשון שבוע' הוא כמו העבודה המעין הוה האלהים .
 בית עלם בית שבו כוכן ומערות לקבור בו מתים
 יהוא בבית החיים . בתי תיאטראות באות החיו .

8) Lat. *vir*, spanisch *varon*.

אות הגימל

גב בירוש' דברכות דף ו' ב' הוה מגיב ליה פי' היה עונה ולשון ערבי הוא .

גבאי במסכת דמאי דף כ"ג חבר ונעשה גבאי פי' מוכס שגובה מכם המלך .

גבר שידן בכ"ר פ' ס"ה אומן אינדיאוולאדו בלעז וזהו איש שעיר .

גבר בס"פ קדושים בעלי גברין היו פי' מחנות כהונה גדולים ובעלי גבורה ולא הכין שדעת רז"ל לומר שהאבר שלהם גדול וזהו גדלי בשר ודומה לזה בבכורות גברתן שהגיד שלו ארוך עד הארכובה ועיין בערוך ערך גבר .

גד בירוש' דשבת דף ט"ו ד' בגרך מדלי ט"ס הוא וצ"ל בגרך מלשון בא גד ופי' במולך ובזכותך יסור האש כחמיהא .
גד בכ"ר פ' ל"ו אמר להון ואגיד להון פי' דכרים קשים כגידן דהיינו לענה ובעל יפה חואר פי' קשר או משך ולא נהיר וכפ' ע"א ה"ג גדין ומררין .

גדגדניות פי' הערוך הן הינדקוקי עשב שאוכלין הגמלים עכ"ל . ובירושלמי דפיאה ריש דף כ"א משמע נמי שהן מין ירק . וי"מ צירוש וכן פרש"י כברכות דף נ"ט ב' .
ופי' הנדקוקי נ"ל שהוא גרגירי הינדיא בלשון יוני ועיין בפרק בכל מערבין בבלי וירוש' . וכחב מטיאולו כדף חק"ס טועי' כל המפרשי' הנדקוקא טריפוליו והוא פירש לוטו די איגיטו .
גודלת ברכות ס"פ מצורע פי' מחנות כהונה אומנת ומגדלת המלכה ושבוש הוא אלא היא אינטרינצאדירה בלעז חרגום מעשה עכות עובר גדילו גודלת שיער של נשים ועושה אותו גדילים וכן בס"פ ויחי .

גהרק גוהרקא דדהבא ובירוש' סוף מסכת י"ט גולגיקן דידיה פיר' הערוך כסא ואני אומר כמין בית קטן של

עץ הוא ומשני צדיו מלמטה יוצאין שני כלונסות של אח ארוכים לשאת אותו בהם מלפניו ומאחריו ונכנסים ביניהם גמלים או כוסים או בני אדם ונושאים אותו באויר . בלעז אנדש או ליטיגה בערבי מחאפה בטורקי טחטירואן וזהו גלגטיקא שאמרו בספרי קל"ד .

גזר בירוש' דסוכה דף נ"ג סליק לגזירא דר' אילא פיר' ברית מילה בפ"ק דמגלה אול וגזר .

גזיב כמו כזיב שנפסוק והיה בכזיב בלדחה אות ג' וכ' שוין .

גזוזטרא או כצוצטר' לשון יוני הוא ופיר' חגורה והוא כמו חדר קטן בולט מקיר הבית לחוץ ובו חלונות לראות מה שבשוק ונקרא בטורקי שחנסין .

גלב בב"ר פ' ל"א גלבין דטינור פי' יפה תואר הערובת של חתיכות צור והיטה לי כי גלבין הוא פירושו חרבות ואיך יפורש חרבות הערובת . ואולם גלבין כמו הער הלגבים דיחוקאל .

גזם דגזים ולא עכיד פי' הערוך מחרף ואני אומר שוטם ומפחיד .

גיים בכ"ר פ' צ"ח גר גדוד יגידנו גייסא אתי למגיים יתהון ואינן מגייסין גייסא .

גים בשמות רבה פר ט' ששה גיסין פיר' כמו גזין שר"ל אוצרות כמ"ש בניטין יתיב אבי גזא וכספר כתיבת יד גרסי תיסוראות ולשון רומי הוא והכל אחד גזא גנזא גנוי המלך . ובמדרש אסתר פסוק בהראותו ששה ניסין צ"ל גיסין . גלב טינורן במד' קהלח פסוק מה שהיה פי' צמר חשוב . גלגל זתים מגולגלים פי' הערוך הנמתקין לאכילה .

ואני אומ' לא כל הנמתקין לאכילה נקראין כן כי המרוצצין ומלוחין בלא מים או השחורים שנחבשלו כל צרכן ונמלחו נקראין זתים ככושין לפי שדרך לכיבשן באבנים והיחוקין השלימין הניתנין במים ומלח הן הנקראין מגולגלין ביוני קולוביטים .

גלגל אמר ליה אבנר מה את בעי מן גלגלוי דדין

בסירה הוערת פי' הערוך ציצית . ואני אומר כי בר"פ אמור רבה ובירושלמי דסוטה דף י"ז ב' הגירסא היא גלגוי והוא מענין זיל גלוג לאמר שפירושו השתבח אף כאן כך אמר אבנר לשאול מה אתה רוצה ומאמין במה שרוד מחהלל ומשתבח בשקר אין הדבר כן אלא הכנף בסירים נאחזה ונקרעה .

גליר ברכות ר"פ צו לשון ערבי הוא ופירושו עב . גילדא דקירטא בזוהר פ' חיי שרה פי' בחוך כף הקלע כלומר הייתי נע ונד בארץ ולא היה לי מנוח . גליוור במדרש אסתר פסוק והמן נדחף פי' משרת ההולך לרגלי הסוס .

גלינו בירוש' סוף יבמות אם הים גלינו פי' כשהים שקט ונח שאין רוח מנשבת כלל קורין לו בערבי גאלינו ובטורקי לימאנליק ובלעז קא'מא כונאצה . גלוסקא או קלוסקין עיגול של פת נקיה רוסקא בלעז וביוני קוליקיא .

גלופקר בלשון טורקי קייפי ובלעז מאנטה די פילוש אוסקיאוינא .

גליא מלכות צרפת נקראת כן בלשון לטין פראנצזיא בלעז .

גלש במדרש שיר קודם בחוט השני הדא אתחא כד שערה סגו היא עכדא ליה גלשין גלשין פי' סככי השיער שנחלשין מראשה ע"י המסרק נקראין גלשין . או ירצה שהיא עושה שערה חלין . הדא כוצינא כד הוא לפי טכאות הוא עכד גלשין גלשין פירו' הנר הזה כשהוא מאיר היטב הוא עושה שלהביות גדולות , לפי כמו לאכי בלשון יוני מאיר ומתנות כהונה כחב שכושים .

גם במדרש אסתר גבי והשתיה כדת אית דבעי מיגם ובתר כן שהי פי' לאכול .

גימטריא לשון לעז הוא גיאומיטריא ענין מספר וחשבון .

גינאי בפ"ק דדמאי הוה גינאי גביר ובמסכת שקלים

דף נ' עמוד ג' גינאי שטף זיקין פי' שם נהר כדאיתא בפ"ק
 דחולין רבי פינהם בן יאיר פגע בגינאי נהרא וכו' וזה הנהר
 הביא נורות של יין ונסחפקו אם יש לחוש ליון נסך והורו
 שיכירו מוכרי היין היהודים קשריהם ואם יכרום ויאמרו שלנו
 הם נאמנים .

גסה במסכת דרך ארץ לא יגסה בפני חברו פי'
 מוציא רוח דרך הפה בלעז רוטאר ריגולדאר ובערבי ג"שא .
 גינברא בגטין דף פ"ז פרש"י והערוך זינוברי וקשיא
 לי כי הזינוברי בכל הגמרא נקרא זנגביל ונ"ל כמשמעו
 גיניברו בלעז איניברו .

גסטר כפרק כל כחכי גסטרא של ציפורי ובפ"ק
 דסיטה גסטרא של בית פעור פי' מגדל בלשון יוני והוא
 כמו קסטרא ועיין לקמן בערך קסטר .

גפנא במדרש איכה פסוק היו צריה פי' שם עיר אצל
 בירא הקריב לירושלם ודוגמחו שם בפסוק בילע ה' ומתנות
 כהונה כחב שבוש .

גמזון שם פי' בערבי גאמזי ביוני סיקומורו והוא פרי
 השקמים .

גיפיון בשמות רבה פר' ל"א פירש אדם שממונה
 על הנהר או על המבוע ועושהו יאורים יאורים ומדריך
 לבית כל אחד וא' ומתנות כהונה פי' בריכה ולא היא .

גפן בר"פ אמור רבה לאחד שנטל הגמוניא מהמלך
 עד שלא הגיע למיתרין שלו מהלך כגפן כיון שהגיע למיתרין
 שלו מהלך בקלמין . ראיתי לפרש המאמר הזה לפי שלא
 ראיתי בו לראשונים דבר אמת וקודם אודיעך כי זאת הניסחא
 של מלח כגפן גם הערוך כתבה בסוף אות המם והיא האמתית
 ומינה לא חזו . וכב"ר ר"פ נ' ובערוך ערך פגו יש נ"א
 ומשבשחא היא . וה"פ אחד שנטל הגמוניא עד שלא הגיע
 לה אינו מראה שום שררה אלא מהלך כגפן פי' בראש
 כפוף כגפן הזאת שנכפף ואינה יכולה לעמוד על עמוד' אם
 לא יסמכוה בכלונאית ואעפ"כ נכפפת וכיון שהגיע למקום
 מסלחו מהלך זקוף כמו קנה בגאווה ובגודל לכב . קלמין

בלשון יוני קנה למיתרין פירשחיו בערך הרונום אכל נ"א
 לבית חוריו וזהו האמת ופירושו לכפר כי כפר בלשון יוני
 חוריו וזה אעפ"י שעדין לא הגיע למדינה שלו כיון שהגיע
 סמוך לכפר שבקצה גבולו מיד מתחיל להתנהג בחשיבות
 ולהראות שררה .

גר בירוש' דחגיגה דף ע"ו ג' מגיר הוה פי' שכן .
 בויקרא רבה פ' כ"ה אחתיה דמגירא .

גר גיר ג' דבריו נאמרו בגריר בלעז רוקא רוקלא
 אורוגה בירוס .

גרד בכ"ר פ' ע"ט חרובין של גרודא פי' של יובש
 שאין בהם לחלוחית של דבש .

גרדום בריש מדרש רות פי' יחיד כמו גרדא וכן
 במד' איכה כל היום דזה לגרדום .

גרד בנשוא רכה פ' י"ב דינר גורדייני פי' של אומה
 הנק' קורדי הרי אררט טירי קרדו .

גרמסיון בשמות רכה פ' ט"ו לשון יוני הוא ופירושו
 הכתיבה ר"ל השטר ובעל מ"כ טעה וחלה טעוהו בערוך .

גורבה בירוש' דמגלה דף ע"ד כן שמה כיוני וכערבי
 והיא אמבטי פילא בלעז .

גשוש של ספינה בערבי מיררי או שרוש .

גידרתו של פרעה במד' קהלת פסוק טוב ילד נ"א
 גזירתו וכן עיקר .

גשש בכ"ר פ' כ"ב מהגוששים לפני המלך ובשמות
 רכה ר"פ כ"ח נחגששת עם המלאכי ענין מלחמה שנים
 שמחאבקי זה עם זה להפיל זה את זה אלוגאר בלעז . ואלו
 הם האתליטין שפירשתי לעיל .

גת בכ"ר פ' ע"א ובמדרש אסתר פסוק כיום השביעי
 גחיות פי' מאנטירש בלעז נשים שאורגות מכסאית מכסה
 בערבי גתא וז' מאחורי הקוריים בלעז טילאר שהוא שתי
 קורות באח' כורכין הארוג ובאחת כורכין השתי ובעל יפה
 חאר פי' שדורכות אחורי הגת ואורגות אחרי קוריהן והכל
 שבוש . ובפ' מ"ט כלי קוריי' כלים מן לוחות עץ כמו בוטאש

זבאריליש⁹). וכיפה האר פי' אורגים או עורות ולא נהיר .
 ובמדרש קהלת פסוק ושנאתי את החיים נהעטף בכלי קוריים
 לפי שלא היו שוים כלום קורא להם כן ככחוכ קוריהם לא
 יהיו לבגד ומחננו כהונה כתב שבוש ועיין לקמן ערך קורים .
 גרדלי עיין בערך יין .

גותאי במדרש איכה בעיבדא רבן כוויבא אמר חד
 גותאי אנא קטלתי פי' כתי וכן היא בהדיא בירוש' דתעניו'
 ומחנות כהונה פי' כמו גונדא שפירושו חיל ושביש הוא כי
 במדרשי' כותבין ג' חחה כף כמו גיף ימא כף ימא .

9) *botas*, span. Schläuche, *bariles*, Fässer.

אות הדלת

דיאו כמדרש שיר פסוק רומה דודי ה"ג אתה אומר
לנו דיאו את לגבן תחלה פי' אתה אומר לנו בואו זאנו
אומרים בוא אתה תחלה אלינו . דיאו מלשון כאשר יראה
הנשר .

דיאטיגמא ענינו גזירה ולפעמי' פירושו התראה .
ראומטיקום בויקרא רבה פי' י"ט פי' חושש בעיניו
ולשון יוני הוא ודברי מ"כ שבוש כי מי שאינו נשמר מהקור
לא בשביל כך ראשו נכפף . ובס' כתיב' יד מצאתי ראומטיקום
כריש ופירושו רומאדיואדו בלעז .

דבדבניות בסוף הכציר מקבצין גרגירי ענבים
שנשרו מהגפנים ודומין לצמוקים ונקראין בערבי דמדמון וכירוש'
די"ט דף ס"ב דמדמניו' שבכר' בכ"ר ספ" ל"ד גבלין ליה
אדמדמני . ופי' הערוך סממנין ולא נהיר .
דטולמוס באות הטית .

דובשנין מפרש בירוש' פ"ק דחלה מליגאלה פי'
דבש וחלב בלשון יוני .

דגלום פטגרו' במדרש קהלת פסוק יש רעה חולה
פי' פיסח ובעל פודגרא וזהו רעה חולה שצרתו כפולה וכן
עני וחולה וכן ערום ורעב ומחננו' כהונה לא הבין . דגלום
מלשון אז ידלג כאיל פסח ודרך סגני נהור הוא .
דוד בנשוא רבה פרש' ו' לדודיא פי' חולעים ולשון
ערבי הוא .

דיותא בר"פ אחרי מות ה"ג וי על ברא דדיותא פי'
השחורה ועיין בערוך ערך דיו . ובדפוס כתוב דירותא ופי'
מתנות כהונה שיכורה והכל שבוש .

דזיקינתא בכ"ר ס"פ ע"ט פי' אבן יקרה יאצינטו
בלעז .

דיסקום של לכנה בשמות רבה פ' ט"ז פי' צורתה .
 בכ"ר פי' יוד דיסקוסין נאים פי' צורות .

דכסמן באר חפרוה שרים שהיתה הבאר נעשית
 לכל אהל ואהל דכסומיני לשון יוני הוא ופירושו מקובלת
 כלומ' שהיא היתה הולכת להם . בכ"ר פרשה ה' לדיכסאום
 פי' למקום שמקבלים והיינו דאמר בסמוך קבלונו . ובעל יפה
 תואר פי' לשון ממשלה ולא נהיר כלל והתימה עליו איך לא
 השגיח כי רז"ל לעולם כותבין דוכסין בזאו אחר הדלת וכאן
 אחר הדלת יוד . גם מ"ש שם דוכים קבלונו שרים לא
 נהיר מדלא אמרו דוכסין לא דוכי' רצה לומר מקומות כלומר
 מי שיש לו מקום ינוח לנו ויקבלנו .

דוכסום טום לשון יוני הוא ופירושו נחלק לשנים .
 דוכרני בכ"ר פי' ע' לשון זכרות וארונים בלעז שאינם
 מחביישיין לשמש לאור הנר . ובעל יפה תואר דחה פי' זה
 לפי שודאי לא יקשה זה בעיני יעקב ואין זה כלו דאמר לך
 יעקב מה צורך להקדים כ"כ לכנו' הנר בתחל' מכניסין אותן
 לתור לאור האכוקי' ואח"כ בשע' מעש' הוא יכבי' הנר .
 אח"כ שיבש הספ' ואמ' דה"ג את סכור דאנן דכוויי כלומ'
 וכי אנו מבזוין וחשודין על העריו' כמוכ' ואני אומ' ח"ו אע"פ
 שלבן היה רשע לא היה קור' ליצחק וליעקב נבוין וחשודי'
 על הערות .

דלפקי בשר' פי' מ"ג פי' סרים חמה ומ"כ כתב שבוש .
 דלעת יוני פי' הערוך קיקיון ואני אומ' דלע' ארוכי
 זה מצרי עגולה .

דלמה בירוש' בכל ספור דברים מתחיל דלמה כלומר
 אין זה מן הגמרא אלא דברים בעלמא ופי' המלה דא למה
 כמ"ש בכ"ר פרי' ב' הוה זה אדם הראשון שהיה ללמה ולא
 בלום .

דמם בריש ויקרא רבה בדימוסיא של מדינה פי'
 רחוב העיר אי נמי מקו' המשפט . יצא בדימוס בפיטור .
 דימוסיות ומרחציות כתי' זיעה סודאדירוש בלעז . וכיפה
 תואר מפרש בריש ב"ר דימוסיות מרחצאות של חמין ניבעין

ולא היא כי מה לי נובעין מה לי שאובין סוף סוף הכל נקרא מרחץ .

דינון בירוש' דמגלה דף ע"ב ובהוריות דף מ"ז פי' דאי אינון ולישנא קלילא הוא .

דינמים במדרש שיר קודם לבכתיני פי' כח ולשון יוני הוא .

דונטיבא פי' מתנת חנם ולשון רומי הוא וכלשון טורקי באחשיש¹⁰ .

דיסקרין חיבה קטנה יפה איסקריניו בלעז .

דעת בירוש' דנדרים דף מ"א ב' מקלו של ר' מאיר היחה בידי והיא מלמדת לי דעת .

דופלומטר לשון יוני הוא ופירושו חיבה קטנה כפולה כי כן עושין לשמירה טובה של זהב וכסף ואבני' טיבות היבה כפולה ובכמה מנעולים .

דופורין בכ"ר פ' י"ח אשתו מגרשתו ונוחנת לו דופורין פי' שתי כתובות וו"ש שם בפ' פ' הרבו עלי מאד מוהר פורנין ומתן פרא פורנין כלומ' כהובה וחוספ' ולשון יוני הוא .

דיפראצופא בכ"ר פ' ס"ה פי' חלקים מכל צד כמו דו פרצופין .

דק כחוב בערוך שומן מדה דקה מן שומן ולמעלה מדה גסה . ט"ס הוא וצ"ל הומן ופי' שמינית . ולכאורה נראה דקשיא דיוקא דרישא אדיוקא דסיפא ולא היא אלא רישא בלח וסיפא ביבש . עוד כחוב שם דק בלעז מליא . ונ"ל שהוא ט"ס וצ"ל טילא .

דוקני במעשרות דף נא ניטלת בדוקני פי' שני קנים קשורים וו"ש שם צור דוקניתך .

10) Lonsano nimmt auf das Persische keine Rücksicht; daher er ursprünglich persische Wörter für türkische hält. Siehe auch oben s. v. בנ.

דיקיון פי' הערוך עלכון ואני אומר לשון יוני הוא
ופירושו משפט בלעז ראזן בערבי חאק¹¹ .

דיקרטים בכ"ר הנחש דיקרטים היה עומר כקנה
פי' דיריקטו בלשון לטין ישר וזקוף טיזו בלעז .

דרגון המלאכים שטסר הק"בה לאדם מהלכין לפניו
כדרגין פי' כמגן וצנה דרגא בלעז וכן כתיב ונושא הצנ' הולך
לפניו דרגין שלו מדרגתו .

דוריות בכ"ר ס"פ פ"ה זה משלח לזה כותכות וזה
משלח לזה דוריות פי' כותכות תמרים לחים בערבי באלח
דוריות תמרים יבשים וקשים . בכ"ר פ' נ"ג דוריה לעולם
פי' קיום ולשון לעז הוא . וענין אחר בשמות רבה פר' ה'
דוראות של עטרות פי' טורים .

דורמסיות בפסקא דויהי בחצי הליל' ובילמדנו ר"פ
בא פי' מורסות ולשון יוני הוא והערוך הביאו בערך דרלמוס
פי' דבר והיינו הא כי הדבר מורסא היא .

דרומוס פי' הערוך רחבה גדולה בלשון יון ואני
אומר לא כי אא דרך בלשון יון . בכ"ר פ' מ"ח דרומילוס
אהל ארוך כדרך ולא עגול .

דרמסקין בלשון יוני דמסקינא נקראו כן לפי שמתחלה
הובאו מדמשק ובלשון ספרדי סירגואילס הן פרונגי .
דרום ארץ יהודה נקרא' כן במשננו' וכמדרשי' .

דררא דמונא פי' הפסד בערבי דורורא בלשון
טורקי זארר .

דרך גדר דרכי בגיית שם כמדרש איכה כהב בעל
מ"כ כל המעשים האלו להורות שבזמן ההצלחה היו ממהרים
אורחותם בסייעת' דשמיא וכו' . ולא נהיר כי לא בכל עת
עושה הק"בה נס לכל איש ואשה בכל יום המיד אלא דרכים
קצרים היו להם ידועים ועתה נשכחו . ואחר שכתבהי זה
מצאתי שהסכמתי לאמת כי כן ארו"ל בירוש' דמעשר שני

11) Arab. **حق** *jus.* Lonsano setzt für das Teschdid ein Dehnungszeichen.

דף כ"ו מחילות היו ונגנזו הה"ד גדר דרכי בגזית נתיבותי
 עוה . והתימה על החכם הנז' שאמר שהגיה המדרש מן
 הירוש' הזה איך על זה לא פקח עיניו .

דרך כרמים בב"ר ר"פ נח רז"ל דברו כאן בלשון
 נקיה ככתו' ותבחר לשון ערומים והנני מרחיב הביאור מעט .
 דע כי זרע האשה אודם נקרא יין ודור המכול היו באים
 על נשיהם שלא כדרכה וזהו לא יפנה דרך כרמים שלא היו
 רוצי' פרי בטן . ובוה חבין מ"ש עוד שם בין שורוחם יצהירו
 שהיו עושין להם בדדיות קטנות כי מקום שלא כדרכה קטון
 ממקום כדרכה ואפי' אם יקבים דרכו שהוא כדרכה ויצמאו
 שלא שחו יין כלומר לא הולידו בנים כי לא היחה כונתן
 אלא להנאתן . יצהירו פירו' שופכין שמן ראש . בדדיות
 פירשתיו באות הבית . ודברי מחננו' כהונה הבל וריק .

דרצין פירש הערוך קנילא ובערבי דרצין ואני אומר
 צינמומו הוא דרצין והקנילא בערבי קרפה ועיין בערך זנגביל .
 דשתן גבן בירוש' סוף פיאה פי' כבר יש לנו להוצאה
 כל השכ' ואין אנו צריכין עוד צדקה .
 דוגמטרין שלו בילמדנו ס"פ פקודי פי' דוגמתו
 ודומה לו .

אות ההא

הוגין של ספינה הערוך לא פירשו ונ"ל שהוא הטימון שמדריך הספינה כהוגן . ויפה תואר ואי"ג פי' אנקורא ואין נ"ל מדאמרו בכ"ר ר"פ פ"ג חורן ממקום אחד והוגן ממקום אחר אלמא זהו זה עץ הוא .

הדרך בכ"ר פר' ה' להדך ימא מפרש כיפה תואר לזה . ואני אומר לאוחו ים והוא לשון ערבי .

הדרוקן הוא חולי השקוי אידרופיסיא בלעז .
הדרכון בפ' כי תצא כתב מ"ב פי' הערוך שומר וזה עדות שקר ונ"ל פירושו כמו דרקון וגם הוא מין נחש אך לא כ"כ ר"ע . ועוד נ"ל שעכינ' היא הנקבה והיא יותר רעה מן הדרקון שהו' הזכר .

הנדבי בערבי הינדבא בלע"ז אינדוייא' . בלשון משנה עולשין .

הנדקי במדרש קהל' פסוק עשיתי לי שולח להנדקי פי' אינדיאה .

הנכייה בכרכו' ירוש' דף י"ד פרוש מה הנכייה פי' הפסד ונזק ועיין ערך נכה .

הוגניסין שלי בכ"ר פרש' ק' פי' שאני מיוחס וזהו כמו אוגניסין שפירשתי באות האלף וכיפה תואר מפרש טכסיסי מלכות ושבוש הוא .

המנק בפרק לולב הגזול פירון בלעז .
הטלים בכ"ר פ' פ"ז פי' בועט מרוב טוב בערבי באטרן .

הקף בי"ט אין מקיפין שתי חביות פי' מקרבין זו לזו . בילמדנו ס"פ וילך אמר הק"כה למשה הקף שתי רגליו זו לזו פי' הקרב .

הַרְדוּפְנֵי בְעַרְבֵי דִּיפְלֵא בְּסַפְרֵי אֲדִילְפֵא בְּלַעַז
אֲוִלִיאֲנֵרְרוּ .

הַרְזוּפְתֵא בְעַרְבֵי עַקְרֵא קַרְחֵא בְּלַעַז פִּירִיטְרוּ אֲוּ פִּלִיטְרִי .

הַרְמִיגִי פִי אַרְמִינִיָּאָה קֶאֶרְאֲמֵן .

הַרְמִנּוּתֵא דְּמִלְכֵא הַאֲצִילּוּתֵא נֶקְרֵא כֵּן .

הִיתֵר כְּבִרְ פֶּרֶשׁ ק' אֲזוּרִי מִתְנִיָּהִם הִתִּירוּ קֶשְׁרִי

כְּתַפּוּתִיָּהִם הִתִּירוּ אֲמַתַּת הַפִּי בּוּה נַעֲלַם מִהַמְּפֶרְשֵׁי לְהִיּוּחַם

בְּלַחֵי בְּקִיָּאִים בְּמִנְהַג הָעַרְבִיִּים . בְּעַל יַפְה תֶּאֶר סַחַר דְּבִרֵי

מִי שְׁקִדְמָהוּ וְהוּא כְּתַב שְׁהוּא דֶּרֶךְ אֲבִילּוּת לְהִתִּיר הָאֲזוּר

גַּם הִתְרַת קֶשְׁרֵי כְּתַפּוּתִיָּהִם רִצָּה לֹמַר שֶׁהֲלָכוּ חֲלוּצֵי כְּתָף .

וְאֲנִי אֲוִמ' כִּי הִתְרַת הָאֲזוּר לֹא מִצִּינּוּ שִׁיְהִיָּה דֶּרֶךְ אֲבִילּוּת

וּמ'שׁ שֶׁהֲלָכוּ חֲלוּצֵי כְּתָף אִילוּ הִיָּה זֶה הִיָּה אֲוִמ' כְּתַפּוּתִיָּהִם

חֲלָצוּ וְעוֹד דֹּא"כ אֲבַל גַּמּוֹר עֲשׂוּ וְכֹנַת רִז"ל לְהַמְעִיט חֶסֶדֶם

וְזִכּוּחַם . וְעַתָּה דַּע כִּי דֶּרֶךְ הָעַרְבִיִּים לְהַגְבִּיָּה בְּגִדֵיהֶם בְּאֲזוּר

בְּשַׁעַת מִלְאֲכָה וְלִכְּנֵן אֵלוּ שֶׁלְּשָׁלוּ בְּגִדֵיהֶם לְכַבּוּדוֹ . גַּם מִנְהַגִּם

לַעֲשׂוֹת בְּתֵי יָדַיִם לְחֲלוּקֵיהֶם רַחְבֵי וְאֲרוּכֵי מֵאֵד וּבְשַׁעַת מִלְאֲכָה

מִגְבְּהֵין אִיתָן וְקוֹשְׁרֵין זֶו בּוֹ בְּאַחֲרֵי כְּתַפּוּתִיָּהִן וְעַתָּה הִתִּירוּם

וְשֶׁלְּשָׁלוּם לְכַבּוּדוֹ .

אות הואו

ואלו לא ואלי לשון לעז הוא איננו שוה .
ואנו בהוריות דף מ"ז פי' ואן הוא .
וו בירוש' דסנהדרין דף כ"ט וז אמר ליה פי' והוא
ולישנא קלילא הוא .
ולא ירפאו למלח ניחנו בשקלים דף נ' כתיב ונרפאו
המים ואת אמר ולא ירפאו ומשני מקום הוא ששמו לא ירפאו .
פי' ואו של ולא הוקשה להם .

אות הזיין

זג בילמדנו פ' כי חצא ובפיסקא דזכור למזוגי לטבא טכחיה פי' לשלם . בכ"ר פ' צ"ב דהוה קאים ולביש זוגי בליליא הערוך הביאו ולא פירשו וי"מ מנעליו והכל שבוש שהרי כל אדם נמי לזבש לבושו ומנעליו ועוד כי לא הלבוש ולא המנעל נקרא זג . והאמת כי נוסחא משובשת נזרמנה לבעל הערוך ואני מצאתי בספר כתיבת יד זייני וזהו האמת ולכן האורחין היו בוטחין בו .

זה זהוהי הלכ ענין גבהות . בפירקי היכלות גאווה וזיהיון . ברבות ר"פ אחרי מות ר' לוי היה צוח להון אלליא גירסת הערוך זהייניא ופירושו שמחים בכל עת אינגריאידוש בלעז . ובנבואת הילד¹² זהיין לקטלא . ומוה הענין נ"ל שתזוח דעתו עליו והערוך פי' מלשון ולא יזח החשן ולא נהירא לי .

זיטויטום הערוך לא פירשו ונ"א בכ"ר ר"פ ל"ח זיטויטום וכן עיקר ולשון יוני הוא ופי שואל צדקה בלעז פידיינטי או מינדיקו בערבי שאחט והרי זה הפך יעשרנו המלך עושר גדול ואת בתו יתן לו לאשה . וביפה תואר פי' מסולק מהחיים ולא נהיר .

זין דלא לימטי ליה זיינא פי' הפסד ולשון טורקי הוא . וענין אחר במלכר רבה פי"א דהוה אזיין בהו פי' השירים היו לשלמה ככלי זין להגן עליו ומחנות כהונה כתב שבוש .

12) Eine pseudepigraphische Schrift, auch hinter
ס' von Jakob Chajim Zemach, Livorno
1805. 8, abgedruckt.

במדרש שיר פסוק כמעט שעברתי זין פי' ברזל משחיה ברזל ומ"כ כתב שבוש . בשמות רבה פ' מ"ה זינאות פי' מ"כ בשם הערוך חגורות . ואני אומר לא פי' כן הערוך אלא זוני זונם זנר אבל זינאות הן כלי זין וכן מוכח שם בסמוך .

זימיות לשון יוני הוא ופירושו הפסדות . מזדמין ח"ש דינרין מפסידין .

זומן של צבעים בלשון יוני קורין למרק זומי .
זמורה הגמון ובעל זמורה פיר' שזנר ומושל ומכה

בשבת .

זמר כריש מדרש איכה כל דזמר זמרא לא עייל באודניה דדקרא פי' כל מה שהמשור' משורר אינו נכנס באזני החופר בדקר כי הוא טרוד בעבודה קשה . כל דזמר זמרא ברא טפשא לא שמע פיר' כל מה שבעל זמורה מלקה לבן טפש אינו מועיל ככתוב אם תכחוש את האויל במכתש וגו' . ומתנות כהונ' חשב שהכל ענין אחד ולא היא . והערוך גרים המרקד ולא נהיר כי אדרבא המרקד על פי הזמר הוא מרקד .

זמרגדין איזטיראלדה בלעז ובלשון טורקי זמרוט .
היאפטרדה .

זמורן בכ"ר פ' פ"ה פירוש עיניו זולגין דמעות כמו הזמורה . ובעל יפה תואר פירש אדומות ולא נהיר .
זונין בכ"ר ס"פ כ"ח זואן בערבי דיליגי בטורקי גויו בלעז .

זנק בשמות רבה פ' י"ו זינקתם את בני פי' הורדת את רירם מחמת תאוה כמו חבית שהחת הוינוק .

זוסטא במדבר רבה ס"פ ד' פי' חגורה פחותה של בגד או של עור ולשון יוני הוא כמו גווסטרא .

זקט בזוהר פ' יחרו פסוק ומשה עלה זקיטא זקיטא וי לאימיה פי' רע המול ודומה לו במדרש קהלת פסוק ומוצא אני והזקיטא בתריהון .

זקת חרגום דרכונות זקחין בערבי זאקוט בלעז

גינצון והוא מטה שתוחבין בו מסמר קטן ועוקצין בו הבהמות .

זיר שלש' זירין הן של מזבח של שלחן של ארון פי' ג' עטרות . ברבות פי' יתרו עומדין כוירה מלשון זר זהב סביב מנהג הוא שנים שנלחמים זה עם זה רשמיין עגולה בארץ והכורח מתוכה מתחייב מיתה .
זרנא ובוטנא בויקרא רבה פרשת י"ח פירוש קיא ושלשול .

אות החית

חב בנדרים ירוש' דף מ' חביבה עלי כח קטנה שכא' מסנהדרין גדולה שבח"ל . חביב לפניו עד לאחי לא ישר בעיני פי' הערוך ונ"ל פי' עד מאד חרגום מאד לחדא . ואחר ימים מצאתי כדברי בתוספות .

חבט חכוט חכטך בכ"ר פ' ז' פי' המוכה אמר למכה הכני כרצונך והערוך פירש להפך ולא נהיר . מברכתא חביטא ליה פי' הערוך נברכת וגם זה לא נהיר שאילו היה כן כמו שכתבה בעל הגמרא במה יודע היה לכתבה בנון . ורש"י ז"ל פי' זונות העיר וגם לזה קשה וכי כל הזונות שם א' יש להן . ונ"ל פירוש שפחות שמנהג בארץ ישמעאל רוב הקונים שפחות קורין להן מברכתא שר"ל מכורכת לסימן טוב . חבל מצרי פי' שנעשה מן סיבין של דקל .

חבר שהעכיר הפורענות בריש ויקרא רבה פי' קרי ביה עבר חית מתחלף בעין . ומתנות כהונה פי' קרי ביה חבר בהא ואח"כ נפל בדוחק אחר ולא נהיר . חגר מתניו כנגדה בכ"ר פי' ע"א פי' התאמץ להתפלל עליה .

חבש חבושין פי' הערוך קידוניי בלעז והם הנקראים בלשון ספרדי מימבריליוס ובערבי ספרגל . וצ"ע כי אלו נקראים פרישין וכ"כ שם הערוך עצמו . ובכתובות דף ס' פרש"י חבישא קורציין ולא ידעתי מהו ונ"ל שהוא ט"ס ונ"ל קידוניים כי כן פרש"י בביצה דף כ"ו ב' ומ"מ נ"ל שמשם ראייה שאינן קידוניי כי הם אינם רעים לחלב כי הם פרי טוב וכתב בן סינא בו סגולה לשמח ולחזק הלב והוא זן . ובפ"ק דכלאים כתבו ר"מ ור"ע ז"ל פרישין הן חבושין קידונץ בלעז ורש כתב שזה אי אפשר וצ"ע .

חזק בירוש' פ' היה קירא ר' יוחנן בסיתוא דהוה חזיק רישיה הוה לביש תרויהון פ' חפילין של יד ושל ראש ברם בקייטא דלא הוה חזיק רישיה לא הוה לביש לא דאדרעי' ע"כ . רצוני לפרש המאמר הוה לפי שראיתי שנעלם אמתח הבנתו מגאוני עול' ואעתיק כאן מה ששאלו להרשב"א ז"ל והשובתו כי לא נדפס : שא"ל על מ"ש אני להלכה ולא למעשה דחפילין של ראש מותר להניח על הכובע ועל הבגדים שכראש ועל זה הבאתי ראיות . ואמרת שמצאת מקום עיון כנגד זה ממ"ש בירוש' פרק היה קורא רבי יוחנן בסיתוא וכו' ואם איתא אף בקייטא הוה מצי לאנוחי על הבגד שעל הראש ואיך היה מכטל מצוה א' דכל שיש לו שחיהן צריך להניח שחיהן : תשובה מחמת ירו' זה בדקתי אחר הנוסחאות ושלחתי חזן למדינה כי הייתי סבור שהיתה הנוסחא בהפך בסתוא דהוה הליש רישיה לא מנח אלא דררעיה ולומר שהיה ראשו חלוש ומתירא מן הקור אם יגלנו ומינה דצריך להניחו על הראש ממש ויקשה לדברי אבל בכל הנוסחאות מצאתיה כמו שכתבת ואין ממנ' קושי' לדברי אלא קרוב לראיה והוא שבסתיו היה ראשו חזק וכל שמניח על הראש אין ראשו מתחמם בין שישים על הבגד מפני הקור בין שישים על הראש ממש שמא לא היה חושש לקור אבל בקייטא היה ראשו חלוש מפני החום ואפי' ישים על הראש ממש היה ראשו מתחמם מפני שהם נדחקין על הראש וכ"ש אם ישים על הכובע שהם נדחקין על הבגד ודוחקין את הבגד שעל הראש ומחממ' ביותר . וחפילין אינן מעכבין זה את זה ואפי' כשיש לו כדאיתא בגמרא עכ"ל . ואי אפשר להעמידה חדא כי הלילה לו לרבי יוחנן לכטל מצות חפילין בסבה קלה כזו ומה חסום מהמטין החפילין את הראש והם קטנים כאגוז ולמרבח כביצה ואדרבה נראה שהם מקררין כי אינם של צמר אלא של עור . ועוד כי בירוש' מוכח דחזיק רישיה אינו ר"ל הראש חזק כמ"ש הרשב"א ואדרבא ר"ל ההפך דגרסינן בפרק ערכי פסחים ר' יונה שתי ד' כיסו' דליל פסח וחזיק רישיה עד

עצרת פי' קושר ראשו מחמת כאב . וככרכות דף ח' ד' ר' פלוני הכהן כד הוה חשיש הוה חזיק רישיה פי' כשהיה חולה היה קושר ראשו כדי שיכירו הקהל שהוא חולה ולא יכול לישא את כפיו אלמא חזיק רישיה חולשא הוא . וקודם שאכתוב דעתי אני צריך להעתיק כאן לשון א' שאמרו-שם בירושלמי פ' היה קורא בסמוך בסוף הלשון דלעיל וז"ל אנו לא זכינן לכל הכבוד הוה לא ע"י ששמרנו מצותיו של הק"כ והאחזן בעיין לכטלא מצותא מינן ע"כ . מכאן למדנו כי כימים ההם לא היו יכולין לקיים המצות מפני חמת המציק ובוה יובן המאמר דלעיל כי רבי יוחנן בחורף שהיה קושר ראשו מפני הצינה היה לו תחבולה להניח גם של ראש כי היה מניחה תחת הצניף או הסודר ולא היתה נראית לשום אדם אבל בקיץ שלא היה קושר ראשו לא היה לו שום תחבולה להניח של ראש ואז לא היה מניח אלא של יד שלכושיו מכסין עליה וזה דוקא בשוק אבל בביתו ודאי שאפי' בקיץ היה מניח שהיהו וזה הפי' כפתור ופרח ואמת ויציב . ודע כי סמוך לזה מקשה שם בירוש' ואינו אסור משום ערוה כתמיהא ומשני אמר ר' חייא אפיקרסין היה לובש מבפנים פי' לפי שאמרו שהיה ר' יוחנן לובש תפלה של יד תחת הלבושי' קס"ד על הבשר ממש ולכן מקש' ואינו אסור משום ערוה ומשני שהחלוק היה בין התפילין לבשרו . ולפי זה אנו טועין במה שמניחין אותן על הבשר ממש . ולפי דרכנו למדנן שמ"ש בבית יוסף כא"ח סימן כ"ז ריש דף כ"ד בזה הלשון ויש אוסרין ומביאין ראיה מרבי יוחנן דלא הוה מנח תפילין בסיתוא מפני הקרירו' וכו' עד היה מויק לו הקרירות ומשום הכי לא הוה מנח להו בסתוא אין נראה דאדרכה בסיתוא הוה מנח חרויהו כל היום ואפי' בשוק כאמור ועיין בערוך ערך הגרני והו לא מידי .

חדא עקתא להן מכרי בכ"ר פ' ח' פי' הצרה הזאת למה נברא כי האדם למלאכים כצרה לאשה חדא כמו חדא . הי' בשמו' רבה ר' פ"ח באוהה שעה חיה דוד כתב

מהנחה כהונה והוא עצמו בא שם ולא ארונו ואני אומר זו
נבוא' שקר ואילו היה כן היה הוא עצמו מתפלל .

חייטתהון בכ"ר פ' ס"ה פי' תפרה אותם .

חככית בכ"ר פר' י"ט פי' חיכוך ומין שחין הוא
בלע"ז קימיון ולשון רומי פרוריטו . והערוך גרים אבבית ולא
פירשו . וגם אני בשני ספרים כתיבת יד מצאתי אנאבית
וזה מסכים למ"ש בפסוק עוד כל ימי הארץ קור וחום חמה
ועבעבית וכן בפסוק שם על שכמה ואח הילד נכנסה בו
חמה ועבעבית כי שוה הוא באלף כמו בעין . אך קשיא לי
איך פירשו קור חמה שוה דבר בהפכו ולא מסתבר לומר
שכשבא לפרש שינה הסדר והנה כמו שקור וחום הם שני
הפכים כן חמה ועבעבי' נראה שהם שני הפכי' וידוע כי ב'
חליים הפכיים כמו זיבורא ועקרבא היא מלתא דלא שכיחא
וא"כ קשה איך אמרו על ישמעאל שנכנסה בו חמה ועבעבי'
לכן נ"ל כי חמה ועבעבית הם שחפת וקדחת סיסיונים בלע"ז
ובספרי הרופאים עונה שכך מנהגה שמקדים הקור ואחריו
בא הקדחת . ואחר שכתבתי זה מצאתי שכיזנתו לאמת כי
כן ארו"ל בילמדנו קור וחום תהיו מתיסרין בשחפת ובקדחת .
והשתא דאתינן להבי לומר כי חמה הוא חולי של קרירות
ע"ד סגו נהור יחורץ לנו קושיא גדולה במסכת עבודה סוף
דף כ"ח שאמרו שם צנון לחמה ופרש"י שהצנון קר וכן פירש
גם הערוך בערך חם וקשה שכל הרופאים כהכו שהוא חם .
וכן עינינו רואות שיש מהם חמים וחריפים שכמעט שורפין
הפה ואיך אמרי צנון לחמה אלמא חמה חולי קר הוא
כאמור . ובערך סלק גרים הערוך חמה לחמה .

חל חול היה נכנס בהם בילמדנו ס"פ משפטים פירו'
שלשול ורפיון נקבים כמו ותחלחל המלכה .

חל בגיטין דף מ"ז כי היכי דליחול אדמיה פי' אחר
שימחול על דמו כן פרש"י והוא האמת ולשון ישמעאל הוא
שיעשה דמו חלאל פי' מותר .

חל בשמות רבה פ' מג' ויחל משה עשה את המר
מתוק פי' מתוק בערך חלוה .

חול שם פ' י"א עשית הקדש חול כת' מהננות כהונה יחרו שהוא קדש עשיתו חול ושבוש הוא אלא לפני מלכים ר"ל לפני הקב"ה ואחה אמרת לפני פרעה . ובירושלמי דשבת דף י"ז ד' סכין של מילה עושה לה חולה ומביאה פי' שורה של אנשים .

חלגלוגות בערבי בקל בלעז וירדולאגאש או יירבא גראסא .

חולדה קומאדריגא בלעז ובלשון יוני ניפיצא .
 חרוה במדרש שיר פ' נגילה ונשמחה בך חרוה שנאמ' ועבדו בני ישראל פירו' פסוק הוא בעזרא סימן ו' ומסיים בחרוה ומתננות כהונה ואוח אמת טעו .

חלט במדרש קהלח פסוק וגם זו רעה חולה היך מה דאחא בחליטין וכו' ענינו נעור וריק לגמרי בהחלט . והערוך הביאו ולא פירשו וכוה טעה בעל מ"כ ופירש במאכלים דקים ושבוש הוא . גם בעל יפה תאר בב"ר פר' מ"ב פי' בחטיפה או בריתחין והכל שבוש . שם חולטנית פי' רותחת . ובכ"ר ר"פ צ"ד חלוטין פי' מיני תבשילין של קמח . ובדפוס כתו' חלוטין והר"ג פי' פירות גינוסר ושבוש הוא .

חלף שם פ' מ"ט חלף סרדה פי' בריכה קטנה באמצע הבית בערבי פאסקיאי וניפה חואר ראיתי פי' שנראה נכואיי ואם קבלה נקבל ואם לאו נקשה שלדבריו הי"לל סרדה דחילפי ותו שוה עול גדול וכי לפי שכלו המים יאבד זה זכותו ותו שלא ראינו עריבה ממין עשב מעולם . חילפי דימא בערבי כליל בלעז רומירו רומרינו רומני .

חלק בריש מדרש איבה אוסרין אלו לאלו כמה שנים את בעי מחי והוא אומר כחלוקא דיהודאי דשכתא . פי' בעל מהננות כהונה כמה שנים אתה צריך ללקות ומשיב כחלוק של שבת של היהודים שצריך ככוס גדול . ושבוש הוא חרא כי אין אדם שואל להבירו שאלה כוו . ועוד כי מ"ש שחלוק של שבת צריך ככוס גדול אדרבה אינו צריך ככוס כלל כי הוא נקי וטהור . אלא הכי פירושה כמה שנים אתה רוצה להיות והוא משיב כהלוק של שבת של היהודי שכיון שאין

לזכשה אלא משכת לשכת היא מתקיימת שנים רבות . עוד שם ומכניסין את הגמל לטיאטיראות שלהם והחלוקין שלו עלין והם אומרין אלו לאלו על מה זה מתאכל וכי' פי' מתנות כהונת ומתאבל על שהיה מעוטף בחלוקין שלו וקשה וכי כל מי שהחלוקין שלו עליו מתאבל הוא והלא כל אדם כל בהמה חלוקין שלו עליו אבל האמת היא כי החלוקין של גמל אינו אלא שקים ודרך העולם שהאבלים מהכסים בשקים ולכן הם שואלים על מה זה מתאבל .

חלש בכ"ר פי' כ"ב דין אמר חלוש נוסחא משובש' נודמנה לבעל הערוך וצ"ל חלוץ . ומתנות כהונה כתב והיא היא ואני אומר ולא היא והכי פירושה זה שקנה המטלטלין אמר לחברו חלוץ והפשט לבושיך והנם לי כי שלי הם וזה שקנה הקרקעות אמ' לחברו פרח באויר כי המקום אשר אתה עומד עליו שלי הוא . גם מ"ש עוד הערוך חלש פורפירא היא נוסחא משנבשת וצ"ל שלח וכן הוא בכ"ר ר"פ וישלח שלח פורפירא וטלקיה קודמוהי פי' יעקב פשט לבוש מלכות מעליו והשליכו לפני עשו .

חמוניה יתיב גבי הנורא במד' שיר פסו' ידיו גלילי זהב פי' ראוהו יושב ומ"כ פי' שם מקום ושבוש הוא .

חמט קב חומטין בלשון יוני קורין לעפר חומטא .
חמס בכ"ר פי' ל"א וא' רבים על אלו בחימוס דברים פי' שהיו מקללין את עושקיהם קללות נמרצות . ומ"כ כתב שהיו מלינים על י"י וא"כ לא על א' היו רבים כי על י"י .

חמצי אפוני בערבי חומץ בלעז גרואנסוס .
חמור של חרשים פי' כשרוצה חרש עצים לנסור קורה גדולה ועבה מכיא ד' כלונסות של עץ עשוין כעין ד' רגלים גבוהין ג' או ד' אמות ונהן הקורה עליהם ועולה איש א' עליה וא' החתיה ומנסרין . במדרש קהלת בפ' כל הדברים חמרא דההוא רשיעא פי' מ"כ חמור ואני אומר יין .

חנות לפעמים פירושו טאורנא בלעז .
חמת גרר בילקוט איכה סימן תתרט"ו מקום מרחצאות של מים נובעין כמו חמי טבריא וז"ש במדרש קהלת פסוק

ברכו' הטובה בענתה ודלא בענתה לפי שיש זמנים ידועים בשנה כמו אייר וחשוון שהולכין שם מכל הסביבות זו"ש שם שבשביל רוב האוכלוסין המזונות מצויין .

ח נוקא במדרש שיר פירש הונק כמו לקוחות שר"ל לוקחין ומ"כ כתב שבוש .

ח סד בויקרא רבה פ' ה' חכימין למיחסדא ניסחא משובשת היא והאמת למישחדא ולשון ערבי הוא לשואל צדקה קורין שאחד .

ח פיא הוא בריש מדרש קהלח ט"ס הוא זה"ג וכדון למקרי ליה לגרמיה סניא הוא פו' לקרוא לו לבדו חרפה הוא .

ח פון אפי איקונחא במחצלתא במדרש קהלח פסוק כל אשר תמצא פו' כסו פני האיקונין במחצלאות ומ"כ כתב שבושים .

ח פושיטא בריש מדרש חזיה מה ילדה חפושיתא קריצי בישי מינה פו' מה ילד' החפושית שהיא איסקרואטו נכרתים רעים ממנה . קריצי מלשון קרץ מצפון וע"ד זה אמרו בשמות רבה פר' מ"א קטיעי צואריא . ובעל מ"כ כתב קריצי הוא שרץ רע ממנה . ואלו דברי תימה וכי יש בעולם מין שרץ מוליד מין אחר והלא כל מין מוליד מינו . גם תלה דבריו בערוך ערך קרץ והערוך שם לא הזכיר מזה כלום .

ח ציפא נצח לבישא פו' הערוך החנוף נוצח לרע וקשה וכי הרע אינו חצוף . ונ"ל החציף נוצח לכיישן אח"כ מצאתי בירו' דהעניות דף ס"ה חציפא נצח לכשרא .

ח רר בויקרא רבה פ' ל"א חרר' של דם פו' עגולה כמו עני המהפך בחררה פיטא בלעז ובדפוס כתיב חרדל ומ"כ פו' יאור והכל שבוש .

ח רבא בשמיני רבה פו' י"ג צריך יהודאה לחרובא עביד תחובא בעל מ"כ פו' בזה פירושים של חשך איני רוצה לכתבם והפוי האמתי הוא שצריך היהודי לחרובא יעשה יישוב כלומר יהיה בעיניו כישוב ואל יבקש גדולות והיינו

שסמך לזה יאה עניותא ליהודאי וכו' ועיין במדרש שיר פסוק
משכני .

חרם בירוש' דמ"ק דף פ"א חרמי טבריא פי' ציירי
דנים ככתוב על כן יזכח לחרמו .

חרמן חרגו' פתנים חיוי חורמן .

חרף בווהר פ' ויחי עמוד תק"ד חריפא דסיטא פיר'
חריפא לשון חורף דסיטא גם הוא חורף בלשון ערכי ונ"א
דסתוא . פי' אחר חווק הסתיו .

חורש בגנות ומערה לאשפות בכ"ר פר' פ"ה פי'
בועל שלא כדרכה .

חשר גיר גיבסן בירוש' דשבת דף יוד פי' הכובר
סיד או ייסו לשון חירת מים .

חשש בפ"ק דחלה אבוי דשמואל חש על גרמיה וצם
חרין יומין ביומא דכפורי ומיה . טכאן ראייה שאין ראוי לאדם
להחמיר על עצמו בדבר זה .

חית בירושלמי דשבת דף ט' סוף עמוד ב' רבנן
אמרי אלה הדברים אלף חד למד הלתינ . הא חית חמניא .
לא מתמנעין רבנן דרשין בין הא לחית .
חרד לי עיין בערך יין .

אות הטיית

טיגני לשון יוני הוא ופירושו מרחשת בלעז סרטין
בערבי מיקלה .

טיגנת את אביך בילמדנו פר' ויגש פי' ציערתו
וטיגנתו כמו שמתגנן את הדגים בטיגן כשאמרת לו הכר
נא הכחונת בנך .

טווסין בשמות רבה פ' ט"ז רצה הרי"ג להגיה
טפסרים ואין צורך אלא פירוש המתגאים ביופים וביופי לכושיהם
כטווס הזה שמתגאה ביופיו וברוב גיוניו ומ"כ כתב שבוש .

טות כל חלום ולא טות פיר' הערוך כל חלום יש בו
שום ממשות אבל חלום שהוא רואה כשהוא צם אין בו
ממשות . ואיני רואה ממשות בפירו' זה ואדרבא חלום של
כרם מליאה אין בו ממש . וגרסינן בשלישי דתעניות רבא
גזר תעניתא בעא רחמי ולא אתא מטרא אמר להו ביתו
בתעניתכון . למחר אמר להו מי איכא דחזא מידי בחלמיה
זכו' ע"ש . ובפרק ארבע מיתות ומה המרעיב עצמו כדי
שתשרה עליו רוח טובאה שורה עליו רוח טובאה המרעיב
עצמו כדי שתשרה עליו רוח טהרה עאכ"ו פרש"י עאכ"ו שיהיה
המדה ניתנת שע"י תענית ובקש' תשרה עליו שכינה ע"כ . ברם
נראין דברי רש"י שפי' כל החלוטות יראה אדם ולא יראה
נואה' שמתענין עליהם .

טביתא אמתא דר"ג בויקרא רבה פ' י"ט כתב מ"כ
אותה שהיתה מכחפת יין לנסכי' ושבוש הוא כי לא היתה
אלא בודקה יינו של ר"ג אם כלו טוב .

טיטרטון סוף פסחים ירושלמי פיר' רביעה ולשון

יוני הוא .

טיועא לפעמים פירושו ערבי ולפעמים פירושו מנהוג
הבהמות ואפי' ישראל .

טח בויקרא רבה פ' כ"ה מהו בטוחות בטויה פי' בליות
שרדך לצלותן וכן מוכח בנשוא רבה פ' יוד ומ"כ פירש
מין עוף ושבוש הוא והערוך גרים טיטויה ופי' סתרים ולא
נהיר .

טכסא בכ"ר פ' ס"ג על טכסא דמדינתא נ"א מיכסא
וכן נ"ל כי לפי שציה שיסגרו שערי העיר לכן הבניסם השד
במקום המוכס כדי שלא יוכל להתגולל עליהם ולומר שלא
באו . אי נמי מיכסא ר"ל באמצע בלשון יון . ובדפוס כחו'
מטכסא וט"ס הוא .

טלמם בכ"ר פרשה ט' על דטולמיסין למקרב למסאנא
דמטרונה פיר' שהעיו פניו לנגוע במנעלה . והנוסחא האמתית
היא מ"ש רש"י בכתובות דף י"ז דטורמיסין ולשון יוני הוא
ר"ל ערב את לבו לגשת סי אטריויו בלעז בערבי איסטאגרי .
ולא מטרמיסין אטרייידוס בלעז שלכם גם בהוראה .

טלם ברכות פרשה שמיני טלמין ליה ולא ידע פי'
הערוך מכין אותו ואני אומר כי זה כבר הוא אמור לעיל
הכוני כל חליתי מחו ליה ולא מרגיש וז"ש אחר כך טלמין
ליה ולא ידע ענין אחר הוא לומי שגוולין וחוססין אותו והוא
אינו יודע וכן מפרש שם שתי חמט קסטין ואמרין ליה עשר
שתיה . טלמין בערבי חומסין .

טטרמולין לשון יוני הוא ופירשו ארבעה פרדים .
טימי בטימי אחר פי' הערוך בדמים ואני אומר
בלשון יוני ערך .

טמיקא בריש מדרש אפתי פי' רכוש המלך בלשון
טורקי ביגליק טמיקון בית המלכות .
טען ומטוענין בשוק הא מלשון לכוש הרוגים מטועני
חרב .

טפה מוגלה טפח ומכסה טפח לא ישר בעיני מה
שאמרו המפרשים בזה דהא קיימא לן האומר אי איפשי
אלא הוא בכגרו והיא בכגדה יוציא ויתן כחובה וכזוהר אמרו

שצריך שיהיו שניהם ערומים בקירוב בשר לגמרי עיין בפי' בראשית עמוד ג"א ובז"ח סתרי תורה דף ז' . ונראה לי כי לאבר קטן קירא טפח וראיה לזה בווהר ס"פ חצוה ומגלה ומכסה היינו מוליד ומביא במהירות גדול ובכל כחו וז"ש ידומה כמי שכפאו שד וזה דוקא בגמר ביאה אבל בתחלה צריך להשהות עצמו על הכטן בלא דישה כל מה שיוכל כדי שתזריע האשה כמו שאמרו רז"ל על שכר פרי הכטן וגם כי ביה מתקבץ בו זרע רב .

טופה במדרש קהלת פסוק ברכות הטובה ט"ס הוא וצ"ל סופה ומתנות כהונה נשחבש .

טפסר בווהר ס"פ וירא טופסרא דלכך פי' כלשון לטין קורין טיפסיקו לסם הכיות וכרי שלא להוכיר סם המות שנאמר ותבחר לשון ערומי החליף הקוף בריש זה"ק המזירות והארם שבלבך ניכר בפניך ודומה לו בפרשת ויצא ובפרשת ויהי ובפרשת אמור .

טיפסא בווהר פירש גזל .

טיפסא שם נפרשת בהר פי' נחש שרף והוא ערוך דרכי חנינא .

טקס ברכות ובילמדנו פירשה בהעלותך נתכנסו כל ישראל על אהרן בטקסים גדולים לשון יוני הוא ופירושו הגזמות ומשטמות אמינאזוש בלעז . במדרש שיר פסוק גן נעול טקסים של מלכים פירו' כמו טכסים וכן מוכח בילמדנו ר"פ בא ופרשת במדבר וענינו סדר ומתנות כהוני פי' דגל ושבוש הוא .

טרך במדרש אסתר פסוק בימים ההם כטורכי מרכבה וט"ס הוא וה"ג כטיכני ולשון יוני הוא ופיר' כאימנות . **טימיון** שם גם זה ט"ס וה"ג טימיון והוא כמו טימיקון ופירושו ביה המלכות .

טריכונום שם בפסוק אחר הדברים האלה פי' שלישי כמו ושלישים על כלו ויען השליש .

טלופחין דטמאשא או דגראפא שם בפסוק בהראותו פי' דטמאשא ממעט בערשים ומרכה במים כדי לטבול פתו . דגראפא ממעט במים ומרכה בערשים וגורף בכף ואוכל .

טקלא אסתחרת קמיה בזוהר פרש' וירא עמוד רפ"ג
ענינו גלגל .

טריגון פי' שלש זוויות בלשון יון זווית גוניה טטרגוניה
ד' זוויות .

טריה בר תלתי יומין בב"ר פ' צ"ח פי' שלשה בלעז
טרי . ורבי אבון אמר טרי' חרין פי' לשון ארמי הוא ולא
יוני ולא גרסי' בטנה .

טירוניה מכל אומות העולם בב"ר פי' ע"ו ובמדרש
שיר פסוק קול דודי פי' חיילות של גבורי' ומ"כ כתב
שבוש . אליהו טירונן של נביאים הגבור שבהם . בב"ר פי'
ע"ט טיה טירון פי' כרים ואלים . לשום כרים על שערים
טירונין פי' אלים המננחים . בריש מדרש איכה קאים טרון
כל יומא פיר' עומד כגבור בכל עסקיו . בשמות רבה ר"פ
ג' טירון היה משה לנבואה פי' חדש בלתי בקי בערבי גאשים
בטירקי עגאמי .

טרף בסנהדרין ירוש' דף כ"ט הא טריפין לך פי'
מושלכים . בריש דברים רבה טרפה והוציאה מביתו פי' השליכה .
טריפולי במדרש איכה פסוק היו צריה לראש כהב
מ"כ מטרופולין גרסי' ושקר ענה .

טרק בגין דלא אפוק מן טריקא פי' דרך בלשון ערבי .
טרקלין הוא הבית הגדול סאלא בלעז .
טרקסין ביה שלפני הבתים כולו פתוח מצד אחד
בראגדו בלעז .

טריקסין או טריכסון לשון יוני הוא ופירושו מעורב
וכן מפרש בכלאים דף ל"א עמוד ג' טריכסון מה ינכפנים
או מבהוץ .

טרקסימון מפרש בריש כלאים עולשין אינדיויאה
בלעז .

טריקירין בשמות רבה ר"פ כ"ה פי' כלי א' שנהלק
לג' ע"י מחיצות וכל א' יש לו פה בפני עצמו וניהן בזה יין
ובזה שמן ובוה חומץ . ובספר כתיבת יד גרסי' טריקולין
כ"י שלשה פכים .

אות היוד

יבדה כב"ר פ' ע"ט ציפור מבלעדי שמיא לא יבדה
נוסחא משוכשת היא ובספרינו גרסי' לא מיהצדא וכן עיקר
ופירושו אינה נהפשת .

יגער ביה כב"ר פ' נ"ו לשטן קורא בן ע"ש הכחוכ
יגער ה' בך השטן . ועתה הכיטה וראה אם אברהם היה
נוהר שלא להזכירו בשמו אנו עאכו" .

יהוא ש בשמות רבה פ' ט"ו כתב מ"כ שהיה מלך
כשר ואני אומר דאקרייך מלכים לא אקרייך ד"ה ושם מפורש
שעשה עצמו אלוה והרג את זכריה ועיין בילמדנו פ' וארא .
יום שם פר' ה' קול היום הולך מסוף העולם ועד
סופו פי' קול השמש .

יין גרדלי או ביין חרדלי עד היום יש בירושלם שני
מיני יין גינדלי וחמדני הענבים הגינדלי רכים בלעיסתם
ויינם חלש רמוז לבעולה והחמדני קשים בלעיסתם ויינם חזק
רמוז לכהול' . כב"ר פ' צ"ח יפה יין לבן שנים יותר מחלב
לתינוק .

יילי עלוקה סנגיווילה בלעז חולעת שמוצץ הרם .
יסורין שאין מבטלין מן החורה של אהבה הן כב"ר
ר"פ צ"ב .

יקר או כבוד הנותן מתנה נקרא במדרשים מכבד
או מוקיר .

ירמיה כתב הערוך אירימון פי' שדה בלשון רומי
ואני אומר איך זה אלא לשון יוני ופירושו חרב ושם כמו
עכתבתי באות האלף .

ירק בויקרא רבה פ' י"ח מצאה שהוריקה פי' ירוק
מהב וקלקול הוא לירק .

ימות המשיח אין בהם לא זכות ולא חובה במדרש
קהלת פסוק וזכור את בוראך פי' לפי שאר"ל בפ' החליל
לעחיד לבא הב"ה עוקר ליצר הרע מן העולם .
יהודא תנינא שאמרו בוהר עיין לקמן באות התיו .

אות הכף

כבב בעירובין דף כ"ט נכבב וניכול פי' בלשון טורקי
קירין לצלי כיבאב¹³.

כבל למה נקרא' ארץ ככול דמשתקעא כרעא בגוה
פי' הערוך שרגלי האדם משתקעו' בה מחמת החול יאני
אומ' אין זה נמצ' לא במדבר השמי' אבל בא"י ובגליל אין
זה לא עפרה היה טוב לחומר היוצר וז"ש שם ארץ חומטון
היתה וכשהמטר יורד נעשה טיט עב ומחדבק בלשון טורקי
בטאק.

כרב בסוף ברכות ירוש' כל כרביא טכין וכרביא
דאורית' בישין פי' כמו אשר לא יכזבו מיטיו ענין חסרון
והפס' ולפי שלעיל אמ' כל פיטטיא בישין וכו' אמר עתה
כי כל חסרון דבור ושתיקה כמילי דעלמא הוא טוב אבל
בדברי חור' השתיק' אינה טיבה וכילקוט תלים סי' תת"עח
נפל ט"ס. בב"ר פ' פ"ה כויב פסקת וכב"ר פ' צ"ח דמפטפט
צחי פי' יפה האר ע"י שנלחם ולא היא אלא ע"י שהרב'
דברי' ויוסף שפטפט ביצרו ר"ל שהרבה דברי' וטענות כנגד
יצרו פיטטיא פי' דברי' יתרים גארלא בלעז בלשון טורקי
לאקירדי. פטיט צארלון בלעז ובילמדנו פרש' ויגש ויהודה
הוא פטיט פיר' טאן דהוא בלשון צרפת הקטן נק' פטיט
ושבוש הוא שהרי בויגש רבה כתוב יש באחיק פטיט כמותך
ואם פיר' פטיט קטן איך אמי לו כן והלא לא היה הוא
קטן מכל'.

כה יכה יוסי את יוסי פי' יוסי בגי' אהים.

13) Siehe mein שפת חכמים s. c. נבא.

כהיתין בויקרא רבה פ' י"ט פי' נלאית מלשון יד
 כהה ודברי מ"כ שבוש .

כל שם פ' ל"ז הא סאהא קום כל פי' מדור ה"ג
 בערוך וביר' בפ' חלק כל כמו וכל בשליש עפר הארץ ובדפוס
 כתוב טול ושבוש הוא ועיין ערך סק .
 כליל מלכא בסוף הסדור בערבי כליל א' מלך בלעז
 מילוטו .

כלך לדרך זו כלך מדברותיך פי' לכה לך וראיה
 בירו' דיומא דף מ"ב ג' .

כליכה ברוש מדרש איכה נחנו הכרובים בכליכה
 בספרינו כהוב בכליכה כמו ככלוב מלא עוף וכן עיקר ופי'
 בערבי קפאם .

כו ואין שפחותיו ניטפות חכינה ענין כיבוי ט"ם
 הוא בערוך וצ"ל כויה .

כלנר כסנהדרין ירו' דף כ"ט הדין זונרא והדין כלנרין
 פי' האזור הזה והענק הזה ובערוך כהב בערך זנר כלי זין
 ורסן הסוס בלשון יון כך שמש ובמחילה מכבודו אין הדבר
 כן . ובכ"ד פי' פ"ט כלירים כמו קולרים פי' רביד הזהב .
 כילי כיליארין מילי טיליארין כפיסקא דכחדש השלישי
 פי' אף אלפים .

כלת חמת אחיך ת"י כליהיה דאחוק פי' לשון יוני
 הוא כולי כעם .

כנגר קולוקינטידא בלעז ובערבי חנטל והן פקועית
 שדה .

כנונא אנב קיטמיה פי' הערוך מחתה ואני אימר
 כירה וכן הוא בערבי קנון .

כוסברא כים ברחא עיין בערך תכליא .

כדור במדרש קהלת פכוק ויתרון ארץ נקיטא כדורי
 פי' תופש כל העול' העשוי ככדור וזהו קומוקרטור ומ"כ שבוש
 הכפר ואין צורך .

כוסטריינוס באות הקוף .

בעבין כהב הערוך בערך טרחא שכן קורין בערבי

לחלה גדולה כעך ואני אומר כי בערכי קירין כעך לעיגולים
של פת ואפי' קטנים מאד .

בעם במדרש קהלת פסוק א' תכהל יש משלים על
הכעסן לרמוז שהכל נופל על ראשו כמו הטווה שמה שהו'
שם על הרואיקא הוא מוצא על הפוזו הנקרא פלך וכמו
שהקומקום רוחח ונשפך על גופו נשפך ובספר כתיב' יד מוסיף
משל אחר כל מה דתרמילתא חפיסה לגו רישא היא יהבה
פוי' כל מה שעודף מן מלוי התרמיל נוחנים אותו בראשו כך
אמר הב"ה למטה אהה כעסה אהה השלכת אתה שכרת
את הלוחו' אהה החלף פסל לך שני לוחות אבני' בראשונים .
וכשחכעוס תעמוד על טילואך פוי' כשהתמלא רוח בלשון יוני
אומרין לכועס איפוסקוסי ר"ל נהנפח .

כפ"ל כב"ר פ' צ"ח כפילוית ואנפקינון פוי' יינות משובחין
ושמן זית שלא הביא שלישי .

כדבל בערכי גארכיל בלשון רומי קרוילו בלשוננו
כברה מכבר .

כרו במדרש קהלת פסוק החכמה תחיה בעליה כרוזן
ליה פוי' קראו לו .

כרדו על הרי אררט תרגו' טורי קרדו שם אומה
נקראו' קורדו .

כרטיסן בכתובו' ירו' דף ל"ג ג' אנד כרטיסן פוי'
אנד השטר ולשון יוני הוא .

כורכיא ב"פ ב' דקדושין צווח כמורכיא פוי' עורכים
בלשון יוני .

כרכי ליבנון בירו' בפ"ק דכלאים מין רומירו' בלעז
קאקרי .

כירומניקיא מלה מורכ' בלשון יוני מן כירו שפוי'
ידים ומן מניקיא שפוי' בתים נמצא פוי' המלה בתי ידים של
ברזל ובספר מ"כ כתוב קידומניקא' ושבו' הוא במד' רות פ'
וטבלת פתך בחומץ . ובנ"א כרקומניקיא ופוי' בתי ידים של
נהשת הנקרא כרקומא ביוני' .

כרסוון בויקרא רבה פ' ל"ד חמי כורסוון פי' מ"כ
בעל כרס וכטן גדול ושבוש הוא אלא פי' כסאו' והן העגבות
שעליהן האדם יושב .

כורסיא דילי בזוהר ר"פ אחרי מות לשון שבועה
הוא כמו העבודה .

כתר איים ייחלו חרגום יכתרון בלשון יוני כרתרי
המתן כתר לי זער .

כריסו ארגירא עיין באז' האף .

אות הלמד

לברן בירו' דשקלים דף צ' ליברנין גדול' פי' גאליאון
בלעז .

לוגס טים בילמדנו ר"פ צו פי' הממונה על המדות
והשערים כערבי מוחתסוב .

ליגטא שם בפרשה נח בלשון לעז קורין לכן כעלה
הבית ליגיטימי וכן האשה הלקיחה בכתובה וקדושין תקרא
ליגטא ועד אברהם לא היה מי שיכדיל בינה לפילגש שהרי
בנחור אחיו כתיב ופילגשו ושמה ראומה ותלד גם היא וגו'
וכלם היו שוים אצלו אבל אברהם נתן כל אשר לו ליצחק
ולכני הפילגשים נתן מתנות וישלחם .

לארקולאון עיין באות האלף .

לודיות כערבי בלילי חטים מבושלים בלא כחישה
ובערוך כתוב בלא דומה וצ"ל דיבה הבינות לודיות מעיר לוד
בע' רמלאוי .

לודר בשמות רבה פ' ל' לשון יוני היא ופי' שומר
האריות אי נמי כנוי הוא לגבור עצמו כי לרוב גבורתו קורין
אותו אריה ופי' מתנות כהונה שכוש .

לוח שם ר"פ כ"ג המלך עומד על הלוח פי' כשהמלך
בין שריו וכלן עומדין גם היא עומד אבל על הלוח כלומי
על ספסל או שרפרף ונמצא גבוה מהם וזו היא מעלתו אבל
אנוסטוס יושב וכלם עומדין . ולפי שאין הבלי הוה גבוה
אלא מעט כי אין הכונה אלא להיכר בעלמא לכן קורא
אותו לוח . ודברי מתנות כהונה רוח .

לוטס בכ"ר פ"כ נשואה ללוטס א' נוכחא משובשת
היא וצ"ל ללוטס .

לטר בירושלמי דמגלה דף ע"ד פייסנו שלשה ליטורין
 לשון לעז הוא ופ"י חכמי גוים ושם מפרש שמוחם . בספרי
 בפסוק ויאמר ה' מסיני בא לליאטור¹⁴ שהיה עומד על הבמה .
 למפרס בירושלמי דיומא דף מ"א לקבל נברשתא
 חרנ' עקילס למפרס לשון ספרדי ממש הוא ולמדנו מכאן
 שהיה על דניאל חרנום .

לפי עיין בערך גלש .

לוף כך שמו בערבי ובלעז סרפינטינא או דראגונטיאה .
 לפץ במסכת שביעית דף ל"ד צורכה דלפצה פ"י צורך
 הקדירה כמו לפס אילפס .

ליפר בנשיא רכה פרשה י' בא הליפר והפשם פ"י
 אלגואלי בערבי ובטורקי שובאשי ועיין בערוך ערך ארך .
 לוקוטינינטום במדרש הלום סימן קמ"ט לשון
 לעז הוא ופ"י עומד במקומו כשאינו בעיר בלשון טורקי
 קאימקס .

לשון הוקשה לבעל הערוך הא דאמרינן שאין להם
 לא כתב ולא לשון והא חזינן דאיה לה ותירץ אלו האלכניזי
 הנקראים ארנאוט וכו' . ואני אומר עדיין הקושיא במקומה
 שהרי האלכניזי יש להם לשון . ונראה לי כי בחנם דחק
 דאפי' הימה כמשמעו לא קשיא וה"ק יש כמה אותיות שאין
 להן לא בכתב ולא במבטא כגון החע' .

14) Soviel wie ראיטור , Rhetor.

אות המם

מאום במדרש קהלה פסוק יש רע ופסו' גם זה ראיתי
חכמה מי מאום בדבש נ"א מאוז פרי ידוע הוא בסוריא
ובמצרים בערבי מוזו בלעז תפוח גן עדן .

מבגאי כתב הערוך מלשון בגא וכו' ובחנם דחק כי
שם זה היה מורגל יותר מזולתו וכדאיתא בעירוכין דף ס"ד
ב' מבגאי טול גלוסקין הללו וכן כתב שם בתוספות ועיין
ברביה סוף פרשת בחוקתי .

מחילים בריש בראשית רבה האדם עשוי מחילים
מחילים מכאן נראה לי תשובה לבעל הטורים שכתב שאין
לומר בכרכת אשר יצר חללים חללים אלא חלולים חלולים
כי חלולים הוא תיאר ולדבריו חסר המתואר שה"לל אברים
חלולים והעיקר חסר לכן נראה לי דגרסינן חללים והיינו
מחילים דהכא .

מגריפה כך שמה בערבי צאפא בלעז . מגרופית
צאפאדא .

מדה כתב הערוך כימות הגשמים החבל לח ומתפשט
ובימות החמה החבל יבש ונכוץ . ואני אומר להפך החבל
הלח נכוץ והיבש מתפשט והנסיון יוכיח .

מדר בויקרא רבה ס"פ כ"ג במודרא בספר כתיבת יד
גרסינן בסודרא וכן עיקר .

מדר שות אמיני' עיין מה שכתבתי בערך שרץ .
מה אם בהנא דבני איהו פי' כמו מאים שהוא הרגו'
אולי ובעל לב אהרן טעה בזה בספרו .

מהולתך טרשא אקיש עלה מפורש בערוך בערך
טרש והוא משל על מי שמקש' ערפו ואינו רוצה לשמוע
לסוף שומע על ידי מכית שמכין אותו .

מחלצים כעין שני רגלים של עץ שמוליכים ומביאים
המעגלה .

מטרקא פי' מקל בלשון ערבי .

מטרומין בכ"ר פ' כ"ו פיר' יפה תאר שם מקום
זו נבואת שקר כי אינו אלא כנוי ע"ש גבורתם וזדונם ואעפ"י
שלא נדע פירושו .

מטלון בס"פ כי הצא הטרד למטלון פי' בערבי
מריסטן בלעז איספידא ומ"כ פירשו ביה הסהר ולא היא .

מיטטור בילמדנו ס"פ כי חשא פי' הערוך מתרגום
משמרת מטרת ולא נהיר כי אין זה לשון ארמי אלא יוני
ועוד כי המם במלת מטרת אינה שרשית אלא שמושית ונ"ל
פירושו משרה ושמש בערבי חאשיר .

מיומם בנשוא רבה פ' יוד ובילמדנו פרשת שמיני
נ"ל פירושו מרבק ומקום מרעה א"נ י"ט לטייל .

מכר בכ"ר פ' פ"ח קונדא מכירין לשון יוני הוא
ופירושו סכינים קצרים .

מלח בויקרא רבה ריש פרק כ"ו רבי יוסי ממלחיא
פי' שם מקום קרוב לירושלם .

מלהית שם פרק י"ג פי' רובץ החת משאו תרגום
ויגהר עליו ואלחה עלוהי .

מילוטמיא פי' מיני מחיקה בלשון יוני קורין לדבש
מילי .

מלכיא לראיתו בס"פ כי הצא ט"ס הוא וצ"ל מלינה
באחותו פיר' נגע רע ולשון לעז הוא ומהנחת כהונה כתב
שקרים בשם העריך .

מלפפון מילון מאנסאנו בלעז וכן מפר' בפ"ק דכלאים
ולשון יוני הוא מילו חפוח פיפון אבטיח . ומדאמרינן כתרומות
דף מ"ו שאיש אחד האכיל לי' אנשים מן מלפפון אחד נ"ל
שטועין המפרשים מלפפון פיפנו ונ"ל שהוא מילון אדום ונ"ל
שכן מוכח בהוספהא דמסכת טבול יום פרק ד' .

ממזר את הפירות בכ"ר פ' יוד פי' לשון ממורו כדתנן

החטין והזנין והיינו דסמך ליה דברים שהן יהרים בעולם
ולקמן ס"פ כ"ח אף הארץ זנהה וכו' .

מומסין שם פ' לשון לעז הוא מומים ובלשון
רומי מאסקרי .

מנגנין תחבולות וערמות אינגניוס בלעז .

מנה בשמות רבה פ' מ"א כחב מתנות כהונה המנה
יותר חשובה מההתיב ואני אומר להפך כי התתיב היא ממה
שהמלך אוכל והמנה אינה ממה שהמלך אוכל .

מינים מוכח במדרש קהלת פסוק כל הדברים יגעים
שהם יהודים מכשפים ומלכי אדום היו דני' אות להריג' .
מונומבוס פי' יחיד ושפל ביוני שנאמר ואת אחיך
תעבוד .

מנפול גם זה לשון יוני הוא ופי' יחיד מוכר .

מסו בכ"ר ס"פ ד' טיפה של מסו לשון ערכי הוא
קואנו בלעז .

מיסון בריש ילמדנו כתיבת יד לא הכנסתי לפניהם
אלא מיסון מיסון פי' תבשיל תבשיל לברז ולא כמנהג ערביא
שמכניסין כל התבשילין יחד .

מס בפ"ק דמעשרות המסו את לבבנו פלגון לבבנו
פי' בלשון יוני חצי מיסו . בכ"ר פ' פ"ב המיסו חציו חמור .
מסטר פי' הכאה ביד על הלחי בלעז בופיטאדה ,
סקיאפו .

מיסופוטמיא פי' ארם נהרים נקרא כן בלשון
יוני והיא מלה מורכבת מן מיסו שפי' חוך ומן פוטמיא שפי'
נהרות בכ"ר ר"פ ט"ד . וצריך לחקן בס"פ ל' ובר' פ' ס' .
מסק או מוסכין בערבי מסק בלעז וביוני מסקו
נספרדי אלימסקי .

מסתו דכולה בישא בכ"ר פ' ל"ח פי' מספיק ואין
צריך לבדוק יותר .

מעכיות במדרש איכה פסוק קלים היו רודפינו שהיו
דולקין אחר המעכיות נראה לי שהוא לשון נקיה ר"ל הענבות
ששם הנשר עב כמו במעכה הארמה ומלת אחר הכי דייק .

מעברתא בדיקניה פי' הערוך כגון שחור ולכן ולא
נהיר ונראה לי שוקנו חלוק לימין ולשמאל ופנוי באמצע .
מעגילה עמוד של אבן אמה ארכו שמגלגלין אותו
על הגג לחקנו .

מערוך בערבי שובק בלעז רוליאדור עץ שמרדר
הרקיין ופושטן .

מפתחא , בהוריות דף מ"ז ואנו מפתחא פי' ואנה
הוא סגור ודרך סגי נהור הוא . והתכונן מכאן כמה צריך
להזהר שלא להוציא דבר רע מהפה .

מץ ברבות פרשת ואתחנן מוץ טבעתך פיר' אבן הנקרא
דיאמנטי היה בטבעתו והיא סם המות ובלעה זמה ומ"כ כתב
שקרים .

מצוה במדרשים קורין מצוה סתם למצות הצדקה .
מקם בשמות רבה פ"ל שנים שירדו למקמא פי'
מקום המשפט נקרא בערבי מקאמא . כב"ר פ' פ"ג מאן
חבר הדא מקמחא בלעז קווא . בירושלמי דפיאה דף י"ז ד'
שלחו לו מקמן בלעז קוואש . ומוה הענין אפשר שהוא מ"ש
במדרש שיר בפסוק אם חומה היא נפק לשוקא למובן מקימה
ואפשר שפי' מחיה כמו וערך בגדים ומחיתך והוא הלחם
וכן נקרא בערבי עייש וחרגום חיים קיימין ובווהר פ' בראשית
עמוד ע"א בסוף מאמר חא חזי אמרו כך ומאי לחם דא
קיומא .

מרמיטא בב"ר פי' י"ז חרדמת מרמיטא פי' חרדמה
אבניית כלומר ידמו כאבן .

מר כתב הערוך צפור דרור שאינ' מצויה בישוב ואני
אומר אדרבא היא מצויה בכל בית בלעז גולונדרינא או
הונדינילא .

מרדא בלעז פאלא בערבי מחרחא .
מירון אחגלו רשב"י על מרונאי פי' מירון שם מקום
הוא קרוב לצפת ושם רשב"י קבור .

מרתכא בערבי מרתך או מורדסינג בלעז ליטרגוריא .
משה בירושלמי דמגילה דף ע"ב משה דאי אינון

מיחדין ליה עימיה דהוא קטל ליה פי' לשון שבועה הוא .
 ובהוריות דף מ"ז ה"ג א"ר חגי משה דאי אינון מחזירין ליה
 דהוא קטל לון . וט"ס נפל שם בדפוס .

משפל בויקרא רבה פ' ט"ו פי' מ"כ משפלות מרא
 ושבוש הוא אלא הן קופות גדולות .

משתיחן של א"ה בכ"ר פי' ע"א פי' שרשם ויסודם
 מלשון שממנה הושחת העולם . ובפ' ע"ה משתיחו ויסודו של
 עולם ולפי שהזיווג הוא יסוד וקיום העולם לכן קראו רז"ל
 לימי החופה משתיחא אמרו בירושלמי דברכות דף י"ג רבי
 יונה ור' יוסי סלקון למשתיחיה דר' חנינא פי' לחופתו . ובכ"ר
 פ' ג' לשבעת יומי דמשתיחי פיר' חופתי . ובמדרש איכה
 פסוק זכרה ירושלם כד תכפון כלה מדכרא שבע' יומין דמשתיחה
 פי' כשתרעב הכלה אז תוכור רוב המאכלים שהיו לה בימי
 חופתה . ובדפוס כחוב חספון יט"ס הוא . ובמד' קהלת
 פסוק מעוות לא יוכל לחקון קדמיה רבי אלעזר ז' יומין
 דמשתיח' . עוד שם בפסוק עת ללד' מיניה אנא משקה לכון
 במשתיחיה . ובמסכת שביעית ס"פ בראשונה המת בשבע
 שני גוג אין לו חלק לעתי' לבא סימנא דאכל פרוטגמיא
 אכיל משתיחא פירשו הערוך מי שאכל סחורות בעולם הזה
 כגון פרקמטיא אכל משחה שלו שהיה מזומן לו לעתיד לבא
 כלומר לא נשתייר לו מה לאכול לעתיד לבא עכ"ל . ולא
 נהיר כלל הדא כי פרוטגמיא אינו פרקמטיא והו' לדבריו היה
 לו לומר דעביד פרקמטיא או דעסק בפרקמטיא מאי דאכל .
 ותו דלא ניחא ליה למריהון דלימא להו הכי וכי לפי שנהעסק
 בסחורה לא יהא לו חלק לעה"ב והלא רוב חכמי ישראל
 ראשונים ואחרונים עסקו בסחורה . ותנן יפה ח"ת עם דרך
 ארץ וכו' אלא הפ' מי שאכל בסעודה האירוסין יאכל בסעודת
 הנישואין ומי שלא אכל בראשונ' לא יאכל גם באחרונה .
 וכן המת בו' שני גוג כיון שלא זכה לטובת שבע שנים אלו
 בידוע שגם לטוב' שלאחריה' לא יזכה . פרוטגמיא מלה
 מורכבת מן פרוטה שר"ל ראשונים בלשון יון ומן גמיא שפי'
 חופה או נשואין ומנהג העולם ששמהין בחופה שני שכחות

ולשני קורין בלעז טורנא בודא . ולראשון קורין ביוני פרוטגמיא
 וז"ש בירושלמי דרמאי ריש דף נ"ד בשבת של פרוטגמיא
 התירו מפני איבה ואפשר ששבת של פרוטגמיא הוא הנקרא
 בלעז שבת די טאלמו¹⁵ ועיין במדרש תלים סי' י"ד . וברבות
 ר"פ שמיני שבע שני גוג הן הן פרוטגמיא של צדיקים לעתיד
 לבא וסימן דאכל פרוטגמיא אכיל משתיתא כלומר הזוכ' להן
 זוכה לעולם הבא ובעל מ"כ כתב להפך וטעות הוא בידו .
 גם נ"ל כי זהו ענין פרותיזמיא שבת' הערוך לקמן ור"ל
 שמחה ראשונה .

מתרין עיין מה שכחתי בערך גפן .
 מתארעא לאח' בנשוא רבה פר' ט' פי' לשון
 ריעות כלומר מצטרפת .

15) *Talamo*, d. h. Sabbat der Hochzeit.

אות חנון

נאגא במדרש איכה פסוק חשך משחור נ"ל דגרסינן
זאגא והוא קלקנחוס .

נבג בפרק החליל וקא נבגי מיא פירושו כמו נבעי
גימל ועין מתחלפין כמ"ש בערך נגס .

נבט נשיאי קדר חרגומו רכרכי נבט . בנדרים ירושלמי
דף מ"א לשון ניותי הוא בשבת ירושלמי דף ט"ו ד' חד נפתי
פיר' ערבי נכטי נפתי ניותי הכל אחד בכ"ר ס"פ מ"ד נוטיה .
נבל בריש ויקרא רבה כל ה"ח שאין בו דעת נבלה
טובה הימנו פי' לפי שהנבלה נתנבלת באונסה וזה מתנבל
בידיו ומ"כ כתב הבלים .

ניבול נילוס היה כתב הערוך פי' כינה . פי' זיכוח
וחג היה לו לומר אלא שכינה .

נגר בפרשת בהעלותך יריחו נגרה של ארץ ישראל
פי' בריח כדתנן בסוף עירובין נגר הנגרר וכמו שהבריח
הוא שמירת כל הבית כך היתה יריחו שמירת כל א"י וכלמדנן
גרסינן סוגרה .

נומטי פי' הערוך מן נוות ברמה ולא היא אלא לשון
ערבי (?) הוא ופירושו ספנים בכ"ר פ' י"ב ויפה האר פי' חבלי
הספינה ושבוש הוא .

נחש בפסקא דאיכה הנחש ליה פי' חן לו מעות
של נחשת מצופין כסף .

ניכה בויקרא רבה ר"פ ל"ג פיר' אנך שלה וכ"מ בספר
כתיבת יד אנאכה ודברי מ"כ שבוש . וענין אחר בפ"ק דדמאי
דף כ"ב ולא אנכין פי' ולא הוזקו . עוד שם יעבור ולא מנכה
פי' יעבור הנהר ולא יוזק . בסוף כלאים יעקב כל הן דהוא

מה הוא מנכי' פי' נזוק . בי"ט ירושלמי דף ס"א ג' ומכי' הוא לך כלום פי' ומזיק . ב' קמ' דף ו' נכאי מזון פי' הפסד המזון .

נמל בלשון טורקי לימאן ובלעז פואירטו או פורטו .
 נניא בנניא בספרינו גרסינן נימא בנימא ועיקר .
 ומלת בשבת ט"ס הוא . בויקרא רבה ר"פ כ"ב פי' מ"ב ניניא עשב מר וכן כחב גם בפסוק ויתרון ארץ במדרש קהלת ושכוש הוא והוא לא הבין דברי הערוך בערך נניא הראשון שפירש סינטה בלעז נענע בערבי ואחר כך פירש אגדנא לענה והוא חשב שהכל אחד . ונניא הנוכ' כאן הוא מן ניניה השני שבערוך מין חבל דק . ומזה נמשך לו שם שכוש אחר והוא שפירש למסוך להמחיק ואינו אלא מן הארג והמסכת .

נס במעשר שני דף נ"ה אי בעי מינס נסא פי' אם חרצה לקחת קח . מינס כמו מינסב .

נמפיון המשקה את כל המדינה בילמדנו פ' משפטים נ"א גיפ"ון ושם פירשתי .

נעלו דלתותיהן בויקרא רבה פר' ב' לשון נקיה הוא כלומר לא נחרצו לחשמיש .

נפל ברבות פי' עקב נפולין של כוחים פי' עיר שכם נקראת נאפולי ועד היום נקרא נאבלום והיא קרובה להר גריזים ששם הכוחים . בס"פ מסעי שכם זהו נפולין .

נקל במעשר שני דף צ"ד ד' ניקלוסיא דהכא פי' פירות יבשים בערבי נוקל ועיין במדבר רבה ר"פ ג' .

ניקומכי בפסחים ירושלמי דף ל"ו חנא ניקומכי שם חכם הוא ושם יוני הוא .

נוקניקה אשתכח בכנישחא דכולי וכו' בירושלמי דשקלים דף נ' פי' בלשון יוני ובלשון רומי לוקאניקא ובלשון ספרדי סרסיגש והם בני מעים של שור ממולאי' בשר שנחתך דק דק ונמצאו בבית הכנסת של קוסטנטינה שהיה אז בטבריא ונסחפקו אם יש לחוש לבשר נבלה והור' רבי ירמיה

שהיהוהים האומנים שעושין אותם למכור יכירו את מלאכתם
 ואם יאמרו מלאכתינו היא נאמנים .
 נקרנין באגדתא דבראשית ס"פ ל"א הקוף תמורה
 צדי והוא שם אומה בלשון ערבי¹⁶ .
 נרפים : אחם עיין לקמן בערך קדש .
 נשרור בלשון ישמעאל נישאדיר בלעז סאל ארמוניאק .

16) Vielmehr Nazarener, wie der Zusammen-
 hang der allegirten Stelle es zeigt.

אות הסמך

סבסטי בנשוא רבה פ' יוד ובילמדנו פ' שמיני
שיושבין לכטח בסבסטי פיר' שומרון נקראת כן עד היום
וכ"כ בן גוריון והיא סווסטי שהביא הערוך ולא פירשו .

סגן במדרש שיר פסוק לסוסתי ובילמדנו פ' בשלח
סגנויות שלהם פי' סימנים . בשמות רבה פ' מ"ה סוגנין של
מלך פי' משכנו וכית מנוחתו ומ"כ פי' דגל ולא נהיר .

סוג בנשוא רבה פ' י"ב סוגייה דטיהרא פי' רוב
הצהרים . ומוה הענין נ"ל מ"ש בפ' עקב פרי אדמתך סוגין
פי' רבים .

סיגמטין בריש כמדבר לשון יוני הוא וענינו מנוחות .
סגולה דגו כרמך בירוש' דפיאה דף כ' ב' פי'
אשכול .

סדן שני קצות הסדן במקומן נראין לעולם פי' הם
הנקראי' שני הקוטבים בלעז פילוש והן כ' הנקודות שהגלגל
סובב עליהם .

סידקרים בסוף מדרש שיר פי' אומן במלאכת
המשי בוטונירו בלעז בלשון טורקי קאואז . בסוף שקלים
הלוקח טן הסידקי פי' מוכר קמח נקרא כן עש הנפה הנק'
סידקו או סידסו או סיטאצו לפי שהיא מן משי .

סדר בויקרא רבה פרי' ה' סדורים של דוב פי' מזונותיו
תרגום ערך לחם סדרין דלחם .

סטטיונר בלשון טורקי' גילאט בערכי מושאעל
בלעז מניגולרו .

סטרי כרבות ס"פ בלק נתן מסטר אחד בלעז בופיטאדה
או סקיאפו והיא מכה על הלחי ומ"כ כחב שבוש .

סל בכ"ר פ' נ"א סיליי פי' באוזה בלעז או לומאקה

ביוני סאליקו . במדבר רבה ר"פ ג' ועושה סילין פי' מ"כ קוצים ולא נהיר שהרי הקוצים נזכרו שם בשם ונ"ל שהוא לשון יוני ופירושו עצים או הם המרים שוטים כמ"ש בערוך זרע סלון של לוף זרע שיוצא ממנו לוף שוטה . ואילו היה פירושו קוצים הי"ל ויש בהם רשעים .

סלרין בויקרא רבה פ' ל"ד מעלין לו סלרין לשון רומי הוא סאאריו בערכי גמקייא בטורקי אולאפא ובספרינו כתוב מזונות ומי שלא ידע הגיה כן .

סולם צורי פי' ביושר מלמטה למעלה . סולם מצרי סוכב ועולה בעירובין ירוש' דף כ"ה ג' .

סלת בריש ילמדנו ההורה סוליהה ענוה פי' תחיתה וכופ' ולשון לעז הוא .

סמך בירוש' דברכות דף ד' ובשקלים דף מ"ז ר' יוחנן היה מסתמך על ר' יעקב בר אידי פי' ר' יוחנן זקן גדול היה והיה הולך בשוק ונשען על כתפו של ר' יעקב . ונוקקתי לכתוב זה לפי שראיתי לר"י בן חביב ז"ל שפי' מתאכסן ושבוש הוא דבהדיא אמרינן בקדושין דף ס"א הוה מסתמך על כתפיה דר' חייא ועיין בכתובות דף ל"ג .

סימנטרי בס"פ בא פי' סימנים שלי ומ"כ פי' בשם הערוך מצנפת ושבוש הוא .

סמנים פי' הערוך טורי אמונים ואני אומר אמנה חשורי מראש אמנה .

סמדרקים בשמות רבה פ' מ"ו פי' מריק כתי כסאות לשון לעז הוא ולפי שהוא משל לע"א קרא לו כן שנ' צא האמר לו ועכ"ז כדי שלא להוציא דבר מגונה מן-הפה החליף סדר האותיות והקדים דלת לריש .

סני מאני זינג בב"ר פ' ס"ה פי' שני .

סנט בב"ר פ' ע"א סונטין בה פי' נדברים בה כמו הנדברים כך וכיפה תוא' פי' משטינין ומקטרגין ולא היא כי לא אמר שוטנין א' סונטין ואדרבא בפ' ס"ח גבי יעקב שאמרו סוטני' בו אני אומ' שהו ט"ס וצ"ל סונטין . ונ"ל שעיק' מלה זו הוא מלשו' לעז סוניטו ר"ל שיר ורנן וכן המנהג

בלשוננו לומר מרננין אחריו . ודע כי אין לומר שוטנין בו
אלא שוטנין אותו כמו על ימינו לשטנו או משטינים עליו .

סנדרנא במדרש שיר פסוק כחוט השני נ"א סיידנא

וכן עיקר ולשון ערבי הוא ופירושו אדוננו .

סנטר שומר העיר או השדות .

סף בירוש' דקמא דף ה' ג' הבהמה סיפספה אבניו

האש היה מספסף והולך ענין פיזור . בירוש' דסוטה דף י"ז

ב' יפה ספסוף שאכלנו בנערותנו מן פנקרסין שאכלנו בוקנתנו

פי' טובים היו התמרים הגרועים המושלכי' בפסולת שאכלנו

בנערותנו יותר מהתמרים החשובים שאכלנו בוקנתנו . תמרים

בלשון יון פיניקיא . פנקרסין תמרי' שנידושו יחד ונעשו

כעיסה בערבי עאגוה או יבשים .

סיפלני בסוטה ירוש' דף כ"ג ג' יהיב סיפלני על

נחיריה פי' אספלנית .

סוספינא בוורר פ' וישלח מסחמיט סוספינא נ"א

מטרמיש סימפונא וכן עיקר ופירושו קנה חלול של ברזל

עשוי כמין משפך היה כופה על האש כדי שהעשן יהי

מתמר ועולה .

סנקליטיין לשון יוני הוא ופירושו מצילים והוא כינוי

לדיינים לפי שהם מצילים עני מחזק ממנו ועני ואביון מגוללו .

סנקתדרון פי' סיקריטארו בלעז . ובב"ר פ' מ"ט

פי' יפה תואר שר יושב על הכסא ולא נהיר .

סקס סיקיסים ענינו ידוע שהוא סוף וקץ אבל פי'

המלה הוא הגבהה בלשון יוני וענינו הסרה כי בלשון יוני

וטורקי כשרוצין לומר הסירו אומרים הגביהו וכן בלשון רז"ל

דל מהכא . בגדך מדלי . דליו שוקים . ארימון רישיה .

יכיל אח מרים הדין עשכא מן רישך כיון דארים יתיה . ישא

פרעה את ראשך מעליך .

סקיפסתי ברבות פ' הזריע בהמה הולכת רכוצה

והולך בחוך מיעיה כמין סקיפסתי כן ג"ע ועיקר ופירושו

חיבה מכוסה בלשון יון ובספרינו כחוב כמין שק ומי שלא

ידע הגיה כן ועיין לעיל איסקיפסתי . סקיפסתי של מטרונה
עגלה מכוסה .

סקר בירוש' דביצה דף ס"ב ג' ההן סוקרה אסיר
מיעבר ביומא טבא דהוא מקטע ביומיה . פי' שפוד של עץ
אסור לעשותו בי"ט גור' שמה יחזק טהמחוכר בי"ט . שפוד
בלשון יוני סוקלא . בשקלים דף נ' ג' יחכמון סיקיריא
עבדתהון פי' יכירו המוכרים בשר צלי ולוקניקה הנקראים
סרסיגש את מלאכתם .

סקרירין בכ"ר פ' פ"ט פי' דתי המלך .

סר בכ"ר פ' מ' ואני בחוך הסירה פי' מי שנכנס
בחוך קוצים וסירים הוא בצרה שאינו יודע איך יצא משם .
והערוך פי' ענין סגירה ולא נהיר דאמרינן בשמות רבה פ'
ל' קוצים וסיראוי' ובפ' חוקת בסירה הוערת . במדבר רבה
ר"פ ג' אפי' סוריהן פי' מ"כ קוצים ונ"ל שהוא מן סורי הגפן
נכריה או מן גנבא סריא פי' רשע . במדרש קהלת פסוק
טוב ילד מן בני סיריאתא פי' משעה שיצא מתוך הסריות
מבטן אמו ומ"כ כתב שבוש .

סירון סירון ברבית ר"פ מצורע לשון יוני היא ופירושו
לכו לכו כלומר אל הגעו .

סרק בירוש' דיומא דף מ"ג ג' היה השעיר בורח
למדבר והסרקין אוכלין אותו פי' ערביים . בירוש' דתעניות
דף ס"ד כ' שמעית עליהן דאינון סרקון פי' שמעתי שהם
גנובים ואיני רוצה ליהנות מהן ולשון ערבי הוא ומוה נקראו
הערביים סרקיים לפי שכלם גנבים אי נמי לפי שכולם דומין
לאילני סרק .

סרדיוט פי' הערוך שר על ההריוטות ולא נהיר
כלל אלא לשון רומי הוא והוא שם כולל לכל יוצא לצבא
בין רגלי הנקרא ייניצרי בין פרש הנקרא איספחי וזהו אסירטיוטו
שפירשתי באות האלף ע"ש .

ספספא במדרש קהלת פסוק שלח לחמך שם טקום .

אות העין

עדות בויקרא רבה פר' ב' ו' נביאים עמדו לא"ה
והם מעידין בהם כתב מתנות כהונה שה"ר אביגדור פי' לו
מתרין בהם ואני אומ' אין צורך לא לשון עדות הוה שמעידין
שנחנכאו להם ולא קבלו מהם וזה מספיק לחייבם. ועוד אני
אומר שהוא שבוש וכי הנביאים הלעולם יחיו להיות מתרין
בהם בכל דור שהרי לא אמרו והם העידו במ.

ע"ר דע כי בלשון יוני כשאר' נשא אשה קורין אותו
מעוטר ובוה חבין כמה לשונות בוהר.

עין בוהר פ' אחרי מות הוה סלין בעיניהו פי' דברים
בלי לכוש ובלי מכסה בפירוש ולא בחידות. בירוש' דתעניות
דף ס"ח עין חינא שם מקום הוא קרוב לטכריא מעין ותאנה
עליו. עיניו דפוריא כחבתי בערך אפוריא לה מואיסטרה
בלעז כמו מעין העולם הכא ברכה מעין שבע וכן אמרו
בילטרנו פ' חצוה מי שמקש ליקח חטים מחכרו הוא
אומר לי הראני דוגמתן ומזה הענין פירשו שם עיניך יונים
כלומר דוגמתן של כנסת ישראל הם היונים כי אלו ואלו
נשחטי' ושחקין ומזה הענין פירשו שם בפ' פקודי לא יגרע
מצדיק עינו בן כיוצא בו ודומה לו ושם נפל ט"ס הראה לי
העץ צ"ל העין.

ע"כ במדרש איכה כפסוק טובים היו חללי חרב היו
מתים מריח עוככניין נוסחא משובשת היו גם מ"ש מ"כ עכביות
שבוש הוא כי אין לעכביות ריח וגם אינן נמצאות אלא
כשרה ואז העיר היתה במצור ואינן נמצאות לא כאכיב והם
קוצין שבפסוק וקוץ ודרדר. ומ"ש בפרק המביא כדי יין
מתקנין העכביו' היינו שגוזזין קוציהן במספרי'. ובספר כתיבת
יד גרסינן מריח ענבנין ונ"ל שהוא כמו חנונין שהיו מבשלין

למכור ומי שלא היה לו לקנות היה מח מהריח. וכוה ניחא
מ"ש שם בחורבן שני לא היו ענבנין ואי אמרת מין ילק
יקשה וכי נשחנה העולם.

עכברא בירוש' דעירובין דף כ"ה סלקון לעכברי שם
עיר קרובה לצפת.

עכס במכילתא דף י"ח כ' אפעה ושרף מעופף אין
אפעה אלא עכס אמרו שעכס זה רואה צל עוף פורח באויר
ומתחבר אל צלו ואיבריו נושרין וזהו צלמות צל ועמו מות.
עלובה בויקרא רבה פר' ה' פי' ס"כ חצופה ושכוש
הוא אלא פירושו עניה.

ען בירוש' דבכורים דף ס"ה ג' עני מסיק פי' איחר
לעלות. בפ"ק דסוטה עני דריש פי' איחר בדרשתו וזהו
איעני דרש שאמרו בנשוא רבה פרש' ט'. וכפ"ק דשבת
דף ד' מעני מיתי פי' מאחר לבא.

ענן בכ"ר פר' ח' הענן של ששי פי' השיירה בלעז
לה פלוטא. ענן של צפרים.

ענג הכי גרסינן בערוך כל המקבל עליו תענוגי העולם
הזה מונעין ממנו תענוגי העול' הבא וכל שאינו מקבל תענוגי
העה"ז נוחנין לו תענוגי העה"ב.

עונקתא עיין לקמן בערך שנג'. בכ"ר פ' כ"ו עונקין
גלגל חמה ואוטרין הורד לנו גשמים פי' עונקין כמו חונקין
כלומר מכריחין.

עקב עוקב אחר מנאף בלעז רופיאן או אלקאוטי.
בשמות רבה פ' י"ח ה"ג ובעקב זאת אני מביא אחר כולן
פי' ובסוף. שם דברים שאחה עושה בעקב.

ער בפ"ק דדמאי דף כ"ב כסיכתא איתערת פירושו
ביחדות נאחזה ודוגמתו בפ"ק דפיאה ופ"ק דסוטה ירושלמי
וכר' פ' אמור רבה בסירה הוערת פי' בקוצים נאחזה בכ"ר
פי' צ"כ ה"ג רכי הגי בשם רכי יצחק אמר עמד כהדין
עורערא פי' כשיצא שמעון אל אחיו יצא חזק ואמיץ ככלי
ברזל שנקרא ערער שבו משברים האבנים. וצריך למחוק
צרצור של שמן שהוא רחב ושמן.

ערסל בכ"ר פי' ל"א רגליו מתערסלות פי' משתמטות
ומחליקו' ואולי דגרסי' מתערטלו' .

ערקא בערבי עלקא בלשוננו עלוקה בלעז סאנגיוואילה
סנגויסוקא .

עתר לך פרוכי נוסחא משובשת נודמנה לכעל הערוך
וצ"ל עתד בדלת ודוגמתו בירושלמי דהוריות דף ס"ו ועיין
לעיל בערך אודן .

ערוחו של ים כריש מדרש שיר פירוש חתירתו :

אות הפא

פגן בילמדנו פ' בהעלותך היום אפרכום למטר פגן
למחר קומום למחר סרדיוט כו' מכאן אחה למד שמ"ש הערוך
הפגן הדיוט הוא זהו דוקא בערך האפרכום . היה מהלך
כפגן הכר כחכתי באות הגימל שצ"ל כגפן .
פיגם או פיגן בלשון יוני פיגאנו בערבי סדאכ בלעז
רודא או רוטא .

פחם במדרש קהלת פסוק טוב שם וזה עוסק בפחמו
פירו' מי שהיה בחחמו יער צומח עצים היה הולך ועושה
פחם למכור ומתנות כהונה שיכש הספר ואדרכ' בריש מדרש
רוח בפוצמו צ"ל בפחמו ודומה לו שם בפסו' בכל עת יהיו
בגדיך נפח לפחמו .

פחר בילמדנו פר' ויקרא יש פחר מתאוה לכלי חרם
לשון ערבי הוא ופי' יוצר ובדניאל חסף די פחר .
פגאין בפסקא דהעומר פי' על הרוב .
פטיט בערך כדכ .

פטם בירושלמי דתעניות חמי לי פטומיה פי' גופו
בדף ס"ט . בריש כלאים אדם נוטל מעה אחת מפטימא
של אבטיח פי' בני מעים וחוק גיפו ובטנו .

פוטנג פיר' הערוך בשם ירושלמי פוליתריכון בלעז
פוליו ואני אומ' כי פוליתריכון בלשון יוני הוא כוסבר הכור
קפילוניר בלעז . ואולם פוטנג או פוחנק הוא הנקר' בערבי
פורנג ובלעז מינטשטרי .

פטר במסכת ט' אה ראש פטרבולי היה פי' גואילירו
בלעז או לאפיראריו , גוהירדאר . בכ"ר פרש' י' ופר' נ"א
ופר' פ"ח ובמדרש קהלת פסו' ויחרון ארץ פיילי פוטירי אחר
המרחץ . שמע ממני הפי' האמתי בזה . ידוע כי אחר

המרחץ אדם צמא מאד כי בקרבו יקד יקוד כיקוד אש ואז
 אין מספיק לו כוס דעלמא אבל הוא צריך כוס גדול וזהו
 פיילי פוטירין בלשון יוני פיילי מזרק ככתו' השותי' במזרקי
 יין פוטירין כוס וכלומ' כוס מזרקי . והעניי' שאין להם כוס
 כזה כופלין את הכוס וו"ש בירו' סוף פסחים דיפלו פוטירי
 ר"ל כוס כפול . ומ"ש הערוך כוס בלשון ירושלמי פיילי ובלשון
 רומי פוטירי לא נהיר כי למה יאמר כוס כוס שני פעמי'
 ובשני לשונו . גם מ"ש אי"ג בהגהה כב"ר פר' יוד שרש"י
 פירש משקה של כשמים לא נהיר כי אין שוחין בשמים אחר
 המרחץ פן יוסיפו אש על אש ואדרב' שוחין דבר קר כמ"ש
 בפרק ר"א דתולין אשקין חד כסא וחשאי בנפשי מכיניהא
 דרישאי עד טופרא דכרעאי ופי' הערוך בערך חש נצטננתי
 כו' ע"ש . ופה ששוחין יין מזוג דע שכת' הה"ר משה בן ואקר
 בשם בן סינא היין הנשבר במים מקרר ככת' ומרטיב . ובספר
 ב"ס בראשון אופן ד' פרק ב' היין המזוג חזק ההרטבה . וכן
 כתו' בתשיעי מלמנצור ס"פ עשירי . כב"ר ס"פ ס"ט עבד לה
 הפטר' פירו' כמו רשות להפטר מכה או מהקהל .

פּוּיִלִי כתב הערוך בספ'ל אדירי' תרגו' פיילי . השותי'
 במזרקי יין תרגו' דשתיין בפיילי חמר מכאן ראייה למה
 שכחבתי בסמוך כי פיילי כוס גדול . ומזה הענין מ"ש כמדורש
 קהלת פסוק מה יתרון העושה והזה פיילרא נהוג כו' פי'
 אומנותו היה למכור ספלי מים בשוק .

פּטְרִיקוֹן כב"ר פ' מ"ט אילו מן פטריקון שלו הייה
 מבקש פי' הערוך פטרוו ולא נהיר אלא פיר' מנחלת אבותי
 וכן מוכח כב"ר פ' צ"ח .

פּכּסִּמּוּן בנשוא רבה פ' ו' פי' ביוסקוטו בלעז ולשון
 יוני הוא ומחנות כהונה, כתב שם שבוש .

פּוּלְגוּם דימא רבה פי' הוא הנקר' בלעז גולפו ומוזה
 הענין נ"ל מ"ש בשמו' רבה ס"פ וארא יורד כפלקין כלו' בזעף
 גדול .

פּלְאָדִין בילמדנו פרש' ויצא אני פוסקת פלאדין
 שלך פי' פרנסתך .

פלייא ברכות פ' בהר פלייא פורני לשון יוני הוא
ופי' זונה זקנה וו"ש שם בסמוך דהיא מבליא גיירא ר"ל הרי
הזקינה ועדיין היא מנאפת ומחננו' כהונה כתב שהזנות מכלה
הכל ואין זה פי' הדברי' .

פלך בוהר ס"פ ואחחנן ד' פלכין אחגלגלו לשון ערבי
הוא ופירושו גלגלים . פלכחיה עיין לעיל בערך כעס .
פלמורא דג שמן מאד נמצא בקושטאנטיני' ונקר'
פאלאמידה .

פולמרכום מלה מורכבת בלשון יון מן פולימו
שפירושו מלחמ' ומן ארכו שפירושו שר כלו' שר הצבא .
פלמנטרין בילמדנו ס"פ במדב' הערוך הביאו ולא
פירשו וענינו פקיד' נאמני' .

פלים פילוסין לבוש מוצרי' מארץ רעמסס הנדוין
לבוש מן אינדיאה .

פלוסון בכ"ר פר' ס' ופלוסונו לשון לעז הוא פירסונא .
בויקרא רבה פר' ל"ז עשר פולסין פי' פרוטות ולשון ערבי הוא .
פלסתיני פי' ארץ פלשתיים .

פלק בוהר פ' אמור מחגלגלא כפלקא פי' כמגילה .
פלוטינון בכ"ר פ' פ"ו לשון לעז הוא ופירושו נער כי
הסרים אין לו זקן ודומה לנער .

פיוולא שם פ' לו לשון לעז הוא לבוש לקבל המטר
בלשון טורקי יאגמורלוק . ובעל יפה היאר פי' קבורה או
מכנסים ולא נהיר כלל כי אין כל אומה זוכה להם והפי' אינו
מחישב על הלשון .

פולמסאות פי' מלחמו' ומ"כ כת' חיילי' ושבוש הוא .
פלימטיא או פלוטימזיא בשמות רבה פר' ל' לשון
יוני הוא ופי' מלחמת בהמות וחיות שעושים לשחוק . והנוסחא
השנית נ"ל עיקר וענינו שפיכות דמים בשחוק שעושים הגבורים
לפני המלך ככתוב יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו .

פליקטו בלשון יוני כפול .

פנקרסין או פרקרסים פירשתי בערך סף .

פולר בכ"ר פ' ל"ה פי' פרוטה ועד היום בטורקיא
 אומרים ביר פול . שם בפ' מ"ט ובפ' ע' עשר פולרין .
 פניאם או פמיאם בנשוא רבה פרי י"א שלא תהא
 עשוי במדינת פניאם . שם עיר והיא דן שבסוף גבול ארץ
 ישראל ולכן היא מוכנת לפורענות של עולם היא דואגת מהגייסות .
 גם אפשר שהיא מסוכנת משטיפת מים לפי שהירדן יוצא
 מטערת פמיאם .

פונדק בערבי חאן בטורקי קרואסרה בלעז פונדגו
 או אוסטריאה .

פיניכא דהוה מפנך פי' דקל שהיה מתמר ועולה
 ולשון יוני הוא .

פוניא בירושלמי דשבת דף ח' ג' עאל לפוניא פי'
 נכנס להפנות בבית הכסא ועיין בכ"ר פ' יוד .
 פנק ברבות ר"פ אמור מאנין פניקא נ"א פנגקא וכן
 עיקר והוא כמו פנגקא ופירושו בגדי הדיוט כדאמרינן הפגן
 הדיוט הוא .

פני פליא קקים כאמי במדרש שיר השירים פסוק
 כמעט שעברתי לשון יוני הוא ופירושו זונה זקנה עושה רעות .
 פנת בעבודה ירושלמי דף מ"א נפק לפנתי כמו לאפנתי
 פי' יצא לקראתי .

פס ברכות ר"פ קדושים מאן דאית ליה פס לשון
 ערבי הוא ופירושו גרון או קורדום . בירושלמי דיומא דף
 מ"א פוסה ויורדת . בכ"ר פ' ל' פוססן מן הצד ענין השפלה .
 פיסא גדולה בפ' חוקת קרוב ללשון לעז הוא ופירושו
 שיעור רב . במדרש איכה פסוק ותזנח משלום אכל מכל
 תבשיל חד פס נוסחא משובשת נודמנה לכעל הערוך ובספרינו
 כתי' פת וכן עיקר והוא מענין פתות אותה פתים כלומר
 אכל מכל תבשיל החיכה אחת . ויש לקיים גירסת הערוך
 זיהיה מלשון פיסא גדולה חד פס א' פיצו בלעז והיינו
 החיכה אחת .

פסטמא ביוני קורין הפה סטומא .

פיסטון בתנא דבי אליהו ר"ז' פירו' סעודה בלעז פאסטו .

פסינת טין פירוש יין מר מבושל עם אפסנתין
אשינצו בלעז . בילמדנו פ' וישב ובירוש' פ' אין מעמידין
ובחרומו דף מ"ה ג' .

פסטון בכ"ר פ' מ"ו סיעה של פסטון פי' מצור ולשון
לעז הוא בסטיון הקיפוחו אויביו מכל צד .

פסג שם פ' ק' פסיג חרעך פי' יפה חואר יסמך
פתחך ולא נהיר כי סמך אינו ענין לפתח לא פסיג מלשון
פסגה ענין גבהות ככתוב והנשאו פתחי עולם .

פסנטירך אנא בריש מדרש קהלת לשון יוני הוא
ופירושו קונה צרכי הבית .

פסיפס בריש דברי' רבה פי' אבן גזית שוה מכל
צד ומ"כ כתב שבוש . פסיפסין פירש הערוך לוחות מצויירין
ואני או' דאדוש או דאטי בלעז כדאמ' אבן פסיפס שהיא
שוה מכל רוחותיה כך אלו מרובעי' .

פסקינום במדרש קהלת פ' עשיתי לי ברכו' מים
פי' מ"כ מעיין נובע והוא לשון יוני . וא' שני שקרי' כי ברכות
מים מכונסין והוא קרוב לערבי ונא' פסקיות וזהו ערבי ממש .
פסטירא דחרוה בוהר פ' אמור פי' מאירה בלשון
יון ויש ביוני' נשים שנקראות כן .

פסת במ' דמאי דף כ"ד מיכול פיסתיה פי' פתו .
דיסקיא דפיסתא פת .

פעט בירו' דגיטין דף מ"ז הפעוטות פידייא פי' חינוקות
ביוני ויש שם ט"ס .

פוץ ויפץ העם פירש מ"כ לשון שבר כמו ונפץ עוללך
אל הסלע ושבוש הוא כי זה שרשו פוץ וזה שרשו נפץ .

פיצטלין שבחוך פך בש"ר פ' מ"א לשון לעז הוא
פסטילי' ריקי בצק מלאים בשר ובריח מדרש שיר איפסטלין .
פקד בוהר פ' אמור פקידו דחרעין פירו' להפקיע את
השערי' ולייקר את המזונו' .

פקסונין מין ארו נק' אשכרוע ובלשון טורקי גימשיד
בלעז כושו .

פקעת בריש שיר פי' חוט עב כמו פקעיות של שתי זמ"כ פי' מנור אורגים ושבוש הוא .

פוקרין הייתי כורך על צוארו במד' קהלת פ' אי לך ארץ פי' חונקין ולשון לעו הוא אפוקר ובב"ר נטל יעקב פוקרין בפ' ע"ז .

פרובטא לשון יוני הוא צאן .

פריבטאות פי' בתי כסאוי לרכים ול' לעו הוא זמ"ש אי"ג בריש כ"ר בשם רש"י לא נהירא .

פרא במ' דמאי דף כ"ד ג' חדא פרא ציבחר פי' אי חסר מעט . בריש שביעית שנה פרא שנה פי' שנה הין ושנה לא .

פרג כל שעשוע והנאה של ראייה בערכי פורגא' ובטורקי סייראן . בב"ר פי"ז אשכח פרגיין לשון ערבי אפרוחי' .

פרגזיות פי' הערוך ענין כעסי' ולא נהיר . והרי"ג בב"ר פי' נ"ו אמ' שט"ס הו' וצ"ל עכסי' וגם זה לא נהיר חדא

כי אין עכסי' לא הכשיטי רגלי נשים ועוד דא"כ יקשה לערוך אמאי נקט עכסים יותר מכל מיני הכשיטין הנזכרים שם

בישעיה ונ"ל שהוא מענין פורגא שכחתי בסמוך וה"ק א"כ כל אותם הדברים החשובים שהלכ שמח לראות' יהיו לישמעאל .

פרגזיות בלשון טורקי טאמאשלר ומוזה הענין מ"ש במדרש שיר בפסוק מה יפו אנו עושים אפרגייא במדינה .

פרגין בערבי כשכאש בלעז פפאזיר .

פרגל קונפאש בלעז . לוקה בפרגול בערבי פאלקה ולפי ששם מכניסין הרגלים נקרא כן .

פרדנית שלא תהא פרדנית נ"ל מלשון פרד' שמפזרת רגליה ובב"ר פ' י"ח גרסינן פרסנית וכ"ט גם בספרים כתיבת

יד והוא לשון פרסה רגל וכ"כ הערוך בערך פרס . ובילמדנו פרשת וישב גרים פדרגית וט"ס הוא .

פרדסקין ס"פ ששי דאהלו' רואין את הפרדסקין כאילו הן אוטם פי' הערוך חלונות אטומות . ור"ש זר"ע פי'

עמודים חלולי' נתונים בכותל הכית ובהן חלונות . וכשני דביצה ירושלמי לא היו מכניסין את המוגמר בגופה לא

פרדסקין היו מעשנין מעי"ט וכיון שהיו האורחין נכנסין היו פותחין אותן. מכאן חבין מ"ש בזהר נוקבין דפרדשק' כלומר נקבים שמוציאין רוח וריח טוב להחיות נפש.

פרדומס בס"פ מצורע ברבות פיר' דין קשה ויותר מדאי ולשון יוני הוא.

פרוזבוטי בילקוט ריש אסתר ירד מרדכי פרוזבוטי פיר' שלוח המלך אינבאשאדור בלעז. יום פרוזבוטיא של פרעה שכל שלוחי המלכות היו מביאין לו דורונות.

פרוזבול דע כי בלשון יוני קירין כן לכיזה שמשימין במקום אחד לקבוע מקום לתרנגולת ללדת שלא תלד היום כאן ומחר במקום אחר בלעז נידאל וכמו שאותה ביצה מקיימת התרנגולת במקומה כך שטר זה מקיים החוב במקומו שלא תשמיטנו שביעית והיינו פורסא דמלתא דאמר ליה לעזאזל רבא בניטין דף ל"ז.

פרוזדיגמא או פרוסטיגמא גורה והתראה.

פרט בב"ר פ' כ"ב אויל ויחיב קמי פלטירא פירוש מוכר פת כחתנן הלוקח פת מן הפלטר. והערוך גרים פרטירא ופירש שוער ונוסהא משובש' נודמנה לו. בנשוא רבה פ' י"ב כפרטהא דרמונא דחרצניתיה מתחויא מלגיו פי' הערוך כקליפה של רמון הדקה. ואני אומר כי ההיא לא פרט שמה אלא קליפה או קרום גם ג. גירי הרמון אינם נקראים חרצנים אבל הן נקראין פרט כדתנן ברמון שאבור לי פורט ואוכל והחרצן שבתוכו קואישקו בלעז נראה מבחוץ. ועיין במדרש שיר פסוק צאנה וראינה ובשמות רבה פ' י"ב. בויקרא רבה ס"פ כ"ח פרטי דיהודאי פירוש רחוב היהודים פרטי כמו פלטיא והרי זה כמו פרטירא דלעיל שפירושו פלטירא ומתנות כהונה פירש שבוש.

פרוטבולי מדינה בפייסקא דולקחהם לכם פירוש

ראשי המדינה שופטיה ושוטריה.

פרוטיקטור בשמות רבה פ' ל"ז לשון יוני הוא ופירושו יושב ראשונה ככהוב היושבים ראשונ' במלכו' ומתנות כהונה שיכש הספר.

פרוטגמיא עיין מה שכתבתי בערך משתיחא .
 פרכא אנסניי פרכא עיין באות האלף .
 פרכורין שלהם בפ' הברכה לשון יוני הוא וענינו
 בערי מושבותם .
 פורסטיא שלו עוברת בפרשת שופטים פי' כחו
 וגבורתו ולשון לעז הוא .
 פרוספיטום בשמות רבה פי' ט"ו לשון יוני הוא
 פירושו ראש הכית ככחוב שבנא אשר על הכית ובלשון
 טורקי קאפי אגא . שם שלח פרוטומו פי' ראש האומנים .
 פרונומו של מלך שם פי' השם הראשון שהוא את'
 העם והיינו דמייתי עלה בשביל שמי וכו' .
 פרוסדור פי' בית שלפני הבתים בערבי דיגלים .
 פרום בלשון יוני לפני .
 פריצי זתים הפליטים בתוך הגפח בפרשת חוקת פי'
 מתנות כהונה גרעינים ושבוש הוא לא הם זתים קשים שנמלטו
 ולא נדרכו עם חביריהם .
 פרקדא בווהר פר' ויקרא פרקדא חדא אסלק לך
 פי' מנה אחת מצד הצלעות ולפי שהיא באחורי זעיר אמר
 בן פרקדא כמו פרקדן .
 פורקדל בירושלמי ס"פ היה קורא פיסקומאדס בלעז
 מכה בעורף .
 פרקליט לשון יוני הוא ופירושו מתחנן ומחלה פנים
 ומלמד זכות .
 פרוקופי גם זה לשון יוני וענינו הכנסה והנאה
 וגדולה וכבוד .
 פרת בממונו של עולם במדרש קהלת . מפרחין
 בנבוכדנצר במדרש איכה פסוק ישבו לארץ ענין ביוזין ולעג .
 פתח ואני מפתחא עיין באות הס .
 פתיא בכ"ר רפ"ז בלשון יוני קורין לחינוקות פיריא .
 פתר בירושלמי דעבודה דף מ"א ג' פיתריא רברביא
 לשון יוני הוא ופירושו גיגיות בלעז טינאגש בערבי זיר .

אות הצרי

צד בב"ר פ' ס"ג ה"ג בשני ספרים כתיבת יד צודני
שידני פי' קאצארור אינדיאוולאדו בלעז . ואי"ג כתב בשם
הערוך ירא שמים ולא היא .

צל של דכורים שאין בו ממש כריש מדרש קהלח פי'
לפי שאינן פורחין ביושר .

צלליבא בלשוננו קיקיון בערבי אל כרוע בלעז
קטפוציאה .

צמות למחוניא בפ"ק דפיאה פי' קיבוץ הטוחנים
בגזירת השלטון וכן לקמן בפרק זה היה להון צמות . והר"י
בן חביב ז"ל פי' מס ולא נהיר . בפ"ק דרמאי גור עליהון
וצמתון פיר' ונתקבצו . ובר"פ החליל מצמתא קהלא פי' לקבץ
הקהל . בירושלמי דסוטה דף י"ז ב' עד דצמת ליה מאתן
גוברין פי' שקבץ וכן כנשוא רבה פרש' ט' . במדרש שיר
אצל כחוט השני ה"ג נראין מצומתין והן מרווחין כהדין כי
מדרשא רבה דר' חנינא רבא דציפורי פי' מצומתין מקובצים
ודחוקים ודברי מתנות כהונה שבוש .

צנע בב"ר פ' י"ח ה"ג ממקום שהוא צנוע באדם ולא
גרסינן אפי' בשעה שאדם עומד ערום אותו המקום מכוסה .
ועיין סוף פרשת כי תצא .

צפר בירושלמי דחגיגה סוף דף ע"ז אין צפרית חד
זמן פי' אם אשרוק ונרא' לי כי מזה נקראו צפרים לפי
ששורקין וכן הצפרדעים . שורקין חמיד . בנשוא רבה פ' י"ד
צפירי של הינוקו' פי' בלעז פילוטא או באלא ח"ש שם כדור
של בנות ולפי שהיא עגולה נקראת צפירה מלשון ויצפור מהר
גלעד ומתנות כהונה כתב שבוש . ועוד יש לומר שנקראת

צפירה לפי שהולכת וחוזרת כמו שאמרו בילמדנו סוף פרשת
בהעלותך בדור של בנות מורקין לו לכאן ולכאן .

צורך בריש פרשת נצבים שהיה עושה צרכיו פי'
מתנות כהונ' צרכי נקביו ולא נהיר כי צרכי נקביו אינן צרכין
כל כך זמן שיעכב מלהתפלל אלא צרכים אחרי' הם .

צרע ברכות פרשת מצורע אסור לילך למזרחו של
מצורע וכו' בעל מתנות כהונה לא הבין וכתב שם שבושים
והאמת הוא זה . דע כי רוח מערכי מצויה ביותר וכשהמצורע
מהלך הרוח מוליך הבלו למזרח ולכן אסור לילך למזרחו .
ועל דרך זה אסרו במסכ' כלה לישן בצד מזרח של גורן
הקצח כי דברו חכמים כהוזה אבל הוא הדין שאסור לצד
מערב כשרוח מזרחי' מנשכ' . ועיין במדרש איכה פסוק
טובים היו חללי חרב .

צרף במדרש שיר בפסוק א' תראוני ב' צריפין ברומי
פי' מתנות כהונה בתים קטנים ואני אומר מגדלים גדולים
וכן מוכח במדרש אסתר בפסוק גם ושתי . בפייסקא דאיכה
צרפא פי' שולחני שמצרף לאנשים דיגרי זהב וכסף נקרא
בלשון טורקי צראף .

צרצורא עיין בערך ער .

צותרא במדרש איכה פסוק היו צריה לראש פירוש
יבש וכחוש ודברי מתנות כהונה שבוש .

אות הקוף

קבר בויקרא רבה פר' כ' שלא יעשו בתיהם קבריהם פי' מתנות כהונה שרוח חזק מהפך החול עליה ועל בתיהם ושקר הוא כי אין שם חול כלל אלא מרוב גשמים בתיהם נופלים .

קדש בסוף שמות רבה קדשים הם בעל מתנות כהונה לא הבין דברי רז"ל וכתב שם שבושים והאמת כי פרע' קראם נרבעים שנקביהם רפים וז"ש נרפים אחם וז"ש רז"ל קדשים הם מלשון ולא יהיה קדש ועיין בילמדנו פר' וארא .

קווסרן בכ"ר פי' ע"ג מנהון קווסרן י"ט חולות ושבוש הוא דהא אמר פרישא מנהון בישין לא רוצה לומר עקומות כקשת הנקרא בערבי קווס .

קווק בירושלמי דעבודה דף מ"ב ד' רבי חייא בר אבא הוה ליה קווקין והוה טימי דרומי ציירא בגויה פי' כוס כן מוכח שם . ומוה הענין מ"ש בכ"ר על פסוק הלא נכריות אי הוה חמי חד קווקי טבא הוה נסיב וכו' פי' אם היה רואה כלי טוב היה לוקח ודלא כערוך שפירש עדר כי העדר והתבשיל אינן דומין זה לזה עד שיחברם המדרש יחד . ועוד כי הדבר בעצמו שקר כי לכן לא היה גזול עדר שלם . ועוד כי כל העדרים טובים ואיך יאמר אם היה רואה עדר טוב . קוומיקון בברכות ירושלמי דף י"ג ד' ובכ"ר פי' כ"ד פי' כולל כל העולם ולשון יוני הוא ובעל יפה תאר פי' חזק ולא נהיר כי גם של יונה ושל איוב חזקים היו . והוא חשב לדחות פירושי ואני עומד במקומי .

קזז מקווי מן קדמוי נ"ל שהוא כמו אתו גואזוי וקא טחו ליה .

קטבלטון במדר' רבה פרשה ד' פי' פדיון נפשו .
 קטב בילמדנו פר' צו לשון אלוניםטי קטבך קטאבה
 פי' בלשון אלבניזי ויוני קאטיבא ר"ל רד . ודע כי האלבניזי
 והיוני' הם קרובים זה לזה כמו עמון ומיאב .

קט בירושלמי דסוכה דף נ"ב תלה בה קיטיות פי'
 בגדים מצויירים כמו טפיטי . בילמדנו דף ס"ו ג' בקנאות
 ט"ם הוא ונ"ל בקטאות .

קטלפתא כל דבר הנמכר מעט מעט בחנות כמו
 יין ושמן נקרא בלשון יוני קטליטו ר"ל אמינודו בלעז .
 קטע ראש קטיעא ימלל . עיין מה שכתבתי בערך
 בעל .

קטפירי ארעא בווהר פ' בשלח עמוד פ"ד פי' תחתיות
 ארץ ולשון יוני היא .

קטפרס אם היה מקומו קטפרס גם זה לשון יוני
 וקרוב לענין דלעיל ופי' מורד כמו כמים מוגרים במורד .
 ולפעמי' קטפרס פירו' מכות .

קטיקטון בפ' חזריע פירש מ"כ קטן שבקטנים ושבוש
 הוא כי אין זה לשון הקדש אלא לשון יוני וענינו סכלות מעט .
 גם מ"ש שם ירקרק ירוק שבירוקי' אדמדם אדום שבאדומים
 שבוש הוא כי אדרבה ירקרק אינו ירוק בשלימות אדמדם
 אינו אדום בשלימות .

קטר כוהר ס"פ בראשית חמא בני נשא דהוו מקטרו
 בקטרא דקשתא בקולפא דקנטיר פירוש ראה בני אדם שהיו
 קשורים בקשר האבר הנקר' קשת פי' משכב וכוור היו עושין
 בספינה . קשתא כד"א וחשב באיתן קשתו בקולפא לב הים
 נקרא בלעז גולפו . קנטיר שם מקום מעבר לים טבריה עד
 היום נקרא כן .

קוטרא בגולמא בריש הווהר דע כי התוכנים קורין
 קוטר לקו החולק העגולה . בפר' אמור עמוד ר"ו בקוטרא
 דארחא פי' באמצע הדרך .

קטרקטין בכ"ר פי' ל"א כמין קטרקטין היה לו פירו'
 דלחות של ארוכות וו"ש שם והיה פוססן מן הצד ר"ל מגביהן

ופוחחן וכ"מ בנ"א והיה פוחחן . א"נ היה משפילם ודומה לו
 בזמא ירושלמי דף ט"א פוסה ויורדת .

קיא במדרש אסתר פר' ג' מקיא מלמעלה וקלון
 מלמטה פיר' כשהיה רובע את צדקיהו הוא היה שופך זרע
 וצדקיה מטיל רעי וכן מוכח שם לעיל .

קאלו בשמות רבה קאקוגריסין הוא או קאלוחסין
 הוא פי' הרבותו רע או טוב בלשון יוני קאקו רע קאו טוב .
 קולא בויקרא רבא פי' ל"ו פי' לבוש קולא כמו גולא
 ובספר כתיבת יד גרים קולר והוא חכשיט לצואר ונקרא
 קטלא .

קלמיון עיין מה שכתבתי לעיל בערך גפן .

קלנדרס קלון דיאו בפ"ק דעבודה ירושלמי פי' טוב
 האלקים ולשון יוני היא .

קלוניפי בילקוט דשיר השירים דף קע"ט לשון יוני
 הוא ופי' כלה טובה .

קטמיות בכ"ר פי' צ' פי' מיני אפר .

קילוני בנשוא רבה פר' ד' וקראו לו קילוני כמו
 קלוניא פי' דרור ופיטור מכל מיני מסים . ומ"כ כתב שבוש .
 קולב רוחח בכ"ר פי' ל"ה לשון ערבי הוא ופי' צינור
 ומזלג בלעז גאנצו וביפה תואר פי' קררום או צבת ולא נהיר .
 קלטיר בריש אדרא זוטא קולטרא דקטפא פי' מנטפת
 הקטף שהוא הצרי שהוא רפואה וחיים ולשון לעז הוא
 קולאדירא . ובסיפרא דצניעותא פ"ק כענין הנחש קולטרא
 בקטרוי פירש מנטפת עטרן בערבי קטרן שהוא סם המות
 כי גם את זה לעומת זה עשה האלקים .

קולניות בילמדנו פרש' נשוא פי' המדפים יוצאניות
 ושבוש הוא אלא ר"ל שצועקת כשמדרכת . בילקוט פר' וארא
 סי' קפ"ב קולנים אלו הצפרדעים פי' לפי שכל היום וכל הלילה
 חמיד לא יחשו מלועוק . בילקוט שיר סי' תהקפ"ה נחשת
 קלניתא פירוש כשמכין עליו משמיע קול ערב .

קלס בכ"ר פר"ה קלוסין של הקב"ה כן גרים הערוך
 לכן פיר' צווי אבל בדפוס כתוב קלוסין להק"בה ויהיה פי'

הלל ושכח וזה עיקר . בזהר ס"פ ויחי קליסין פי' נכוסים .
ברכות פר' צו קלוסין פי' מתנות כהונה ענין שכח ושכוש
הוא אלא ענינו גזירת מלך כמ"ש במדרש איכה פסוק היו
צריה לראש דעכרת על קלונין דידי פי' שעכרת על גזרתי
ועיין בערוך ערך קלוין וכריש מדרש איכה הפלתי קלסים על
א"ה פי' גזרה .

קוליס האיספנין מין דג ידוע בקוסטנטינא עד היום
נקרא כן והוא קטן כורת . ומוה הענין נ"ל שהוא מ"ש בילמדנו
פי' כי תשא היה משה מהלך ברקיע כקוליאס הוה פי' בקומה
זקופה כי כן הדג הוה אפי' אחרי מותו הוא ישר וקשה וזקוף
טיוז בלעז .

קלס בירושלמי דגיטין דף מ"ז ערקת לקליסיא פי'
בית עבודה של יונים נקרא כן .

קלר בלשון יוני קורין לעיגול של פח קולורא . ולחדר
קילרי קילארין של מלך הוא החדר שבו כל צרכי סעודה
ומיני אכילה ושחיה וי"מ אוצר ולא היא .

קולר שלשלת ברזל שמקיף הצואר . בלשון רומי קורין
לצואר קולו .

קלת בקלהות של כסף פי' בסלים ולשון יוני הוא .
קמין הוא הדרך שהעשן עולה בו ויוצא לחוץ
גימיניאה בלעז .

קומים תיכוורין בסנהדרין ירושלמי דף ל' ובויקרא
רבה פרשה ה' קומום איספסורין בלעז טריווריו מאיור בטורקי
חונאדר באשי . (פי' שר ממונה על האוצרות .)

קומפרומיסין בירושלמי פי' ואלו מגלחין מפרש
ר' יוחנן שטרי בירורין זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד
ולשון לעז היא ולפעמים פי' הנאים .

קמץ בר"פ הרואה שדר הב"ה קומצי ונקבזה פי'
הערוך חגבים וקשיא לי שאין דרך חגבים לנקיב הר ורש"י
ז"ל פירש נמלים . בכ"ר פי' צ' ה"ג א"ר יוחנן מן קמצא
לריחיא ולא חסרין כלום פירו' ככל יום היו מוציאין מן הכור
לטחון והכור איננו חסר . ורכנן אמרין דקמצהא ודלא

קמצתא כלומר לא בבור בלכד היתה ברכה זו להיותו מקום
סמוי מן העין בקרקע אלא אף בשאר מקומות ובכלים היתה
ברכה זו . קמצתא פירו' בורות כמו חופר גומץ .

קומטרא דהורמנא בוור פ' נח פ' כללות המלכיות .

קום טונא שם בפ' לך לך פ' מכס .

קיני נמנו על קיני וטיהרוה עד היום נקרא כפר קיני
קרוב לצפת .

קיניגו לשון יוני הוא ופי' ציד קאצא בלעז .

קונכי כב"ר פרש' ס' בכף גרסינן בשני ספרים כתיבת
יד ולא בבית ותמהתי על רש"י והערוך ז"ל שפי' בגדים או
כלים דהא כלים ובגדים מפורשים בפסוק ועוד כי על מה
שאמרו רבנן קליות ואגוזים דהיינו מגדנות אמר ר' הונא
קונכי אלמא אוכל הוא ונ"ל דגים או בשר מליח כמו לוקניקי .

קונעתו בכראשית רבה ריש פ' ל"ב וריש פ' ל"ח
פ' הערוך אשתו ואני אומר לא כל אשת איש נקראת כן
אלא המטרוניתא בלכד שהיא עטרת בעלה קונעתו מלשון
וענקים לגרגרוחך ועיין לקמן בערך שנץ אלא שדואג הרשע
כדי שלא להזכיר שם של כבוד על דוד החליף סדר האותיות .
קנתא דכולבא כריש נדריב ירושלמי פ' דרך לומר
יד הכלי ואין דרך לומר כלי היד .

קנתר בכראשית רבה פ' כ"ג נבראו קינטורין פיר'
יפה תואר מכעיסין ולא נהיר כי זהו מה שהם היו עושים
והיינו נתקלקלו הדורות אבל קינטורין הוא מעשה הכורא בהם
ופירושו פגומין .

קסטרא בוור פ' וארא קסיטרא לשון יוני הוא איסטאנו
בלעז . בפרשת קדושים בחוספתא פסולת וקסטורא מכספא
זה על דרך הכתוב ואסירה כל בדיליך . וענין אחר שם בפ'
סקץ עמוד תל"ו כצפורה בגו קסטירא פ' מצודה קאסאדירא
בלעז . וענין שלישי אלו היו א"ה יודעין מה מקדש יפה להם
היו טקיפין אותו קסטריאות פ' הערוך היינו גוזטרא ולא
היא אלא לשון יוני הוא ופי' מגדלים וערי מכצר ומוה הענין
בנשוא רבה פ' י"ב ומצודתי קסטרא דידי . ובוור פ' אמור

ר' אלעזר הוה בקסטרא דכי חמוי כלם פירושם מגדל ועיין לעיל בערך גסטר . בריש פר' בחקותי הושיב בו קסטריינים פי' שומרי' במגדלים בלשון טורקי היסאירלי ובלעז קסטילאני . וענין רביעי בוהר פרש' ויחי פסוק אוסרי לגפן בקסטירא דחמרא פי' אחרי החמור בלשון יוני אחרי קסטירא . וענין חמישי במגלה תענית פר' ששי מלכי יון היו מושיבין קסטריאות בעירות להיות מענים את הכלות וכו' עד בא הקסטרון לטמאה פי' המעוברת בלשון יון קסטרומיני והמעבר האשה נקרא קסטרון .

קסילופנס לשון יוני הוא קסילו עץ פנס פיניר בלשון טורקי ובלעז לינטירנא . מנהג העולם הרוצה לעשות פנס גדול מביא עצים דקים ומדבק עליהם ניירות ומאיר לרבים .

קסר בפ' קדושים בוהר עלמין קסירין פירו' שבורים ולשון ערבי הוא .

קסרקיסון בריש מדרש איכה לשון יוני הוא ופי' מגדל ובית . בסוף מדרש שיר פסוק היושבת בגנים קצרקטין שלו פי' אנשי המכצר והבית שלו .

קפו בב"ר פ' פ"ו הכי גר' כל אותה דובא קפו ואית קפו רב מן דין פי' כיון שיוסף נצח אשת אדונו אין גבו' כמוהו . קפו כמו קפץ והכונה שקפץ עליו ונצחו . אי נמי קפו כמו קפח .

קפט בוהר פ' אמור בקפוטא דאצבעא פי' ראש האצבע ולשון רומי הוא .

קופטרא דטופסר' שם בפרשת ויחי פי' כורת המות קופטר' בלשון יוני כורת טופסיר' כמו טופסיקו שהוא סם המות בלשון לאטין ודומה לו בסוף פ' וירא ובפר' ויצא ובפ' אמור וכאן הכונה לומר שר"ש מטל המות . בפרשת אחרי מות שמעון ליתיב בקופטרא פי' נכרת ונפרד .

קפל בילמרנו פרשת וישב קפאלידם של עמודים פי' ראשי העמודים והם הכותרות . בויקרא רבה ס"פ כ"ה קיפלוס לשון יוני הוא ופי' ראש ומתנות כהונה כתב לשון חזק ושבוש

הוא . בכ"ר ס"פ מ"ח קפליוח פי' מנעולים קאדינאדו בלעז .
 וכן בריש כי השא זמ"כ נשתבש בשניהם וטעה בדברי הערוך
 וחשב שקאדינא וקאדינאדו הכל דבר אחד .

קיפרום במדרש איכה פסוק על אלה אני בוכיה
 קיפרום נהר וכו' מלח נהר שבוש הוא והוא פי' משובש ממי
 שלא ידע מהו קיפרום וחשב שהוא נהר ואינו אלא האי
 הגדול' גיפרי בערבי קוברום .

קפרן בויקרא רבה פרשה ל"ד פי' הערוך ראשו שמן
 ולא נהיר אלא קופרן גרסינן בדלת ופירושו בשרים כלומר
 כמה הוא בעל בשר .

קצח בערבי קאצחא או חב 4 ברכה בלעז אשינום
 ניגילה גיטוני .

קצר בירושלמי ס"פ כל כתבי קצרא של ציפורי ובר"פ
 כל הרוקין קצרן של גוים פי' מגדל .

קקו פדיפטי בירושלמי דבחרא דף י"ז פיר' תרכות
 אנשים חטאים ולשון יוני הוא מאל קריאדוש בלעז .

קירי פלי בריכסון בירושלמי דשבועות סוף דף ל"ד
 פי' זה שרואה מטר יורד ואמר אדוני חזר להמטיר בתמיהא
 כי הוא מצטער במטר לוקה משום שבועת שוא והא קמ"ל
 דאף על גב שלא הזכיר השם בלשון הקדש אלא בלשון יוני
 קירי שר"ל אדוני עכ"ז לוקה . פלי בריכסון ביוני חזר להמטיר .
 ובנדריים ירושלמי דף ל"ח צריך תיקון . בווהר פרשת ויחי
 פסוק אוסרי לגפן דקירא דאימיה די לה שיניורא די שו
 מאדרי בלעז .

קרוסופינא בווהר ר"פ זארא קרוסופינא מטרונותא
 לשון יוני הוא והיא מלה מורכבת מן קירא שפירושו גבירה
 ומן סופינא שפירושו שותקת כלום' גבירה שתקנית . בפרשת
 נח קרוסוני ממנן פי' שרים .

קרדינותא בווהר בוצינא דקרדינותא ראיתי בו
 כמה פירושים של תהו והאמת שהוא לשון יוני ופירושו שמחת
 לב קרדיא בלשון יוני לב וכדי להעלי' אמרו כן לפי שסודה
 למעלה בקוצו של יוד וממנה המוחזן לאבא ודי בזה כאן .

קר נב"ר פ' ע' אלו ג' קרואים פי הערוך ג' ארונים של בית הכנסת וקשה וכי בכל כ"ה יש ג' ארונים ועוד כי אין קרוי' ארוני' ונ"ל ג' העולים לקרוא בתורה ומצאתי כדברי בירושלמי דברכות דף י"א אילין ג' קרויות וכי עיין שם ובחעניות ירושלמי דף ס"ז סוף עמוד ג' ולא שכעה קרויין אינון עוד שם בדף ס"ח ג' קרויות שכתורה לא יפחתו מעשרה פסוקים .

קריפא עיין לקמן בערך תפס .

קר קס בחי קרקסאות כחבתי באות התיו .

קוריים בערך גת .

קרירה פרסיקה בירושלמי דכלאים דף כ"ז פ' אפרסק אגוזי בלשון יוני .

קורדקיוסין בפסחים ירושלמי דף ל' וכבלי דף נ"א קורדקיות של זהב ובויקרא רבה פ' י"ב קורדקין שלה פ' בערבי קולקב ביוני גליציא בטורקי נאלין כלעז צוקולי .

קוריים בירוש' דשבת דף י"ז חבלים של קוריים כלי קוריים פ' מין קש וסיב . ובמדרש קהלת פסוק ושנאתי את החיי' נחעטף בכלי קוריים שלו נ"ל דגרסינן קוריים בסמך .

קרס מהו לעתים לקירסין פיר' עת בלשון יוני קירוס והערוך הביא ג' נ"א משובשות .

קרסיות לטובה במדרש קהלת פסוק גם במדעך ענין האונה והקשבה ולשון יוני הוא .

קרטיסים בים פ' עיכוב זמניעה שלא יפרשו ספינות בים הגדול .

קוריסין בר"פ עקב פ' בזול וכן מפורש שם ומתנות כהונה פירש הפך האמת .

קרוכין או קרוקין עגלות מכוסות שש עגלות צב .

קירמידן רעפים כפופין שמכסין בהן הגגות בארץ יון ואדום טיגס בלעז .

קורסם פירש הערוך היינו ברזל ט"ס הוא וצ"ל ברדל ענין הכאה ונ"ל נשיכה מן כי יאכלנו הארבה ת"י יקרסם . זחנן נמי שדה שקרסמוה נמלים וכתיב יכרסמנה חזיר מיער .

קרץ ברכות פרשת קדושים פ' כ"ה אי קרצת לא
 חשכת בעל מחנות כהונה לא הכין הכונה וכתב שם שבושי'
 והאמת דה"ק ליה אם חגיע לאור הבקר לא חגיע לערב כי
 זקנת מאד ולמה לך לטרוח . ואכלו קרציהון דיהודאי פירושו
 אכלו בשרם כמ"ש בקרוכ עלו מרעים לאכול את בשרי ולשון
 יוני הוא ודרך העולם מי שמדברים עליו אומר אכלו את בשרי .
 קושררתיה בילמדנו ר"פ אחרי מות פ' המדפים
 קו השרר' כמו שאוחזין בידיהם המלכים ושבוש הוא כי לא
 היה הולך אלא כהדיוט כמ"ש שם שהיו קורין אותו שוט' ומכין
 אותו בקנה ועוד כי מה שאוחזין המלכים אינו נקרא קו אבל
 גקרא שרביט הזהב או שבט מלכו' . ועוד כי במדרש קהלח
 פסוק וכל אשר שאלו עיני ובפסוק שבתי וראה חחת השמש
 ובפיסקא דאחרי מות ובערוך ערך קשר לא גרסינן הכי
 אלא ה"ג קשרחיה וצ"ל קערחיה והיינו קערה לאכול בה א"צ
 קשרחיה בערכי קליפתו מנהג הגולים לוקחין קליפת דלעת
 יבשה ועושין אותה כמו קדרה ומשחמשין בה כמה מיני
 חשמיש וקודיה כמו כוזה כוז לשחות בו . וע"ק לן דא"כ קנה
 למה ליה .

אות הריש

ר כב בירושלמי דמ"ק דף פ"ג אפי' רבנין לא חכמין
מבארה מתניחין פי' הרבנים שלנו .

ר בסי בירושלמי דשבת דף ג' ב' ר' ירמיה סלק לגבי
רבסי פי' רב אסי .

רבע בירושלמי דברכות דף י"ב ב' גזירה דהוא רבע
פי' גזור אני שהוא ישב .

ר ה ט בויקרא רבה פ' ל"ה רהיטין של יעקב פי' לזרעו
קורא כן לפי שהוא רץ כחץ .

ר ז ה בית מרוח הוא בית האבל ורז"ל קורין לשמחת
הרשעים וסעודותיהן מרויחין ובמדרש קהלת פסוק טוב ללכת
כחב מחנות כהונה שבוש .

ר ח ת ענתה דק"ש בירושלמי דברכות דף י"ד ב'
פי' הגיעה זמן ק"ש .

ר ט ב כחב הערוך תמרים שאינן מבושלות נקראין
כן בערבי . ואני אומר מבושלות יותר מדאי והן לחות ורכות
ולא יבשות .

ר ט ט במדרש שיר פסוק לסוסחי כמרטט לפניהם
פירוש מוציא רעי וז"ש שם כד"א רפתה דמשק הפנתה לנוס
ורטט החזיקה שרפו נקביה והטילה רעי מגודל הפחד החזיקה
כאדם שמחזיק עצמו שלא יטנף המכנסים .

ר ט יח אונגוינטו בלעז (unguento, Salbe) .

ר כ כ בשמות רבה פרשה ב' כמה ריכוזין התקנה
למעוברות בספר כתיבת יד גרסינן ריקוחין וכן חמצא בילמדנו
בפרש' שמות וכן עיקר כי לפי שהמעוברות נפשו קצה בלחם
ומאסות החבשילין הן צריכות מרקחות .

רכב כל כניסת נשמה בגוף נקרא כזוהר רכיבה או הרכבה וזה בין באדם בין בבהמה חיות ועוף בין בגופניים בין ברוחניים . בפסו' והנחש היה ערום נחת סמאל מן שמיא רכיב על נחש פי' נכנס סמאל בגוף נחש ונתלבש בו ונחגשם . ועל זה הדרך לפעמים בקדושה כמו הנה ה' רוכב על עב קל וירכב על כרוכ ויעוף .

רסס בויקרא רבה פר' י"ט ובמדרש קהלת פסוק בעצלתים הדין רסיסא פי' מחנות כהונה לשון ריצוץ ושבוש הוא שהרי מדרש זה קאי על ידלוף הבית ולכן פי' טפין כמו רסיסי לילה וה"ק מהבית הדולף יש סכנת מפולת אבל מהבית הבקוע אין סכנת מפולת כיון שנתישב הבנין כך ובמדרש שיר פסוק נרד וכרכום הגירסא להפך .

רפאיות בילמדנו פרשת הצוה יש לי גפן שעושה ג' רפאיות בכל שנה פי' שלש פעמים בשנה מוציאה ענבים . רפט בנדרים ירושלמי דף ל"ט ג' ביצה רופיטון לשון יוני הוא ופירושו רכה שנגמעת .

רפק בכ"ר פי' מ"ה ה"ג מתרפקות על בעליהן כמו מתרפקת על דודה .

רפש שם פרש' ויגש רפש הד רפיש פי' בעט בעיטה בארץ .

רצף שם פר' ז' רצוף רצפך פי' הערוך שהם דברי המלקה ואני אומר שהם דברי הלוקה שנתרצה ללקוח וכן תבין דעת יפה חאר . אבל מה שפי' השטח שטיחתך מלשון רצפת בהט ושש אין נ"ל כי לא בלשון הקדש הוא מדבר אלא ה"ק ליה דרוש דרשותיך וחבר ראיותיך כי טובות הנה רצוף מלשון ימים רצופין .

רקד בערוך יש כאן ס"ס ועיין מה שכתבתי בערך זמר .

רקב בפרק אין מעמידין דף ל"ב הרוקבאות ויקח לחם וחמץ מים תרגומו רוקבא דמיא כלי עור שנוחנין בו מים נקרא בערבי ראקווי .

רש השני בערוך יש כאן שבוש גדול עיין מה שכתבתי
בערך בעל .

רתק בשמות רבה ס"פ כ"ז שלא הרתיק עליה פי'
שלא חזר וסבב עליה . שם פר' ל"ג הקב"ה הרתיק עלי
מחזר עלי . בב"ר פי' נ"א מרתק מן גבר פי' אגרוף ולא
אבן ודלא כיפה תואר .

אות השין

שין שקליה לאליל ואוחביה בשין ותיו שלך פי' הערוך בשת ותחת שת מקום השחנת מי רגלים תחת מקום הצואה . ולא נהיר כי מקום מי רגלים אינו ענין לכאן כלל ובעונותינו באזנינו שמענו בכל עת המנבלי' פיהם אומרים שימהו כפי הטבעת ואף כאן שיין ותיו מקום א' הן שת והו' והוא פי הטבעת .

שב אלמנה שבבית נ"ל פי' שרגילה הרכה אצל שכנותיה .

שבחו של רשב"י בירושלמי דברכות סוף דף י"ב ובב"ר פי' ל"ה ובמדרש קהלת פסוק חופר גומץ דף קי"א וב"ר פי' ע"ט . שבחו של חוחנו רבי פנחס בן יאיר בפ"ק דרמאי ובבבלי פ"ק דחולין . שבחו של רבי אלעזר בר"ש בפסקא דויהי בשלח . ובמדרש קהלת פסוק תן חלק ובב"מ בהשוכר את הפועלים .

שבל בסוף שקלים מהלכין שיכולת פי' באמצע כמון שכולת הנהר שהיא באמצע .

שגמיו בב"ר פי' כ"ו פי' עצים כמו רצועות שלוחות הדלת מסומרו' בהם והיינו דחנן נסרים שבמרחץ ששיגמן . אני משגמן ביסורין פי' רוצען כדאמרינן אליהו רוצעו ויפה תואר פירשו מקשרן ואין נ"ל . גם מ"ש שגמיו בריחיו או ציריו אין נ"ל ובמדרש קהלת פסוק טונה חכמה פיר' מתנות כהונה ציר ושבוש הוא .

שגר בירושלמי דברכות דף ט' ג' אשגר חרד ברכה פי' שכח ודילג ומוה הענין אשגרות לישן .

שחל השחלים והשום בערבי חרף או רשאר בלעז מסטוירסו נסטורצו .

שחן בכ"ר פ' ט"ו דבוק לשחין וישחין לך פ' התדבק
עם החם ותתחמם .

שחץ בשמות רבה פ' ח' שחצים בעולם פ' כמו
שקצים .

שויצת סייבת בכ"ר פ' ע"ח דע שאמלא שהמלאך
ציער את יעקב וגם נגע בכף ירכו לא היה יעקב יכול לומר
לו לא אשלחך וכפרט שהיה המלאך אומר הניע זמני לומר
שירה אבל כיון שהוא הקדים וציערו בכח ובדין אמר לא
אשלחך וכו' וז"ש שויצת סייבת כלומר כיון שעקצתני וצערתני
כל הלילה ואח"כ נגעת בכף יריכי ועשיתני צולע לא אשלחך
וכו' שויצת מלשון שיצין שהן קוצין סייבת מלשון סיב של דקל .
שכרון בכ"ר פ' ח' פ' אנגריא ולשון ערבי הוא
סוכרא .

של בכ"ר פ' כ"ב מאיוו שלוח נשלה פ' הוסר ובפ'
כו' לא ישלי וי מפומך לא יסור .

שם בריש בכ"ר שמו של משיח הוקשה לבעל יפה
תואר איך הזכירו בו כריאה ונרחק לחרץ ונ"ל כי שמו של
משיח זוהי נשמתו כמו ותקראנה לו השכנות שם . שם עולם
אחן לו זוהו שמו של משיח הנזכר במדרשים .

שמן בויקרא רבה פר' ה' חשבע מן שמיניהון פ'
עגלי מרבק .

שמשק בפרק שמונה שרצים מאי אוזביון שמשק נ"ל
דהיינו מאגוראנה כי כן בלשון לטין נקראת שמפשווקום .
שמר בסוטה ירושלמי דף כ"ו ג' אתמול טמאה שמירון
טהורה פ' היום ביוני סימירא .

שניץ בירושלמי ס"פ היה קורא כשעלה רבי ייסא
מבבל לא"י הלך לרחוץ בחמי טבריא פגע בו לייצן אחד
והכהו על צוארו אמר לו עדיין עונקתך רפיא פ' הענק
שבצוארך רפויה והמנהג לעשותו מצומצ' וצר כדי שידחוק
את הבשר וחיראה שמינה כי לכן נקרא קטלא אפונאדור
בלעז . ועוד י"ל עונקתיה כמו חונקתיה . והיה שר העיר
יושב ודן ליסטים אחד ובא אותו לייצן ועמד משחק כנגדו

אמר השר לליסטים מי היה עמך . א"ל זה שמשחק היה עמי חפשו השר והכהו ביסורין והודה לו על הרוג אחד . יצאו שניהם טעונין שני עצים לחלוחם עליהם פגעו כר' ייסא שהיה יוצא מהמרחץ א"ל הלייצן אותו ענק שהיה רפה כבר שנצת פיר' הרי נרחק שעתה ירחקו החבל על צוארו ויחנק . א"ל אי רע המזל ולא כן כתיב ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם . קשה היא הליצנות שתחלחה יסורין וסופה כלייה תחלחה יסורין שנאמר אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם וסופה כלייה שנאמר כי כלה ונתרצה שמעתי וגו' .

ש עף נכאת וצרי ולוט חרגום נכאת שעף כמו שעוה . שף בויקרא רבה פ' ל"ד קדרה על שפייה פי' כירה כדתנן לשפות עליהם את הקדרה וכתיב שפות הסיר שפות . וענין אחר שפאי דחמר במדרש שיר פסוק אל תראוני פירוש המוליכים יין ממקום למקום למכור נקראים שפאיים .

שפט בשמות רבה פ' ח' ובילמדנו פר' וארא ופ' בשלח אל תקרי שפטים אלא שפוטים פי' בעילות בלשון לעז . במדרש קהלת פסוק ונתתי את לבי לדרוש שיפוטו של ממון שיפוטו של גזל שיפוטה של חורה ענין תאוה וחמדה . ומוה הענין י"ל ואת יואש עשו שפוטים כלומר עשו תאוה בו . צדיק יצר הטוב שופטו רשע יצר הרע שופטו פיר' משתחרר עליו ושולט בו .

שפע בויקרא רבה פר' ט' משופע ביותר פי' שפל ועניו ולכן חשב שהוא חכם . במדרש קהלת פסוק את הכל עשה יפה שפעת קורייה פי' קורה גדולה וגסה . שר בירושלמי ס"פ היה קורא תרין שרין פי' שתי קורות להצלב עליהן .

שרע בירושלמי דברכות דף ט' גילתיה שרעה פי' נופלת ונשמטת ממנו . בשביעית דף ל"ז ודף ל"ח ד' שרע מינה פי' משך ידו ונשמט . שם דף י' כ' ובמדרש קהלת פסוק טוב ללכה רבי זעירא שרע בדיבורא פי' נפל בשרה בשוכו מבית החיים והרואים חשבו שמחסרון כח נפל ובאו להקימו ואז ראו שלא נפל מחולשא אלא שברצונו נתעכב

שם ושאלוהו למה ישב שם ויען ויאמר כדי לחשוב בענין המיתה . שרע פי' נשמתו ונפל . בדיבורא כמו בדברא איעני פירו' נתעכב ודומה לו בנשוא רבה פרשה מ' איעני דרש פיר' נתעכב ואיחר בדרשתו .

שקיומו שם בירוש' דף י' ד' שקיומי ופיתא פי' חתיכות פת מבושלו' ולשון יוני הוא אבל מ"ש שם פיתא ופירור הם פירורין קטני' מבושלים .

שרי קברא בזהר פרשת שמות דף י"ו ע"ב או עמוד כ"ז פי' שבועה במי שעתיד לפתוח הקברות .

שרף שורפה חיה שרף פינכא דדייסא לשון לעז הוא סורור אי נמי בערבי שרב . כל סעוד' שאין בה שרף פי' חכשיל במרק בערבי שורכא או גורוא . הצרי אינו אלא שרף משקה שנקרש בלעז גומא בערבי צמג .

שרץ בירושלמי דנזיר דף נ"ו רשב"י אומר מפני מה אמרו השרץ מטמא בכעדש' מפני שחחל' ברייתו בכעדשה . ופריך רבי יוחנן אי הכי המת יטמא פחות מכזית דאמר רבי יוחנן להביא את הנפל שאין בו כזית וכן הנבלה תטמא כנגריר של אפונים דאמר רבי חנינא אני ראיתי עגל כאפון בשפיר . ומשני מאי כרון מדרשות אמינא דרוש קבל שכר ע"כ . כתוב בשלטי הגבורים דמסכת ע"א דף שנ"ד ב' וכי המדרשות אמנה הם הרי לך מבואר שלא אמרו חכמים המדרשים על דרך אמונה ועיקר אלא להרבות טעמים למקרא עכ"ל . ולא ירד לסוף דעת הלשון הזה וחלילה לוטר כדבריו אלא הכי פירושה לפי שמן מ"ש רשב"י בטעם טומאת השרץ היה מתחייב להוליד חולדות כדין טומאת מת ונבלה שיטמאו בפחות מכזית וזה הפך ההלכה לכן אמרו שאין לדקדק כ"כ על הטעם ההוא דאין משיבין על הדרש דהיכא דאיכא למדרש דרשינן ואין למדין משם הלכה למקום אחר . ואם לא היה המדר' אמונ' ועיקר איך אמרו דרוש וקבל שכר . וכל זה כתבתי לפי גרסתו אבל יש לוטר שנוסחא משובשת היא שהרי בספרינו כתוב אמינא והכי קאמר מדרשות קאמרת אני אומר דרוש וקבל שכר .

שיר באחרון מכלאים השיריין והכלך בירושלמי פי'
 מטכסא והוא משי בלשון יוני והערוד כתב שש טוב ולא נהיר.
 ששיתא דקנדילא בנשוא רכה פ' י"ב פי' הערוך
 פתילה של נר ואני אומר עששית עין מובלעת ואחר ימים
 מצאתי כדברי ברכות ובילמדנו ס"פ וארא ובמדרש שיר פסוק
 צאינה וראינה ובפסיקתא פר' ט' .

שת שותא דינוקא בשוקא או דאבוה או דאימיה פי'
 דבור¹⁷ כמו שועתא . כתעניית ירו' דף ס"ו ד' מתחמד מישמוע
 שועתה פי' האב לשמוע דבורה .

שתם במדרש איכה פסוק גם כי אזעק תשחם חביתו
 פי' הפתח ונראה מה שבתוכה אם טוב או רע ומתנו' כהונ'
 כתב השכר והסתר ושכוש הוא .

17) In der *ed. princeps* steht hier noch עין מובלעת ,
 was ein aus dem vorhergehenden Artikel ששיתא ent-
 standener Schreibfehler ist.

אות התיו

תובן בירושלמי דחגיגה ומה הוית דריש תוכן פי' מה
היית דורש עוד . פריטין תוכן מעות יותר . ובלשון משנה
אומרין שוב כמו ושוב מעשה ברבי פלוני ר"ל ועוד .

תכליא בריש דמאי והגופנן שומרה פי' בערבי שומאר
בלעז פינוגו מה בין ביהודה בין בגליל מן מה דמתלין לה
מתל בגליל שומרה שמר מרה מאן מתליך אם תכליא הדא
אמרה בגליל פטור וביהודה חייב פי' ממה שמושלין משל
בגליל ואומרין פינוגו שומר המרה בבריאותה אי נמי שומר
בעלי' מי כמוך אם כל החבלין הנותנין טוב טעם משמ'
שכול' היו רגילין לאכלו והי' בא מן ההפקר ולכן שם פטור .
כוסברא כוס ברתא פי' אכולי בתי כי טוב מה בין ביהוד'
בין בגליל מן מה דמתלין מתל ביהוד' כוסבר' כוס ברתא
מאן מתליך אם תכליא פי' ממה שמושלין משל ביהודה ואומרים
כוסברא כוס ברתא מי כמוך אם כל החבלין משמע שכולם
היו רגילין לאכלו והיה אצלם הפקר ולכן שם פטור . ודע
כי גם האניסון הוא מין שומאר והוא המשובח . והכוסבר
המשובח הוא גרגירי הזרע היבש .

תבק בכ"ר פ' ל"א אמה תבקין כמו תבקינא פי' אמה
של חיבת נח .

תודום איש רומי בפסחים ירושלמי דף ל"ד שם חכם
גדול הוא שהיה משלח לא"י פרנסה החכמים ופי' תודום
תיאודוסי בלשון יוני יהונתן או מהתיה .

תחלם במדרש איכה פסוק כילע ה' ובירושלמי דתעניות
דף ס"ט כפר שחלים דהוון מרביין בניהון כאילין תחלוסיא .
הערוך הביאו ולא פירשו אבל ממה שכתבו בפרק בפני עצמו
ולא כתבו בפרק דלעיל מיניה נראה שלדעתו זהו דבר אחר

ואינו שחלים הנקרא מסטואירסו או נסטורצו או קריסון
 ובערבי חרף או רשאד ובידאי כן הוא כי אם היה פירושו
 רשאד לא יתישב לא גירסא זו של ירושלמי ולא גירסת הבבלי
 בפרק הניזקין דף נ"ז שאמרו שהיתה פרנסתן מן שחלי' ולכן
 פרש"י שם טין מאכל הוא ולא פי' קריסון כמנהגו במקומו
 אחרי' כי א"א שמאותו ירק היתה פרנסתן. ונ"ל שזהו מענין
 תחל השני שכח הערוך שפירושו תמרים וה"ק היו מגדלין
 בניהם כתמרים כלומר בעלי קומה ע"ד הכתוב צדיק כחמר
 יפרח וכתיב אשר כגוב' אחים גבהו אי נמי לענין הרבוי
 קאמר כי דרכן של דקלים שגדלין זה בצד זה עד שמכסין
 את עין כל הארץ וכוה יתישב ג"כ גירסת הבבלי שהיתה
 פרנסתן מרוב התמרים שהיו מוכרים. ובעל מתנו' כהונ' כתב
 שהיו מפרנסין בניהם בשחלים ושנוש הוא. ובענין תחל
 השלישי שכח הערוך שהוא רשאד קשיא לי מ"ש בנמרא
 שחלים לבנים וכי יש שחלים שחורים ולבנים. ונ"ל כי ליבש
 קורא לבן וללח קורא שחור אי נמו לזרעו קורא לבן וז"ש
 בגיטין דף ס"ט לינפח ליה חבריה כי היבש אפשר לדוכו
 ולעשותו אבק ולנפחו. וביקרא רבה פי' ט"ו פסק המעין
 הלבין הירק.

חלש מירק סיפסף בנשוא רבה פר' יוד פי' חלש
 עקר השיער מעיקה מירק השירו ע"י סם כד"א את חמרוקיה.
 סיפסף קצין מקצת ונשאר מקצת.

תזקיטא לעיל בערך זקט.

תמהוי מלא כל טוב בילמדנו פרשת כי תצא פי'
 בערבי טבאק ובלשון טורקי סיני.

תנחומא כתבו המדפיסים תנחומא הנקרא ילמדנו
 ושקר הוא הלא תראה הילקוט שמוכיר שניהם בכמה מקומות
 אלמא האי לחוד והאי לחוד. והנה תנחומא אינו נמצא כלל
 ואולם נתכאר לי שיש ממנו ארוך וקצר הקצר הגיע לידי
 בשלימות והארוך הוא חשוב מאד הגיע לידי ממנו פרשת
 ואתחנן ופרשת עקב.

תנינא הא דאמרינן בזהר יחודא תנינא ח"ו אינו

כפשוטו כי באמת אין שם אלא יחוד אחד והוא ארבע אותיות של שם יהויה מיוחדים ואדוקים באין סוף . ומ"ש יחודא תנינא אינו אלא ע"ד השאלה ואדרבה עיקר הכוונ' בו הוא קיצוץ ופירוד ר"ל לקצץ הערל' ולהפריד הטומאה מן הקדושה שלא חטול חלק מן השפע היוורד מהאצילות לנבראים הקדושים שהרי עשו הורה ואמר את בכורתי לקח והנה עתה לקח ברכתי ולכן צ"ל בשכמלו בלחש כדי שלא יקטרג וולתי ביום הכפורים שאין לו בו שליטה . וכשיתקיים בלע המות לנצח ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד בהדיא אבל עתה אומרין ועד במקום אחד . כללו של דבר יחודא תנינא ר"ל שהנבראים הקדושים מיוחדים לקבל השפע לבדם ואין לזרים אתם .

תנופולין במדרש איכה פסוק היו צריה פי' שם עיר ואולי שצ"ל מנופולין והיא עיר גדולה במחוז הפוליא ומתנוח כהונה כתב שבוש .

תנובה בירושלמי ס"פ אין עומדין אם עשו שפחותיו של אדם תנובה יהא מבושר שנשמעה תפלתו פי' הורה ככתוב מפרי פי איש חשכע בטנו . תבואת שפתיו ישבע . וכן להפך מסיר אזנו משמוע הורה גם תפלתו תועבה . תסורתא לשון לעז הוא מיוזרו בלשון טורקי חאזנא אוצרות המלך .

תעניות כתב הרמ"בם ז"ל בראשון מהלכות תעניות אם אכל ושחה ואח"כ התחיל להתענות שאר היום הרי זה תענית שעו' עכ"ל . וכן דעת אבי העזרי כסימן תת"נה ובתנאי שיקבל קודם . והר"ן ז"ל כתב שנראה שגם הר"ף סובר כן . והראב"ד כתב אין זה כלום וכו' ואני אומר כי לדברי הראב"ד שפירש שתי המימרות של רב חסדא בתענית שעות קשה דאם בן אמאי פסקינהו לתרי מימרי היה לו לומר והוא שלא טעם כלום כל אותו היום וששקעה עליו חמה . וע"כ כי כשנדקדק נמצא שאין צורך למימרא השנית כלל שהרי ממ"ש והוא שלא טעם כלום כל אותו היום משמע ששקעה עליו חמה וכן לגירסת ער הערב . וקושיא זו בפירוש תלמיד

הרמ"בן ז"ל מצאתיה. ואם ירצה הרוחה לסכול קושיא ראשונה
 בעל כרחו יקשה עליו אמאי לא נקט כלישנא קמא ולימא
 הכי הא דאמרן מתענין לשעות והוא ששקעה עליו חמה.
 והו' אם איתא לפירוש הרא"ב מיד כשתירץ אביי שאני
 הכא דלא קביל עליה היה לו לגמרא לומר ורב חסדא אמר
 אפי' קביל עליה כל שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית
 אלא ודאי ליתה לפירוש הרא"ב. ודעת החוספות בעבודה
 דף ל"ד שהמימרא השנית בתענית שלם איירי וכן דעת
 הגאונים עיין בשבלי הלקט דף ל"ט ב' וכן משמע לשון לא
 שמיה תענית דומיא דלא שמיה תענית דבסמוך כל תענית
 שלא קבל עליו מבעוד יום גם לשון כל תענית הכי משמע
 כחברו. וגם ראבי"ה ז"ל פי' בהדיא מימרא שני' בתענית
 שלם וכתב עוד קצרו של דבר מעת שמקבל התענית א"ר
 חסדא שלא יטעום כלום כל היום דהיינו עד הערב אבל
 במה שאכל קודם לא קפיד גמרא וכל היום דנקט אשעת
 קבלה קאי כך צריך לפרש כדי להשוות הכבלי והירושלמי
 עכ"ל. ונ"ל להשוותם בדרך אחרת ואומר דגם רב חסדא
 סודה לירוש' והאי דאמר הכי לתרודי לאביי כדאמרינן
 בעלמא וכיון שהקשה עליו אז פירש לו כי הוא רבותא קמ"ל
 דלא מיבעיא מי שמקבל תענית עד חצות או שאכל וקבל
 תענית מחצות ואלך דשפיר דמי כדברי הירוש' כיון
 שמתכוין להתענות אלא אפי' זה שנמלך דסד"א האי לאו
 להתענות קא מכיון והאי דקאמ' הכי משו' דאגב אונסיה
 וטרדיה לא מצי למיכל והילכך לא יהא חשוב תענית קמ"ל.
 והוי יודע כי מה שכתוב בעבודה דף ל"ד גבי תענית שעות
 ואם השלים שכוש הוא ולא גרסינן ליה בגמרא כתיבת יד.
 ומיהו ראוי לחקור בענין תענית שעות הרי שהיה דרכו לאכול
 אחר ערבית ובר' שעות ביום כי אמר הריני בתענית עד
 ד' שעות ביום לא מסתבר שיחשב תענית דהא אורחיה
 בהכי וכן אם אחר סעודה היום קבל עליו עד הערב ואי
 משום שתיה לתודה לא מסתבר דסגי. ונ"ל דרבי יוחנן
 כשאמר עד שאסיים פרקי היה מעביר זמן סעודה ורבי יונה

אכילת עראי ומועטת אכל סוף דבר אין קורין מתענה אלא למי שסובל צער רעבון וצמא ולפום צערא אגרא . וגרסינן בירושלמי דפרק חלק ובמדרש שיר פסוק שחורה אני כמה התענה אחאב ג' שעות היה רגיל לאכול בשלש ואכל בשש ע"כ . ומ"ש הרב המגיד שה"רם גורם והוא שלא טעם כלום עד הערב ה"ג בספרינו וגם בגמרא כתיבת יד ומיהו קשיא לי למה הוקשה לרב המגיד גירסת כל אותו היום עד שאמר שאין לר"ט התנצלות והלא הן הן דברי הר"ט שאמר והוא שלא יאכל כלום שאר היום וכדמפרש ואזיל כיצד וכו' . ולמה לא הקשה הרא"ב שדברי הר"ט סותרין זה את זה שבתחלה אמר שמתענין לשעות ובחנאי שלא יאכל קודם ובסוף אמר שאף אם אכל קודם מיקרי תענית שעות . וע"ק על הרב המגיד שכחב התנצלות שאי אפשר לאמרו כלל מדאביי . ולענין תעני' שעות שכחבו ההגהות בשם הירושלמי נראה לי שגם מהכבלי משמע כן מדאמר אביי שאני הכא דלא קביל עליה משמע הא קביל עליה אף על פי שהיה אוכל אחר תפלת השחר שפיר היה קרינן לשעות דליליא תענית שעות וגם רב יוסף הודה לו ולא חלק אדם בזה . ומ"ש בבית יוסף בא"ח סי' הקס"ז בשם ספר אגודה שקבלה שכל מי שמתענה פעם אחת תענית חלום בר"ה צריך שיתענה כל ימיו ואם לאו יסתכן וכו' אני חמיה וקשה הדבר להאמין לה"ד לחולה שהוצרך להקיז דם בר"ה ואמר אומר שיעשה כן בכל שנה והנה כן הדבר הזה וכי לפי שפעם אחת התענה בר"ה ברשות שהוצרך לבטל גזרה אני נאמר לו קום חטוא בלא צורך בכל שנה אחמהא . וכבר סמכתי על סכרתי זאת ועבדית עוכדא בנפשאי פעם א' הוצרכתי להתענות בראש השנה על חלום ולשנה האחרת אכלתי ולא חששתי ולא אונה אי רעה ולא תאונה .

תפ"ה כב"מ דף פ"ז עד אלישע לא הוה רחלש ואחפח פירוש לא היה אדם שחלה ונתרפא . ענין זה נאמר בוזהר פרשת תרומה יוחר באורך וכן אמרו שם . בתר דשכיב יעקב לא הוה בר נש דהווי ליה מרעין דלא מית עד דאתא חוקיה

וכו' וכן אמרו בב"ר פ' ס"ה . וקשיא לי והלא מיכל שלחה לשאול ותאמר חולה הוא . ודוד אמר מי יודע וחנני ה' וחי הילד . והמצרי אמר לדוד ויעזבני אדוני כי חליתי היום שלשה . וירבעם שלח אשתו אל אחיה השלוני לשאול על בנו כשחלה . ואחזיה בן אחאב שלח לדרוש בבעל זבוב אם אחיה מחולי זה . וכן הדר מלך ארם שלח לשאול מאישע האחיה מחלי זה . ואלישע גופיה חלה שלשה פעמים כמ"ש בב"מ דף פ"ז . וחו מאי חלה חזקיהו למות פשיטא ולמה הוצרך הק"כ להזכיר לו צו לביהק וכו' פשיטא .

הפס בוותר פרשה וחי בעוכרא דרבי יצחק ה"ג הפיסא דמריה קריפא בגרפוי דר"ש פי' הפוס אדוני נסתר בכנפי ר"ש . קריפא בלשון יוני נסתר .

תפילין נהגו העולם לברך להניח תפילין בנון רפה כי כן כתב האגור והביא דברי בית יוסף ולא חשש לברוק אחריו וכן כתב בשלחן ערוך ואני אומר שטעות הוא כי להניח בנון רפה ר"ל לתת מנוחה כמו שאומרים כליל שבת כי במ רצה להניח להם וכן להניח ברכה אל ביהק ר"ל שלא תהא ברכ' עוברת אלא נחה וקיימת . אבל כאן צ"ל להניח תפילין בנון דגושה ור"ל לשום תפילין כמו נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו וכו' הנה זאת חקרנוה כן היא וזהו האמת השומע ישמע .

תיקו נ"ל שפירושו תיקום כלומר תעמוד כך בשאלה כי אין תשובה . ויש ספרים במסכת נדרים שבמקום תיקו אומר מיבעי ליה .

חורמוס בריש מדרש חזית כתב בעל מתנות כהונה מין עשב . ואני אומר אלמלא לא ראיתי לא האמנתי שיטעה אדם בזה ואינו אלא מין קטנית ידוע לופינו בלעז .

תרף שם פסוק גן נעול מציץ עליה ותרף מזוניה פי' כמו וטורף ודברי מתנות כהונה שבוש .

תרונוס של ב' רגלים בילמדנו פרשת תרומה פי' כסא בלשון יוני תרוננו' . ועד שלא נכנה בית המקדש לא היה בעולם אלא תורה וגמילות חסדים והיה חסר עבודה

שהוא הרגל השלישי . ומוזה הענין מה שהכיא הערוך בערך מתרין ולא פירשו והוא מ"ש בבר ובר"פ אמור עד שלא הגיע למיהרין שלו פי' מקום מושבו וכסא ככודו . ומוזה הענין במדרש קהלת פסוק מה יתרון כל איניש ואיניש לא מתרין אלא עם בעלי אומנותיה ר"ל אינו יושב .

תותביתא בילקוט איכ' סוף סימן תתר"ל מאן דלבי' מתנסי במאניה עביד תוחביתא פי' מי שלבו מתנשא בכליו הוא עושה לו לבוש נאה כדאמרי אינשי במתאי שמאי בלא מתאי תוחבאי פי' בעירי שמי מכבדני לפי שמכירין אותי אבל במקום שאין מכירין אותי לבושי מכבדני .

תתיא בבר"פ כ"ט א"ר חנינא אינוניחא נ"א עינהניא וכן חמצא בירושלמי דברכות דף י' ג' וכן בפיאה דף י"ו וכערלה ס"ב ג' ובשבת דף י' וכן עיקר ונ"ל שהוא חואר ע"ש מקומו כמו ענהותי . וגירסת הערוך ופירושו גם פי' הר"מ כלפו ז"ל לא נהירא לי ברם גראין דברי רש"י ז"ל שכתב אונקיא אחת של זכות היה לנח כלומר זכות מועט . ודע כי אי נקי קא דריש כמו אונקיא .

תורה בויקרא רכה ר"פ י"ט ד"ת צריכין השתרה והערבה פרנסה מניין מי יכין לעורב צידו פי' לפי שאמר שכל היום או רובו צריך לתורה לכן שואל אם כן פרנסתו מאין תבא לו ומשני יבטח בה' וישען באלוהיו ומהנות כהונה קלקל הגירסא ופירש שבוש כי לדבריו הספר שואל ואינו משיב . במדרש קהלת קודם שמח בחור חורה שאדם למד בעולם הזה הבל היא לפני חורחו של משיח . ובילקוט ישעיה סימן רצ"ו והק"בה יושב ודורש חורה חדשה שעתידי ליתן על ידי משיח . ובריש מדרש חוית כל מי שאומר דברי חורה ברבים זוכה שתשרה עליו רוח הקדש .

הם ונשלם שבח לאל בורא עולם

מעשיות

א גרסינן בירושלמי דסנהדרין דף י"ח עמוד ג' וברה"ה דף נ"ח ב' מעשה ועיברו את השנה על פי שלשה רועי בקר חד אמר בכיר ולקיש באדר מינץ פי' מנהג השנים כי באדר האביב והאפיל הכל הנץ ופרח ובשנה זו עדין לא ראינו זה. וחד אמר תור באדר בעדריה ימות ובטול תינתא ישלח משכיה פי' מנהג השנים כי באדר אם ימות שור בעדר לא יפשיטוהו שם אבל יסחכוהו לתח' תאנה כי טוב צלה ויפשיטוהו שם מרוב החום ובשנה הזו עדין אין חום ולא התאנה חנטה פניה. וחד אמר קידום באדר פוח בלוש ופוק לקיבלה פי' מנהג השנים כי באדר רוח הקדים מנשבת ואד' פושט בגדיו מרוב החום ויוצא לקראתו וימלא קדים בטנו. ואנו רואין שנה זו שעדין אין גם אחד מאלו הסימנין ועיברו השנה על פיהם.

ב בפ"ק דדמאי ובר"פ עקב שני עניים הפקידו אצל רבי פנחס בן יאיר שני סאין של שעורים הלך וזרעם וקצרם והכניסם. כשבאו ליטול שעורים שלהם אמר להם הביאו חמורים ונמלים שישאום. רבי פנחס בן יאיר הלך לעיר אחת באו ואמרו לו העכברים אוכלין תבואתינו גזר עליהם ונחקבצו התחילו מצפצפין אמר להם יודעים אחם מה הם אומרין אמרו לו לא. אמר להם אומרין שאינכם מעשרין. אמרו לו ערבנו שאם אנו מעשרין שלא יאכלו עוד וערכם ולא הווקו עוד. מלך הערביים נפלה ממנו מרגלית אחת ובלעה עכבר בא לו אצל רבי פנחס בן יאיר א"ל וכי אני חובר חברים. א"ל על שמך הטוב באתי אל חשיבני ריקם. מיד גזר עליהם ונחקבצו ראה אחד בא כפוף אמר זה בלעה גזר עליו ופלטה. ר"פ ב"י הלך לעיר אחת באו ואמרו לו

מוצא המים אינו מספיק לנו אמר להם שמה אינכם מעשרין . אמרו לו ערבנו שאם אנו מעשרין יספיק לנו וערבם ועישרו והספיק להם . ר"פ ב"י היה הולך לבית המדרש והנהר הנקרא גינאי היה מהגבר מאד א"ל גינאי גינאי למה אתה מונעני מבית המדרש מיד נחלק לפניו ועבר . אמרו לו תלמידיו יכולין אנו לעבור אמר להם מי שיודע בנפשו שלא בזה לשום יהודי מימיו יעבור ולא יוזק . רבי חנינא בן דוסא היה יושב ואוכל בליל שבת ונפחתה השלחן לפניו ונפל . אמר לאשתו לא על חנם הוא זה אמרה לו תבלין שאלתי משכנתי ושכחתי לעשרן . מיד הזכיר ההנאים של מעשרות ותיקנם ועלה השלחן טאילין .

ג בסוף כלאים ובכ"ר פי' ל"ג רבי עבד י"ג שנין חשש בשינוי וכל אותן י"ג שנין לא מתה חיה בארץ ישראל ולא הפילה עובר' בא"י . כתב מהר"י בן חכים והיה מרים קולות בהמידות טרוב הכאב וכו' ואני תמיה מי התיר לו להנבא מלכו ולכתוב מה שלא ארו"ל ולא הספיק לו זה אלא שכתב עוד שאעפ"י ששמיעת הקולות היא סכת מיהת היולדות בעת לידתן ולהפיל עוברות עכו" בכל אותן השנים לא מתה חיה ולא הפילה עוברת כדי שלא יאמרו ששמיעת קולות רבי הייתה הסכה וכו' וכל השומע יצחק וכי קולות רבו ארטיליריא או בומברדש היו ואפי' בומברדש נשמעים כאותה העיר לבד ולא בכל א"י שארו"ל בילמדנו פרשה וילך שהיא ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה . ואולם טעם הדבר היה ע"ד הכתוב אכן חליינו הוא נשא ומכאובינו הוא סבלם ולא שהיה צועק כלל . ובכ"ר גרסינן ולא נצטערה יולדת וגירסת הירושלמי שכחתי עיקר .

ד שם ובמדרש קהלת פסוק כל אשר המצא ידך כשנפטר רב הונא ריש גלותא העלוהו מבבל לארץ ישראל אמרו חכמי א"י אנה נקברוהו אצל רבי חייא רבה ומי יכניסוהו שם ויסתכן למות . אמר רבי חגי אני אכניסנו . אמרו לו הויאנה אתה מבקש לפי שאתה אדם זקן ואתה רוצה להשאר שם . אמר להם קשרו חבל ברגלי ואם איחר

הסחכוני לחוץ . נכנס ומצא ג' שיטות כחובות בכותל ואלו הן יהודה בני אחריק ואין עוד . חזקיה בני אחריק ואין עוד . יוסף בן ישראל אחריק ואין עוד . פקח עיניו להסתכל אמרו לו הפוך הפוך כלומר צא מכאן . שמע קולו של רבי חייא רבה שאמר לרב יהודה בנו שיעש' מקום לרב הונא שישכב אצלו ולא רצה . אמרו ב"ד של מעלה כמו שלא רצה להושיבו אצלו וקבל רב הונא הרפה זו בן זרעו לא תפסוק לעילם וחזרה נשמתו לגופו יצא משם והיה אז בן שמונים שנה ונכפלו לו שנותיו .

ח בשביעית דף ל"ה רבי אבא היה חופר בבית ארמאי אחד הביא לו בשר נבלה אמר לו אכול א"ל איני אוכל אמר ליה אכול ואם לאו אני הורגך א"ל אם תרצה להרוג הרוג כי אני איני אוכל . א"ל הוי יודע שאילו אכלת הייתי הורגך לפי שכך צריך להיות או באמת יהודי או באמת ארמאי .

י שם רבי טרפון ירד לגנו לאכול קציעות מהוך שלו שלא בטובה מצאוהו השומרים והכוהו מכה רבה כשרא' עצמו בסכנה אמר להם בחייכם שתלכו ותאמרו בבית טרפון שיחקנו לו תכריכין . כיון ששמעו שהוא רבי טרפון נפלו לפניו ארצה ובקשו ממנו מתילה . אמר להם בשבועה על כל מטה ומטה שהיה יורד עלי הייתי מוחל לכם על הראשונות . אמרו כל ימיו של רבי טרפון היה מתענה על הדבר הזה ואומר אוי לי שנחכנדי בכחרה של תורה .

י בתרומות דף מ"ה ג' בתו של רבי חייא רבה הייתה מנקרת בתאנים לכתחלה כדי שלא יאכלום החברים והיה אביה אוכל מהם . ופריך ואינו אסור ומשני לדעתו הייתה עושה כן . ופריך ואעפ"כ אינו אסור והתניא ראה צפור מנקר בתאנה עכבר מנקר באבטיח אסור לאכלו שאני אומר במקום הנקר אכלו . ומשני היא היחה שומרת אותם ולא נעלמו מעיניה .

ה שם רבי אמי היו לו אורחים אמר להם לולי שנחגלה היין המבושל שלי הייתי משקה אתכם ממנו . אמר

לו אחד תן לי ואני אשתה . א"ל מי שרוצה למוח ילך וימות בביתו . איש אחד היה לו יין מבושל עם רבש ופלפלין הנקרא קונדיטון ונתגלה בא ושאל לחכמים אמרו לו אסור לשתותו . ופריך והא אמר רבי יצחק החד וחריף אין בו משום גלוי ומשני הני טילי כשיש בו רביע משקלו של פלפלין שהוא חד הרבה מאד ואין הנחש שותהו .

ט שם אשה אחת היתה בעלת צדקה ובעלה לא כן . נכנס אצלה עני אחד נהנה לפניו לאכול בין כך הרגישה שבעלה בא העלתהו לעליה שלא יראהו בעלה ויכעוס . נתנה לפני בעלה לאכול אכל וישכב וירדם . בא נחש אחד ואכל מהתבשיל שלפניו והעני שבעלייה ראה . הקיץ בעל הבית ורצה לחזור ולאכול ממה שלפניו א"ל העני שבעלייה אל תאכל כי הנחש אכל ממנו . ופריך ואיך ארו"ל אם היה ישן מותר והא הכא שלא היה אימת ישן עליו ואכל ומשני כריך הוה כלומר היה האיש כרוך ומכוסה כולו בכגדים ולא היה ניכר שהוא אדם ולכן לא נמנע הנחש מלאכול . ופריך ואין אסור משום יחוד . ומשני לא דכתיב כי ניאפו ודם בידיהם מי שחשוד על הניאוף חשוד גם על הרציחה וזה כיון שאינו חשוד על הרציחה ואדרבה הצייל את בעל הבית ממות גם על הניאוף אינו חשוד .

י שם מעשה בחסיד אחד שלא היה חושש לגלויין פעם אחד לקה כדלקח וראו אותו יושב ודורש ביום כפור וצלוחית של מים בידו . איש אחד נתגלה לו קיתון של יין הלך לשפכו בערב י"ה אמר לו חכירו חנהו לי ואשתהו א"ל מגולה הוא ואסור . א"ל אעפ"י כן חנהו לי ומן השמים ירחמו . נתנו לו ולא הספיק לשתות עד שנתחלחל ומת . אמר רבי ירמיה כל הארסין מזיקין ומעלין חטטין וארס נחש ממת . כשהיו שואלין לרבי יונתן על יין שנתגל' היה אומר וכי ערב של נפשך אני שיהיה אחריותך עלי אם אתה רוצה לסכן נפשך דמך בראשך . רבי ינאי היה אומר אם תרויח תרויח כסף אחד ואם תפסיד תפסיד נפשך ולמה לך לספק הזה . י"ה תניא מים שנתגלו לא ירביץ בהן את הבית ולא

ישפכם לרשות הרבים פי' כדי שלא יזיקו למי שהולך יחף ולא ישקה מהם - לארמאי ולא לכהמ' חבירו ולא ישרה בהן אה הטיט ולא יכבס בהן את הכלים ולא ידיח בהן קערות ומסות ואין צ"ל פניו ידיו ורגליו . בימי רבי ירמיה נהגלו גיגיות המים של סדרא רבא שחו הראשונים ולא מחו שחו האחרונים ומחו אני אומר ארס שוקע היה . פועלים היו בשדה ונהגלה להם כד של מים שחו הראשונים ולא מחו האחרוני' ומחו . תניא נמי הכי חבית שנהגלחה וכן אבטיח שניקר אעפ"י שאכלו ושחו ראשונים לא יאכלו וישחו אחרונים . יין שנהגלה ושחו ממנו עשרה בני אדם אסור לאכול ולשתות אחריה' שאני אומר ארס שוקע הוא . ר' חנינא היה בידו צלוחית של רבש שנהגלה ולא הספיק לשאול לחכם עד שנבקעה בידו מוחזק הארס . וכמה הוא שיעור נקב עד כדי שלא יכנס לתוכו ראש אצבע קטנה של תינוק בן יומו . כלי מגולה ותלוי באויר אפי' גבוה הרבה אסור לפי שהוא משתלשל בחבל ויורד . תנן כמה ישחו מגולין ויהיו אסורין כדי שיצא הרחש ממקום קרוב וישחה . איזהו מקום קרוב מאוזן חבית ולפיה . ופריך ואינו רואה אותו ומשני מין קטן יש ושפיפון שמו והוא דומה לשערה ולכן אפשר שלא יראהו . תני ר' הושעיה דיני הגילויין נוהגין בין בארץ בין בחוצה לארץ בין בימות החמה בין בימות הגשמים .

יב כתיב ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו רבי מאיר אומר זה הכלב ריב"ל אומר זה הנהש . הרועי' חלבו חלב זבא נחש ואכל ממנו והיה הכלב רואה . כשבאו הרועים לאכול התחיל ניבח בהם לומר שלא יאכלו והם לא הכינו קם הוא ואכל ומה . ובפסיקתא מוסיף שהרועים קברוהו ובנו לו נפש על קברו והיה נקרא נפשא דכלכא . בבית אחד עשו שום שחוק אגאדה בלעזו זבא נחש הררי ואכל ממנו והיה נחש של בית רואה . כשבאו בני הבית לאכול ממנו התחיל להפיל עליהם עפר כלו' לא האכלו וכשראה שלא הבינו השליך עצמו לתוכו ועיין בכ"ר ר"פ נ"ד . ועכ"ז אין לסמוך על זה ולכטוח על נהש שבבית שהרי ארו"ל במדרש

קהלת פסוק לשחוק אמרתי מהולל ובילמדנו פר' שמיני ובאחרי מות רבה שמעשה היה בחתן שהלך להביא יין מן העליה ונשכו נחש ומת . איש אחד הזמין חכם אחד לאכול והושיב כלבו אצלו . אמר לו החכם וכי בזיון נתחייכתי לך שאהה מושיב הכלב אצלי א"ל ח"ו לא לבזותך עשיתי אלא לכבדו שאני חייב בכבודו כי פעם אחת נכנסו שוללים לעיר ואחד מהם רצה לאנוס את אשתי וקפץ עליו זה הכלב ואכל האבר שלו וביציו .

יג רבי איסי תפסוהו לסטים . אמר רבי יונתן יכרך המת בסדינו כלומר מה אני יכולין לעשות לו איהו אפסיד גפשיה שהלך במקום סכנה . אמר רבי שמעון בן לקיש אפי' אני הורג או נהרג אני הולך ומצילו . הלך ופייסם ונתנוהו לו . אמר להם בואו אצל הזקן שלנו ויכרך אחכם ויהפלת עליכם . באו אצל ר' יוחנן אמר להם מה שהיה בלכבכם לעשות לו ייעשה לכם . לא הגיעו לחצי הדרך עד שנהרגו כלם .

יד זעיר בר חנינא תפסוהו ליסטים הלכו ר' אמי ורבי שמואל לפיים עליו . אמרה להם המלכה רגיל הוא אהיכם לעשות לכם נסים ולמה לכם לטרוח להצילו . מיד בא ערבי אחד וחרב בידו אמר להם בחרב הזה הרג בן נצר לאחיו . כששמעו כן חשבו שעל אודו' היהודי הוא מגום זשוטם ונמלט זעיר בר חנינא . פי' בן נצר מלך היה עיין בב"ר פ' ע"ו .

טו רבי יוחנן שללוהו לסטים בדרך . למחר בא לבית המדרש והיה ריש לקיש שואלו ואינו משיב שואלו ואינו משיב . אמר לו מה לך א"ל כל האיברים תלויים בלב והלב תלוי בכים אבד הכים אבד הלב . א"ל ואיך אבד כיכך א"ל שללוני לסטים א"ל בא והראני באיזה מקום הלך והראהו . כיון שראה אותם מרחוק התחיל מריע עליהם תרועה מלחמה . אמרו לו הלסטים אם ר' יוחנן הוא נחזיר לו ההצי אמר להם בחייכם לא אקח אלא הכל ולקח הכל .

יז פ"ק דשבת ירושלמי מעשה בחסיד א' שלא היה

רוצה לומר במשנ' א' האמן בעצמך עד יום מותך והיה אומר
עד יום זקנותך לאפוקי כגון אני שזקנתי ויכול להאמין בעצמי.
באה לפניו שירה אחת בדמות אשה יפה לנסותו חבעה
ושכב עמה. אח"כ נצטער מאד עד שבאה השירה ואמרה
לו אל תצטער כי לא חטאת כי איני אשה אלא רוח אבל
מכאן ואילך היה שוה לחכירך וא' האמן בעצמך.

י' ש' בפרק במה אשה יוצאה ר' עקיבא עשה לאשתו
עיר של זהב ראתה אשת ר"ג ונתקנאה בה אמרה לבעלה
אחה נשיא ישראל ולא עשית לי מה שעשה ר"ע לאשתו.
אמר לה וכן את לא עשית לי מה שעשיתה היא לו שהיתה
מוכרת הצעיף שעל ראשה ונותנת לו שיעכוק בתורה.

י"ה פסחים ירוש' דף ל' ר' אבהו שלח בנו ללמוד
תורה בטבריא באו ואמרו לו גומל חסד הוא וקובר מתים.
כתב לו המבלי אין קברים בקיסרין שלחתיך לטבריא לא
שלחתיך אלא ללמוד תורה שכבר נמנו ונמרו בעליית בית
ארום בלוד שהתלמוד קודם למעשה. ר' חייה ור' יוסי איחרו
לבא אצל ר' אלעזר כשבאו אמר להם אנה הייתם אמרו
לו לקבור מת אמר להם ולא היו שם אחרים לקברו וחבאו
אתם ללמוד. אמרו לו שכננו היה ומפני דרכי שלום
הלכנו.

י"ט ש' דף ל"א ובמדרש אסתר פסוק בהראותו פעם
א' הוצרכו החכמים נדבה לפרנסתם שלחו את ר' עקיבא
וחכם אחר עמו ובקשו להכנס תחלה בבית עשיר אח' שהיה
שמו בן מביא יין שהיה מוחזק לנדיב ושמעו את נערו אומר
לו מה אקנה לך היום א"ל עולשין ולא משל היום שהן לחין
אלא משל אתמול שהן כמושין ונמכרין בזול. א"ר עקיבא
בלבו כמדומה לי שזה צר עין וכילי ומעט הנאה יש ממנו.
הניחו והלך לו ואחר שקבצו מכל העיר באו אצלו אמר להם
למה לא באתם אצלי בתחלה כמו שהייתם נוהגים. אמרו
כבר באנו וכיון ששמענו הדברים שאמרת לנערך נסוגנו אחור.
אמר להם מה שאמרת לי לנער אתם יודעים ואינכם יודעי'
מה שאמרת לי לאשתי ועכ"ל לכו ואמרו לה משמי שהתן לכם

מדה של דינרים . הלכו ואמרו לה אמרה להם איך אמר לכם גרוש או מחוק אמרו לה לא פוי לנו . אמרה להם אני אהן לכם במדה גרושה אם רצינו בכך הרי טוב ואם לאו אני אומר לו שיפחות מכתובתי החוספת שיש במדה גרושה . כיון ששמע בעלה כך כפל לה כחוכתה .

ב בירושלמי דשבת דף ט"ו ר' וביומא דף מ"ה מצשה שנפלה דליקה בשבת בשכונת ר' יונה ובא גוי אחד שכן לככוחה ולא הניחו ר' יונה . א"ל הגוי ולמה לא תניחני וכי במזלך ובזכותך תכבה האש א"ל הין . מיד כבהה הדליקה וניצולה כל השכונה . ר' יודן דכפר אמי היה פורש לבושו על הגדיש והאש בורחת ממנו .

בא בסוף מס' פיאה ובשקלים דף מ"ט א"ר חייא בר אדא היו זקנים בזמננו שמי שהיה נותן להם צדקה בין ר"ה ל"כ היו לוקחין ואח"כ לא היו לוקחין כי היו אומרין כבר יש לנו הוצאה לכל השנה ממה שנחנו לנו בו' ימים או .

בב שם סגי נהור א' הלך לעיר א' לקכץ צדקה בא רבי אליעזר בן יעקב וישב למטה ממנו כדי שיאמרו הקהל אילולי שהוא אדם גדול לא היה ראב"י יושב למטה ממנו . עשו לו נדכה גדולה ראויה להחכבד וחמה ושאל מה זה ועל מה זה אמרו לו ראב"י ישב למטה ממך וחשבו הקהל שאתה גדול ממנו . אמר לו אדוני אהה גמלת חסד עם מי שנראה ואינו רואה מי שרואה ואינו נראה יגמול עמך חסד .

בג בסוף ביצה ירוש' רבינו הקדוש היה משיא אשה לבנו והיו מטפחין לאחורי ידיהם בשבת . עבר ר' מאיר ושמע קולם אמר להם רבותינו וכי הותרה שבת . שמע רבי קולו אמר מי הוא זה שבא להוכיחנו בתוך ביחנו שמע ר"מ קולו וברח . יצאו בני ביתו של רבי לרדפו ולתופסו ומחוק שהיה ר"מ נתפו לכרוח והיה רץ הפריח הרוח את סודרו מעל צוארו ונתגלה ערפו . השקיף רבי בעד החלון וראה צוארו של ר"מ מאחוריו אמר לא זכיתי לתורה אלא לפי שראיתי צוארו של ר"מ מאחוריו . ר' יוחנן ור"ש בן לקיש שניהם אמרו אנו לא זכינו לתורה אלא לפי שראינו אצבעות רבי

מהוך העגל' המכוסה שלו . אמר מנחם ד"ל המעתיק סוף
המעשה הזה וגם מה שכתבתי בערך דעת מאותו שאמר
מקלו של ר"מ היה בידי והוא היה מלמד לי דעת פליאה
דעת מטני נשגבה לא אוכל לה .

כי תעניות דף ס"ו ג' בציפורי היה מגפה ולא היה
נכנס בשכונת ר' חנינא והיו בני העיר אומרים אותו זקן
ושכונתו יושבין בשלום וכל העיר הולכת ברע . בא ואמר
לפניהם זמרי א' היה בדורו של משה ונפלו מישראל כ"ד
אלפים ואנו כמה זמרי יש בדורינו שזונים ומנאפין ואתם
מחרעמין . פעם א' גזרו תענית על הגשמים ולא ירדו .
גזר רבי יהושע בן לוי תענית בארץ יהודה וירדו גשמים .
אמרו בני ציפרי רי"בל מוריד הגשם ביהודה ור' חנינא עוצר
השמי' בציפורי גזר רבי חנינא תענית פעם אחרת ושלה
זהביא את רי"בל אמר לו בבקשה ממך שתתענה עמנו .
התענו שניהם ולא ירדו גשמים . אמר לפניהם לא רי"בל
מוריד גשמים ביהודה ולא אני מונע המטר בציפורי אלא
בני יהודה לבם רך ושומעין דברי הורה ונכנעין והציפורין
לבם לב האכן שומעין ד"ת ואינם נכנעין . בחזרתו נשא
עיניו וראה השמים כטהרתם אמר עדין לא התקדרו בענים .
מיד ירדו גשמים ונדר על עצמו שלא לעשות כן פעם אחרת
אמר וכי אני אגזור על הקב"ה שלא יגבה חובו אם הוא רוצה
להפרע מן החוטאים אני אעכב על ידו .

כה שם ר' אחא גזר י"ג תעניות ולא ירדו גשמים
כשהיה בא לביתו פגע בו כושי אחד ויהתל בו אמר לו רבי
סחוט לכושך מן המטר שירד עליו . אמ' ליה בחייך מן
השמים ירחמו וירדו גשמים והשנה תהיה מבורכת ואתה לא
תזכה לראות ומשם לא תאכל . ויהי כן ירדו גשמים ונתברכה
השנה ואותו כושי מת והיו כל העם אומרים בואו וראו פירות
השמים כלומר נסים שעשה הקב"ה . ה"ג פירין דשמיא
וכדפוס כתוב פורין דשמש וט"ס הוא .

כו שם ר' לוי בן סיסי באו הגייסות לעירו לקח ספר
הורה ועלה לגג אמר לפניו רבנו של עולם אם ביטלתי דבר

אחד מן התורה הזאת יכנסו הגייסות ויכוזו העיר ואם קיימתי כל הכתוב בה ילכו להם . מיד נתפזרו והלכו להם . תלמידו עשה כן יבשה ידו והלכו להם . תלמיד תלמידו עשה כן לא יבשה ידו ולא הלכו להם כי לא עשו ממנו חשבון כלל . כי הגיגה ירושלמי דף ע"ז ה' שני חסידים היו באשקלון אוכלין יחד ועוסקין בתורה יחד . מת אחד מהם ולא באו הקהל לכבדו מת בן המוכס וכל הקהל בטלו ממלאכתם לכבדו . נצטער אותו חסיד מאד אמר זו תורה זו שכרה . בא אליו חבירו בחלום אמר לו הנהרהר אחר דינו של הקב"ה זה עשה חטא אחד ופרעוהו לו וזה עשה זכות אחד ופרעוהו לו . ומה חטא עשה אותו חסיד ח"ו לא חטא מימיו אלא שפעם אחד הקדים הפלה של ראש לתפלה של יד . ומה זכות עשה בן המוכס ח"ו לא עשה זכות מימיו אלא שפעם אחד עשה סעודה לשרים ולא באו לאכלה וכדי שלא חפסד נתנה לעניים . ויש אומרים בשוק היה עובר ונפל ממנו עיגול של פת ולקחו עני אחד ולא אמר לו כלום שלא לביישו . אחר ימים ראה החסיד את חבירו מטייל בגנים ופרדסים על מבועי מים וראה את בן המוכס לשונו שוחת על פי הנהר רוצה להגיע למים ולא היה יכול .

בה שם מעשה שאמרו לחסיד אחד בחלום לך אמרו לשמעון בן שטח שהוא מזומן לעונש גדול לפי שנדר להרוג כל המכשפות כשיעשה נשיא והרי נעשה נשיא ולא הרג והנה יש פ' מכשפות במערה באשקלון מחבלות אח העולם . אמר להם ירא אני שלא יאמיני . אמרו לו אם לא יאמינך עשה לפניו אות זה חן ירך על עינך והוציאנ' ואח"כ החזירנה למקומה ותחזור . הלך ואמר לו וביקש לעשות לפניו האות ולא הניחו א"ל אני מאמינך עכ"ו בלכי חשבתי בפי לא נדרתי . מיד עמד שמעון בן שטח כיום סגריר ומטר סוחף ולקח עמו פ' כחורים ונתן לכל א' לבושים נקיים בתוך קדרות גדולות וכפו אותם על ראשיה' שלא ירד עליה' המטר אמר להם כשאשרוק פעם א' מיד תלכשו הלבושי' וכשאשרוק פעם שנית תכנסו כלכם יחד וכיון שאתם נכנסים מיד כל א' מכם

יחבק א' ויגביהנה מהארץ שכיון שמגביהין המכשף מן הארץ אינו יכול לעשות כלום. הלך ועמד על שער המערה אמר להן קדושות פתחו לי כי מכם אני. פתחו לו ונכנס אמרו לו איך יכולת לבא לכאן ביום כזה ובגדיך נגובים ולא ירד עליהם המטר. אמר להן בין הטיפות הייתי מהלך. אמרו לו ומה באת לעשות כאן אמר להן ללמוד מכם וללמד לכם כל אחד יעשה מה שהוא יודע. התחילו זאת אומרת מה שאומרת ומביאה לחם. וזאת אומרת מה שאומרת ומביאה יין וזאת אומרת מה שאומרת ומביאה חבשילין. אמרו לו ואתה מה תוכל לעשות. אמר להן אני אשרוק ב' פעמים ואביא לכם שמונים כחורים שישמחו עמכם ותשמחו עמהם. אמרו לו זהו מה שאנו רוצים. מיד שרק פעם א' ולכשו הכחורים הלבושים הנגובים. שרק פעם אחרת ונכנסו כלם כאחד. אמר להם כל א' יכיר בת זוגו. מיד כל א' הגביה לו אחת מהארץ. אמר לזו הביאי לחם ולא היה מביאה והיו מוליכין אותה לצליב'. אמר לזו הביאי יין ולא יכלה להביא והוליכוה לצליב' בן עשה לכולן.

כ"ט ש"ס דף ע"ח ד' מעשה שנכנסו ז' זקנים לעבר את השנה בבקעת רמזין וכו' יש שם דברים קשי ההבנה. כשרצו ללכת משם אמרו בואו ונראה מעשינו וזכותינו לדורו הבאים והיה שם סלע של שיש והיה כל אחד לוקח מסמר של כרזל וחוכב בו והוא יורד ונכנס כמו בעיסה ועד היום נקרא הסלע המסומר. אר"בל ירושלם הבנויה כעיר שחובר' לה יחדיו עיר שהיא עושה כל ישר' חברי'.

ל' יבמות ירושי' דף ו' מעשה בי"ג אחים שמתו הי"ב כלא בנים באו נשותיהם לפני רבי וקשו להתיבם. א"ר ליבם שייבם אותם. אמר איני יכול לפרנס י"ב נשים. אמרו הנשים כל א' ממנו תפרנס את הבית חודש א'. אמר ואם תהיה שנה מעוברת מי יפרנס הבית באדר השני א"ר אני אפרנס אדר שני. התפלל עליהם והלכו. לאחר ג' שנים באו נושאות ל"ו ילדים ועמדו על פתח בית רבי

אמרו לו עבדיו לרבי קהל של חינוקות עומדין על הפתח .
השקיף רבי בעד החלון וראה אותם אמר להם מה ענינכם
אמרו לו אם רצונך שתתן לנו הוצאת אדר שני כאשר נדרת .
ויצו ויתנו להם .

לא נדרים ירוש' דף מ"א ג' עני אחד היה לו דין
עם עשיר גדול בא לפני רב שלח וקרא לעשיר ולא רצה
לבא . אמ' וכי אני אלך לדון עם אותו עני שאם יכואו כל
הגמלים שבערביא לא יוכלו לשאת מפתחות אוצרותי . שמע
רב וכעס אמר מה הוא טהגאה במה שאינו שלו תבא מארה
בו מיד יצאה גזירה מאת המלך שיכניסו כל מה שיש לו
לאוצרו המלך . בא לפני רב אמר לו למען ה' התפלל עלי
כי כך וכך נגזר עלי . התפלל עליו ובטלה הגזירה .

לב גיטין דף מ"ח רבי כשהיה בא להקשות על דברי
רבי יוסי היה אומר לנו העלובין איך נקשה על ר' יוסי שכשם
שיש הבדל בין קדש הקדשים לחולי חולין כך יש הבדל בין
דורנו לדורו של ר' יוסי . אמר ר' ישמעאל בר' יוסי כשם
שיש הבדל בין זהב לעפר כך יש בין דורנו לדורו של אבי .
לג סוף קדושין לעול' ילמד אדם את בנו אומנות
נקיה וקלה ויתפלל ויבקש רחמים ממי שהעושר שלו שאין
לך אומנות שאין עניים ועשירים אלא הכל לפי זכות האדם
וכו' עד וטי גרם לי להיות מתפרנס בצער הוי אומר חוטאי
על שהרעתי מעשי קפחתי פרנסתי . מכאן למדנו שמ"ש
רו"ל בני חיי ומוזני לאו בזכותא חליא מלתא אינו כפשוטו
אלא סוד הוא ביארוהו בזהר ס"פ אחרי מות ור"פ וישב
דף קפ"א ע"א ובהיכל רביעי שבויקהל ופקודי .

לד בפרק או מציאות וכרכות ר"פ עקב שמעון בן
שטח היה מחעסק בפשתן אמרו לו הלמידיו רבי הנח מלאכה
זו ואנו נקנה לך חמור ולא חצטרך לטרות כל כך . הלכו
וקנו לו חמור מן ערבי אחד וסצאו עליו אבן יקרה . באו
ואמרו לו מעתה אינך צריך לטרות יותר . אמר להם למה .
אמרו לו קנינו לך חמור מן ערבי א' והלוי בו אבן יקרה .
אמר להם והערבי ידע בה . א"ל לאו אמר להם א"כ החזירוה

לו ופריך והא קיימא לן שאכידתו מותרת . ומשני וכי אתה חושב ששמעון בן שטח היה מבקש עושר היה הוא רוצה לשמוע שיאמר הערכי בהוך אלהי ישראל יותר מכל ממון שבעולם . חכם א' קנה כרי של חטים מאנשי הצבא ומצא בו צרור של זהובי' והחזירו להם אמרו ברוך אלהי ישראל . אבא הושעיא היה כובס באה המלכה לרוחץ בעריבה של מים ואבדה כלי זהב שלה ומצאו . כשיצא' מהמרחץ נתנו לה . אמרה לו מה זה חשוב אצלי יש לי רבים וטובים ממנו . אמר לה חורתנו ציוחני להתזיר אמרה ברוך אלהי ישראל . ר' שמואל היה ברומי כשאבדה המלכה חכשיטיה ומצאם . הוציאה כרוז בעיר מי שיחזירם בחוך ל' יום אתן לו כך וכך ומי שיחזירם אח"כ יסירו את ראשו . לא החזירם בחוך שלשי' לאחר ל' הלך והחזירם . אמרה לו ולא היית בעיר . אמר לה כן . אמרה לו ולא שמעת קול הכרוז . אמר לה שמעתי בטוב . אמרה לו ולמה לא החזרתו בחוך ל' . אמר לה למען תדעי כי לא בשביל מתנחוך וגם לא מפני יראתך החזרתני כי לא החזרתני אלא לקיים מצות אלהינו אמרה ברוך אלהי ישראל .

לה בתרא דף י"ז ר' פרידא כיבד את ר' יהודה הנשיא בב' צנוניות בין ר"ה ל"ה במוצאי שביעית והיה בהם משא גמל א"ל הנשיא ואינם אסורים משום ספיתו שביעית . א"ל לא אדוני כי אחר ר"ה זרעתי .

לו בפרקא קמא דסנהדרין ר' יוסי בן חלפתא באו לפניו שני אנשים לדון אמרו לו על מנת שהדיננו דין תורה . אמר להם אני איני יודע דין תורה אלא היודע מחשבות יפרע מאותם האנשים מקבלים אחם עליכ' מה שאני אומר . אמר רשב"י בהוך ה' שאיני יודע לדון .

לו שם דף כ"ג שמעון בן שטח היו ידיו חמומות ר"ל שהיה מלקה את הרשעים ומיסרם . קמו עדי שקר ויפח חסם והעידו כב"ד על בנו ונגמר דינו ליהרג . כשיצא ליהרג אמרו עדי שקר אנו . רצה אביו להחזירו א"ל אבי אם ביקשת לבא תשועה על ירך עשה אותי כאסקופה . חסיד א' היה

מהלך בדרך וראה שני אנשים נזקקין לכלבה . אמרו והו
 איש חסיד עתה ילך ויעיד עלינו והמלך הורג אותנו אלא
 נקדים אנחנו ונעיד עליו והלכו והעידו עליו ונגמ' דינו ליהרג .
 רבי יהודה בן פוי ראה שני אנשים נזקקין זה לזה . אמרו
 לו הן דעהך ושחוק שאתה א' ואין ערוהך עדות ואנו שנים .
 לה ספ' ד' מיתות ר' אליעזר ור' יהושע ור"ע נכנסו
 למרחץ היה שם מכשף אח' אמר מה שאמר ותפשתם הכיפה
 פו' לא יכלו לקום איש מתחתיו אר"א לר' יהושע ראה מה
 חעשה . כשבא המכשף לצאת אמר רבי יהושע מה שאמ'
 ותפשו השער ולא יכול לצא' וכל היוצא ונכנס היה מכהו
 באגרוף ואומר לו מה אתה מעכב את הפתח עד שאמר
 להם בבקשה מכם החירו מה שעשיחם אמרו לו התר אתה
 מה שעשית והחירו זה את זה . אחר שיצאו אמר ר' יהושע
 למכשף הראנו מה שאתה יודע אמר נלך לשפת הים הלכו
 לשפת הים אמר המכשף מה שאמ' ונבקע הים אמר הרי
 מה שעשה משה רבכם . אמרו לו משה רבינו נכנס בחוכו .
 אמר וגם אני אכנס . כיון שנכנס בחוכו גזר ר' יהושע על
 שר הים ובלעו .

לט הוריות דף מ"ז ר"ש בן לקיש אמר נשיא שחטא
 מלקין אותו בכ"ד של ג' . אינעיא להו מהו להחזירו . א"ר
 חגי בשבועה שאם הם מחזירין אותו שהוא הורגם . שמע
 ר' יהודה הנשיא וכעס . שלח לתפוס את רשב"ל וברח .
 למחר בבית המדר' אמר הנשיא לר' יוחנן למה אדוני אינו
 אומר דבר תורה . התחיל מטפח ביד אחד א"ל הנשיא
 וכי ביד אחד מטפחים א"ל ידי השנייה היא רשב"ל ואינו
 כאן . אמר ליה ואנה הוא נחבא א"ל בכפר פלו' . אמר
 ליה אני ואתה נלך להביאו . שלח ר' יוחנן לרשב"ל חבין
 לך דבר תורה כי הנשיא יוצא לקראתך . יצא לקראתם
 ואמר להם אתם דומים להקב"ה כשבא לגאול עמו ממצרים
 לא שלח לא שליח ולא מלאך לא הוא בעצמו שנאמ' ועברתי
 בארץ מצרים וגו' אני ה' ולא עוד אלא הוא וכל צבאיו שני'
 אשר הלכו אלהים לפדות לו לעם וגו' . א"ל הנשיא מה ראית

לומר עלי אותו דבר . אמ' להם ומה אתם חושבים שמפני יראתכ' אחרל מלומר תורת אלהינו דא"ר שמואל כתיב אל בני כי לא טובה השמועה וגו' מעבירין עם ה' מעבירין אותו .

מ שקלים דף מ"ט ר' חמא בר' חנינא ורבי הושעיה היו מטיילין בבתי כנסיות של לוד א"ר חמא לר' הושעיא כמה ממון שיקעו אבותי כאן . אמר לו כמה נפשו' שיקעו אבותיך כאן וכי לא היו בעולם אנשים לתת להם אותו ממון ויעסקו בחורה והי' יותר טוב לנפשם . ר' אבון עשה שערים נאים לסדרא רבה . בא ר' מנש אצלו אמר לו ראה מה עשיתי . אמר לו וזשה וישכח ישר' את עושהו ויבן היכלו' וכי לא היו בעולם אנשים שיעסקו בחור' לתת להם אותו ממון והיה יותר טוב . בסוף מדרש קהלל אשר לי בכתיבת יד מצאתי זה :

מא עובדא הוה בחד יהודאה דאול לארעא דקדר וגברי דיתבי בקדר פלחין לנורא דגהינם ואמרי הא אשא קדמאה מן כד אחברי עלמא ובה נידונין כל נפשחא וכסטר ארעהין חד פתחא דגיהנ' והני גברי רשעי דקדר נסכין מאשא דגיהנ' ופלחין ליה כל יומיא ומאי פולחנא דעבדין ליה ליהווא אשא מדליקין ליה הרין גזירין דאעין בצפרא ותרין ברמשא והנהו דצפרא דלקין עד רמשא והנהו דרמשא דלקין עד צפרא וכן עבדין ליה כל יומיא וההוא אשא אי מוקדא כל אעין דעלמא לא עבדא קטמא ולכך טעיין להו וסברין דהוא אהא . וסגיאין מנהון כד אינון סבין אולין לפתחא דגיהנם ושלקין גרמיהון לחמן ומחקרבין קורבנא לגיהנם ואמריין דכל מאן דמקרב גרמיה לגיהנם אפי מלא חטאין שבקין ליה כל חובוי ולא מיתדן בגיהנם ומובילין יתיה לגנחא דעדן דקאים לקבליה . ואי לא מיקרב גרמיה לגיהנם כד הוא מיה אויל לגיהנם ומיתדן ביה עד דפרעין ליה חובוי ולסוף מתכפר ליה ומורתין ליה ג"ע . וההוא יהודאה כד אול לארעהין אתאכסן גבי חד סבא . שמע חמן דההוא אורחא דהוא בעי למיזל לסטין קיימין ביה ומקפחין לבל מאן דעבר עליהון .

דחיל ההוא יהודאה ואפקיד מודלא דיליה גכי ההוא סבא
 דגברי מהימנין אינון ולא נסיב בהדי לא זוורא דאורחא ואזל
 לאתר דהיה בעי וחב ואזל לכיתיה דההוא סבא למיסב מודליה
 מיניה ולא אשכחי אמרו ליה מית הוא דיומא דא טלק
 גרמיה לגיהנ' . אמר לון ואן הוא מודלי דאפקידי גביה .
 אמרו ליה לית אנן ידעין . שארי ההוא יהודאה למכבי על
 מודליה אמרו ליה לא חספאי אוחיר גבן חלת יומין דביומא
 תליחאה הוא יתוב לגבן ויהיב לך מודלך דהכי אורחיה דכל
 דטליק גרמיה לגיהנם דביומא תליחאה היא חב לכיתיה ומפקיד
 על ביתיה . כד שמע מנהון הימין להון בגין דלא משקרן
 במלוליהו . ביומא תליחאה אחא חד שידא בדמו' דההוא
 סבא לכיתיה ואפקיד לאתחיה ולכנוי מה יעבדון מנכסיה .
 אמר ליה ההוא יהודאי ומודלי דאפקידית גבך אן הוא אפקיה
 ויהביה ליה . חוב ההוא יודאי אמר ליה בקושטא מגיהנם
 קא אחית אמר ליה יציבא מילהא . וטלקת גרמך לגיהנם
 בחייך . א"ל הין . זמ"ט עבדת הכי . אמר ליה בניך דלא
 מיהדן בגויה כל טאן דטליק גרמיה לגיהנם בתיווי ולא מיהדן
 באשא וטובוי לגברא דרמא נפשיה לחמן דהוא מכפר על
 כל חובוי מיקידת אשא . כד שמע ההוא יהודאי דהך ולא
 הימין למלוי . אמר ליה איזיל בהדך ואחמי אי בקושטא
 טלקת גרמך בגיהנם . אמר ליה ואי תיזיל בהדאי חטלק
 גרמך לחמן . אמר ליה מאי דבעינא עבידנא . אמר ליה
 לא תיזיל בהדאי . כד חסיל למלא לאתחיה ולכנוי שרי
 למיזל אזל ההוא יהודאי בתריה . אפיך רישיה אכתריה וחמא
 דהוא אזיל בתריה אמר ליה לא תיזיל בהדאי . אמר ליה
 אזיל בעל כרחך ואיחמי מה דהעביד . כיון דחמא דאזיל
 בתריה בעל כרחיה אמר ליה לאו יודאי את אמר ליה הין .
 א"ל הינדע דאנא לאו גברא אנא אלא שטנא דגהינ' אנא
 ומטעינא להני אינשי טיפשאי דשבקין לריבון עלמא דבר'
 עלמא ומקיים ליה ופלחין לאשא דגיהנם . וכד חד מנהון
 אזיל ורמי נפשיה לגיהנ' אנא אוזינא לכיתיה לסוף חלת'
 יומין בחוותי' וכדמוחי' ומפקידנא על ביתיה כרעותי' ואנא

משכח להון דטובי דמאן דרמי גרמיה לגיהנם ויזלון לאובדא
 דרשיעי אינון ועל כל פלחי אליליא אית לן רשו לאטעאה
 ולאובדא יחהון כאורחיהון בישיא אבל על ישראל דאינון
 מהימנין באלהא חייא דהוא רבון עלמא וברא כולא וקבילו
 אוריתא לית לן רשו לאטעאה יחהון כל זמן דאולין באורח
 קשוט . כד שמע ההוא יהודאי הכי סגיא טאיב עלוהי ואזל
 ליה לאורחיה ווש"ה לא כלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא וגו' .
 גם זה מצאתי שם :

מב מעשה בשני אנשים¹⁸ שהיו אוהבים זה את זה
 אהבה נפלאה וכל אחד מהם היחה נפשו קשורה בנפש
 חבירו ומפני רוב המלחמות הוכרחו ויפרדו איש מעל אחיו
 וישבו בשני מלכיות . ויהי היום ויבא האחד בעיר חבירו
 ויוגד למלך ההוא ויחשבהו מרגל לפי שכא מעיר אויבו ויצו
 להורגו . וכשראה שכלחה אליו הרעה מאת המלך נפל
 לפני רגליו ויבך ויתחנן לו שיעשה עמו צדקה אחת אמר
 ליה המלך ומה היא א"ל אדוני המלך סוחר גדול הייתי ורוב
 סחורותי נתתי לאנשים באמונ' ולא כתבתי עליהם שטר
 ואשתי ובני אינם יודעים מהם ואם אמות ולא אודיעם
 ולא אכתוב שטרות על הלוקחים ישארו בני עניים מרודים
 ועתה אלכה נא ואעשה זאת ואשוב א"ל . המלך ומי יאמין
 שתשוב . א"ל אדוני המלך הנה חברי זה שהוא יושב בעירך
 יערכני . אמר המלך להכרו האתה תערכנו שאם לא יבא
 לזמן שאקבע לו תמות אתה . א"ל כן אדוני המלך אנכי
 אערכנו נפש תחת נפש . אמר המלך בחיי אני ארא'
 היהיה הדבר הגדול הזה . מיד נתן לו זמן ללכת ולשוב חרש
 ימים . וביום האחרון מהחודש והמלך היה מיחל כל היום
 אם יבא האיש ויהי השמש לבא ועדיין האיש לא בא ויצו
 המלך להביא את חבירו מבית הסהר להתיז את ראשו .
 מיד הוציאוהו ברחוב העיר וישימו החרב על צוארו והנה
 קול שאון בעיר לאמר הנה בא האיש . ויבא האיש וירא

18) Vgl. die Bürgschaft von Schiller.

אח חבירו מוכן ליהרג ויקימהו מהארץ ויקח החרב לשומה
 על צוארו וגם חבירו עשה כן ויהיו שניהם אוחזים בחרב
 זה אומר אני אמות וזה אומר אני אמות החתיך . וכראות
 המלך כי הפליאו לעשות באחרונה מן הראשונה חמה מאד
 הוא ושריו . ויצו המלך ויסירו החרב מעל שניהם וימחול
 להם ויעשרם עושר גדול ויאמר להם בבקשה מכם אחרי
 היות חזק אהבה כזה ביניכם עשו אותי שלישי לכם ויהיו
 חברים למלך מן היום ההוא והלאה ולכן אמרו רכותינו ז"ל
 וקנה לך חבר .

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם

מפתחות המעריך

למען דעת כל יודעי דת כי הקונטרס הקטן הזה
אעפ"י שהכונה הראשונה בו לא הייתה לא לבאר המלות
שלא ביאר הערוך עכ"ל לא דבר רק הוא מכמ' פנינים וענינים
עיוניים עמוקים ומתוקים מדבש ונופת צופים וביאור כמה
מאמרי רז"ל קשי ההבנה שנהגלגלו בו אמרתי אשא את
שמותם על שפתי ויעלה זכרונם לרצון לפני כל יודעי דת
ודין ויאמנו דברי :

באות האלף אלכסנדר רום מלך יון למתה נקרא כן .
פי' מאמר בין אצל לאצל טעון ד' מאה גמלי דרשה
שלא כדברי הערוך .

פי' מאמר עמוק במדרש איכה אירס נדבבי מרירן
בסימא חמיע .

בערך ארס יתמה על בעל הערוך שכתב הפך האמת .
פי' שם ארמילום ולמה נקרא כן .

בערך איש יפרש מאמר ארבעים שנה שימש משה
בכהונה גדולה .

בערך בארג יבטל דברי הערוך שמתיר יין מבושל
ששחה ממנו נחש . .

בערך בזר באר מאמר רב הסדא לבנתיה בפרק
רבי אליעזר דחולין דף ק"מ ב' נקיט מרגניתא בחדא ידיה
זכורא בחדא ידיה וכו' ויקשה על פירוש רש"י קושיות רבות
ועצומות ויפרש פי' אחר נכון ומתישב ויוכיח בראיות נכוחות
שאסור לאדם לבא על אשתו שלא כדרכה ויבטל דברי
המתירין ויפרש פסוק לא יחכול ריחים ורכב ולמה נסמך
פסוק זה לפסוק כי יקח איש אשה .

בערך בולי פירש מאמר בירושלמי אם הזכירוך לבולי
יהא הירדן בעל גבולך .

בערך בעל יבאר שאין הפרש בין ממנו שפירושו
ממנהו כמו לא תאכל ממנו ובין ממנו שפירושו ממנו כמו
כי עצמת ממנו כי שניהם דגושים ויבטל פי' הערוך על מ"ש
המרגלים ליהושע ראש קטיעא יטלל ויפרש פירוש אחר
נכון .

בערך בר יחמה על הערוך שכתב הפך האמת ויקשה
עליו .

בערך גלגל יבאר מ"ש אבנר לשאול מה את בעי
מן גלגוי דדין .

בערך גלש יבאר מ"ש כמדרש שיר הדא אחתא כד
שערה סגוי היא עבדא ליה גלשין גלשין וכו' .

בערך גפן פי' מאמר שלא נמצא בו לראשונים דבר
אמת בר"פ אמור רבה לאחד שנטל הגמוניא מן המלך עד
שלא הגיע לבית אוריו שלו וכו' .

בערך דגלום יפרש מאמר במדרש קהלת .

בערך דרך יבאר רמיוות רז"ל בכ"ר ר"פ נח על פסוק
לא יפנה דרך כרמי' ופסוק בין שורוחם יצהירו וכו' שהיו
עושין להן בדדיות קטנות וכו' .

בערך היתר מפרש מאמרם בכ"ר פי' ויחי אזורי
מתניהם החירו קשרי כתפותיהם החירו שנעלם אמתת פירושו
מהמפרשים .

בערך זג פירש מאמר בכ"ר דהיה לכיש זגוי בליליא .
בערך זיטיוטום יפרש מ"ש הואג לשאול שיעשה
את דוד זיטיוטום .

בערך זמר יפרש מאמרם במדרש איכה כל דזמר
זמרא וכו' .

בערך חבט יפרש מ"ש כפ"ק דכתובות מנרכתא חכיטא
ליה ויקשה על פי' רש"י והערוך .

בערך חזק יבאר מ"ש בירושלמי פרק היה קורא רבי
יוחנן בסיתוא דהיה חזק רישיה הוה לכיש תרויהון פי' תפילין

של ראש ושל יד ברם בקייטא דלא הוה חזיק רישיה לא הוה לביש אלא דאדרעיה ויביא תשובת הרשב"א ויבטל דבריה ויוכיח כי ל"א מפני הקור היה רבי יוחנן נמנע מלהניח חפילין של ראש אלא מפני סכנה אחרת ויוכיח שמ"ש בבית יוסף א"ח סי' כ"ו ריש דף כ"ד שר' יוחנן לא היה מניח חפילי' בסיתוא מפני הקור כו' הכל שבוש ועדו' שקר על ר' יוחנן דאדרבה בסיתוא הוה מנח תרויהו כל היום ואפי' בשוק .

בערך חכבית יבאר מ"ש רו"ל בכ"ר קור וחום חמה ועבעבית איך פירשו קור חמה גם יתרץ קושיא גדולה במס' עבודה שארו"ל צנון לחמה ופרש"י והערוך שהצנון קר ואנן סהדי שהוא חם .

בערך חלק יפרש מאמרם במדרש איכה כמה שנין את בעי מחי כחלוקא דיהודאי דשבתא ומכניסין את הגמל וכו' . בערך חרובא יפרש מ"ש ברבות פר' שמיני צריך יהודאה לחרובא עביד חתיבא .

בערך טות יבאר מ"ש רו"ל כל חלום ולא טות ויבטל פירו' הערוך .

בערך טל"מ יבאר מ"ש בכ"ר על דטולמיסין למקרב למסאנא דמטרונה .

בערך טפה יפרש מאמר מכסה טפח ומגלה טפח שלא כדברי המפרשים .

בערך כדב יבאר אמרם בסוף ברכות ירוש' כל כדביא טבין וכדביא דאוריתא בישין .

בערך לוח יפרש מ"ש בשמות רנה ר"פ כ"ג המלך עומד על הלוח .

בערך לשון יפרש מ"ש על אדום שאין להם לא כתב ולא לשון ויבטל פי' הערוך .

בערך מחילים חולק על בעל הטורים שכתב שאין לומר בכרכת אשר יצר הללים חללים .

בערך משתיתא יביא מ"ש בירו' במס' שביעית דאכל

פרוטגמיא אכיל משתיתא ויקשה קישיות עצומות על פי' הערוך
ויפרש פירוש אחר נכון .

בערך נבל יפרש מ"ש בריש ויקרא רבה כל ח"ח שאין
בו דעה נבלה טובה הימנו .

בערך פטר יפרש אמרם פיילו פוטירי אחר המרחץ
או דיפלו פוטירי ויקש' על הערוך ועל רש"י .

בערך פניאם יפרש מ"ש בנשוא רבה פ' י"א שלא
ההא עשוי כמדינה פניאם .

בערך פרג יפרש מ"ש בכ"ר פ' נ"ו שאמר השטן ליצחק
כל אותן פרגיות שעשתה שרה אמך יהיו לישמעא ויבטל
פירושי זולתו .

בערך פרדסקין יפרש מ"ש בוהר נוקבין דפרדשקא .
בערך צרע יפרש מ"ש אסור לילך למזרחו של מצורע .
בערך קווק יפרש מ"ש בכ"ר על פסוק הלא נכריות
אי הוה חמי חד קווקי טבא הוה נסיב וכו' ויבטל פי' הערוך .

בערך קטר יפרש מ"ש בוהר ס"פ בראשי' חמא בני
נשא דהוו מקטרי בקטרא דקשתא בקולפא דקנטיר .

בערך קיא יפרש מ"ש במדרש אסחר פר' ג' סקיא
מלמעלה וקלון מלמטה .

בערך קמץ יבאר מ"ש בכ"ר מן קמצא לריחיא ולא
חסרין כלום ורבנין אמרין דקמצתא ודלא קמצתא .

בערך קונעתו יבאר למה אמר רואג לשאול הסר
קונעתו .

בערך קרדינות יפרש בוצינא דקרדינותא .
בערך שייצת יפרש מ"ש בכ"ר פ' ע"ח שייצת סייבת

לא אשלחך כי אם ברכחני .
בערך שם חולק על בעל יפה תואר בפיו שמו של

משיח .
בערך שפט יפרש מ"ש על יואש אל חיקרי שפטים

אלא שפטים .
בערך שרע פי' מאמ' בירושלמי דברכות רבי זעירא

שרע בדיבורא וכו' .

בערך שרץ יבטל דברי שלטי הגבורים שכת' שלא
אמרו חכמים המדרשים על דרך אמונה ועיקר .
בערך תאטר יפרש בתי תיאטראות ובתי קרקסאו'
שלא כדברי הראשונים .

בערך תבליא יפרש לשון הירו' בריש דמאי .
בערך תהלם יפרש מ"ש רו"ל כפר שחלים שהיתה
פרנסתן מן שחלים .

בערך תנינא יפרש מ"ש בוהר יחודא תנינא .
בערך תענית יקיים דברי הרמ"בם ז"ל בענין הענית
שעות ויבטל פירוש הראב"ד והשגתו גם יקשה על הרב המגיד
ויבטל מ"ש בבית יוסף א"ח סי' חקס"ו שכל מי שמתענה פעם
אחת תענית חלום בר"ה צריך שיתענה כל ימיו ויבאר שאין
לחוש לזה .

בערך תפח יקשה על מ"ש רו"ל שער אלישע לא היה
אדם שהלה ונחרפא .

בערך תפילין יבאר שצריך לברך להניח תפילין בנון
דגושה והאומר להניח בנון רפה טועה .

בערך תתיה יבטל גירסת הערוך ופירושו גם פי' הרמ"
כלפו ז"ל .

בתחלת המעשיות יפרש לשון הירושלמי קשה ההבנה
במסכת סנהדרין .

באמצעותם מביא כל דיני הגילויין באורך כמ"ש
בירושלמי משום דחמירא סכנחא מאיסורא ושומר ישראל ה' .

זה זכרון כל הערכין או המלות אשר אני חולק
בהם על בעל הערוך :

אב . אכל . אכסר . אלוניםתין . אמבר . אנן .
אסקוטלא . אסתא אסתנים . אפנתי . אצווחא . אצל .
ארגנטין . ארדיכל ארכל . ארם . אריסטון . ארסקינס .
ארקפתא . אשכרע . אתליטין .
בארג . ביזייא . בור . בטן . בטש . בלדר . בעל .
בצלצול . בר .

- גהרק . גזם . גלגל . גינברא .
 דברכניות . דלעת . דיקיון . דרומוס . דרצין .
 זה . זמר .
 חב . חבט . חככית . חציפא .
 טוב . טלם . טימיו .
 ירמיה .
 כבל . כלנר . כנונא . כעכין .
 לשון .
 מכנאי . מדה . מיטטור . מעברתא . מר . משתיתא .
 נוטי .
 סמנים . סר . סרדיוט .
 פטר . פטריקון . פסיפס . פרגוזות . פרט .
 קווק . קלם . קמץ . קונכי . קונעתו . קסטר . קפרן .
 קר . קורסם .
 רוטב . רצף .
 שין . שיר . שש .
 חא . האטר . תחיה .
 ואולם המקומות אשר אני חולק בהם על בעל מתנות
 כהונה אינני מזכיר כי עצמו מספר .

השלמתי הגהת הספר הזה ביום א' של כדר ויהי הוא יום ה' של חדש
 טבת שנת תר"ג לפ"ק . והאלהים הרועה אותי מעודי עד היום הזה
 יזכני להוציא לאור תעלומות התורה והחכמה . נאום אהרן יעל לינעק
 דרשן בקהל לפסיו .

